

Helsinki

Kaupunkiympäristön aineistoja 2023:1

Kulttuuriympäristöohjelma 2023–2028

Kulttuuriympäristöt helsinkiläisten voimavarana

*Kulttuuriympäristöt ovat
rakennetun ympäristön, arkeologisen
perinnön ja maiseman
muodostama kokonaisuus.*

Helsinki

Kaupunkiympäristön aineistoja 2023:1

Kulttuuriympäristöohjelma 2023–2028

Kulttuuriympäristöt helsinkiläisten voimavarana

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala
Kaupunkiympäristön toimiala

Kannen kuva: Seppo Laakso / Helsingin kaupunki
Taitto: Maria Appelberg, Station Mir
Julkaisija: Helsingin kaupunki / Kaupunkiympäristön toimiala
ISSN 2489-4257
ISBN 978-952-386-209-8

Sisältö

Helsingin kulttuuriympäristöohjelma 2023–2028	7
Johdanto	7
Helsingin kulttuuriympäristöohjelmatyön käynnistyminen	11
Kulttuuriympäristöohjelman visio suuntaa eteenpäin	14
Ohjelman linjaukset ja toimenpiteet	16
Ohjelman vaikuttavuus ja seuranta	20
Helsingin kulttuuriympäristöjen historia ja vaaliminen	22
1. Helsingin kulttuuriympäristön ominaispiirteet	22
1.1. Helsingin varhaiset asutusvaiheet	22
1.2. Miten Helsingistä tuli Helsinki	26
1.3. Arkkitehtuuri ja Helsingin identiteetti	30
2. Helsingin vihreän kaupunkimaiseman historiaa	39
2.1. Helsinki on vihreä ja merellinen kaupunki	39
2.2. Maisemakulttuuri Helsingissä	40
2.3. Helsingin merellinen kulttuuriympäristö	49
3. Muuttuva kaupunki ja kulttuuriympäristö	52
3.1. Kulttuuriympäristön arvot korostuvat kasvavassa kaupungissa	52
3.2. Kantakaupungin rakennusperinnön suojelu	54
3.3. Kaupunki uudistuu: esikaupunkialuiden täydennysrakentaminen ja kulttuuriympäristö	56
3.4. Rakennusten purkaminen Helsingissä	57
3.5. Hiilineutraali Helsinki ja kulttuuriympäristöt	60
3.6. Paikallisuuden hyödyntäminen kaupunkisuunnittelussa	62
4. Miten kulttuuriympäristöjä suojellaan ja vaalitaan?	63
4.1. Kulttuuriympäristöjen suojelun nykytila Helsingissä	63
4.2. Lainsäädäntö ja kulttuuriympäristön suojelun hallinto	70

5. Kulttuuriympäristöjen vaalimisen laajat vaikutukset	77
5.1. Helsingin brändi ja kulttuuriympäristöt	77
5.2. Kulttuuriympäristöt ja talous	78
5.3. Kulttuuriympäristöt Helsingin matkailun vetovoimatekijänä	82
5.4. Julkinen taide kulttuuriympäristön osana	84
5.5. Kaupunkilaiset ytimessä	87
5.6. Aarteeni Helsingissä – kaupunkiluonto on myös aineetonta kulttuuriperintöä	92
5.7. Kulttuuriympäristöt ja identiteetti	95
5.8. Kulttuuriympäristökasvatusta Helsingissä	99
6. Kulttuuriympäristöt osana Helsingin DNA:ta	101
7. Kulturmiljöerna som en resurs	106
Lähdeluettelo	108
Kirjoittajat ja työhön osallistuneet	109
Liitteet	110

Helsingin kulttuuriympäristöohjelma 2023–2028

Johdanto

Kulttuuriympäristöohjelma on yhteinen linjaus kulttuuriympäristöjen huomioon ottamisesta sekä niiden hoidosta ja hyödyntämisestä Helsingissä.

Kulttuuriympäristöt ovat rakennetun ympäristön, arkeologisen perinnön ja maiseman muodostama kokonaisuus. Aineeton kulttuuriperintö nivoutuu kulttuuriympäristöihin osana niiden historiaa ja käyttöä. Kulttuuriympäristöt ilmentävät kulttuurin eri vaiheita ja sitä, miten ihminen on eri aikoina muokannut ympäristöään.

Helsingiläiset kulttuuriympäristöt ovat erityisiä ja ainutlaatuisia. Suhteessa muihin kaupunkeihin Helsingin asema pääkaupunkina näkyy myös valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen laaja-alaisuutena (RKY 2009). Kaupungin historian eri vaiheista kertovat kulttuuriympäristöt ovat kaikille koettavia ympäristöjä, joissa toimitaan, asutaan ja eletään. Suomenlinna Unescon maailmanperintökohteena on erityisasemassa. Kansainvälisen modernin arkkitehtuurin merkkikohteita on esimerkiksi Pihlajamäki, joka oli ensimmäisiä Suomessa toteutettuja betonielementeistä rakennettuja alueita ja jossa luontoarvot, maisema ja arkkitehtuuri on vaikuttavalla tavalla sovitettu yhteen. Helsingin edustan merimaisema ja Vantaanjokilaakson viljelymaisema ovat valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita.

Kansainvälisesti ja kansallisesti tunnustetut kulttuuriympäristöt ovat kuitenkin vain osatotuus

helsingiläisten kulttuuriympäristöjen moninaisuudesta. Helsingissä on onnistuttu suojelun keinoin säilyttämään ajallisesti ja typologisesti moni-ilmeistä rakennettua ympäristöä ja erilaisia maisema-alueita. Kulttuuriympäristön arvoja ja suojelun tarvetta arvioidaan aina kaavoituksen yhteydessä. Kulttuuriympäristöjä tutkitaan ja tutkimusta hyödynnetään suunnittelussa ja hoidossa. Kulttuuriympäristöohjelman keskeinen tavoite on, että tulevaisuudessakin Helsinki on edelleen kerroksellinen, monimuotoinen, arkkitehtonisesti ja historiallisesti kiinnostava pääkaupunki. Nykyhetki ei ole historian päätepiste, ja ohjelma tunnistaa myös kaupungin uusien kerrostumien merkityksen.

Kulttuuriympäristöjen ylläpito ja niiden arvojen vaaliminen ovat osa kulttuurisesti kestävästä kehityksestä. Rakennetun ympäristön historialliset kerrostumat ja sitä kautta muotoutuneet erilaiset kulttuuriympäristöt ovat keskeinen Helsingin identiteettitekijä. Helsingin erityispiirteitä eurooppalaisena pääkaupunkina ovat empiren ruutukaava, 1900-luvun alun arkkitehtuuriperintö ja modernismin kohteet. Helsingin historiassa ja kehityksessä keskeistä on myös merellisyys ja kaupungille luonteenomainen matala siluetti. Helsingissä on vahva puutarhataiteen perintö, johon sisältyvät kartano- ja huvilakulttuuri sekä historialliset puistot.

Helsinki on nuori kaupunki. Helsingissä on ennen vuotta 1900 pystytettyjä rakennuksia 533 kappaletta. Tämä on 1,5 prosenttia kaupungin koko rakennuskannasta. Vuosina 1900–1940 toteutettuja rakennuksia on runsas 17 % rakennuskannasta. Yli puolet kaupungin rakennuksista on rakennettu vuoden 1970 jälkeen. Suuri alueliitos 1946 kasvatti Helsingin pinta-alaa kahdeksankertaiseksi, mikä selittää osaltaan rakennuskannan nuorehkoa ikää. Lisää maa-alaa Helsinki sai vuonna 1966, kun Vuosaaren alue liitettiin. Vuonna 2009 tehdyn alueliitoksen jälkeen Helsingin vanhimmat, 1700-luvun alku-puolelta perityvät rakennukset sijaitsevat Östersundomissa.

Kantakaupungin alueella on (2021)

- 382 rakennusta, jotka on valmistuneet ennen vuotta 1900
- 2 177 rakennusta, jotka on valmistuneet vuosina 1900–1940

Helsingissä on noin 5 000 suojeltua rakennusta tai aluetta (2023), eli noin 6 % helsinkiläisistä rakennuksista on suojeltu.

Kulttuuriympäristöihin kohdistuvat haasteet ja mahdollisuudet

Kaupungin kasvu ja tavoite Helsingin hiilineutraaliudesta tulevat vaikuttamaan murroksen lailla kaupunkisuunnitteluun, rakentamiseen ja elinkaariajatteluun, mutta myös ihmisten arvomaailmaan. Uudisrakentaminen ja korjausrakentaminen tulevat yhä enemmän limittymään, ja uudisrakentamisessa tullaan entistä enemmän hyödyntämään olemassa olevaa rakennettua ympäristöä; alueita, rakennuksia ja rakennusosia. Ensisijaista myös kulttuuriympäristön vaalimisen näkökulmasta on rakennusten käyttäminen mahdollisimman pitkään. Asetettuja tavoitteita kaupungin uudistuksesta vanhaa purkamalla ja uutta rakentamalla tulee tarkastella moninäkökulmaisesti. Kiertotalouden vakiintuminen lisää olemassa olevan rakennetun ympäristön ja rakennuskannan hyödyntä-

mistä. Toisaalta esim. kaupunkiuudistuksessa on tärkeää kehittää alueita kokonaisvaltaisesti ja niiden elinvoimaa vahvistamalla.

Viher- ja siniympäristöjen merkitys ilmastonmuutokseen vastaamisessa ja kaupunkilaisten hyvinvoinnin perustana otetaan aiempaa paremmin huomioon. Kaupunkiluonnon säilyttäminen otetaan kaikessa rakentamisessa huomioon voimakkaammin kuin koskaan aiemmin. Harvinaisten lajien ja uhanalaisten ympäristöjen suojelun lisäksi myös tavanomaisempaa, kaupunkilaisten viihtyvyyteen ja hyvinvointiin vaikuttavaa lähiluontoa varjellaan aiempaa enemmän. Kulttuuriympäristöjen säilyttäminen ja osaava hallinnointi ja ylläpito kytkeytyvät myös kaupunkiluonnon monimuotoisuuden vaalimiseen, johon kaupunkistrategia ja monet

kansainväliset sitoumukset velvoittavat. Parhaimmillaan vihreän ja historiallisesti rikkaan kulttuuriympäristön vaaliminen ja kaupunkiluonnon monimuotoisuuden kehittyminen tukevat toisiaan osana elinvoimaista kaupunkia.

Helsingin kulttuuriympäristöohjelmalla vahvistetaan kulttuuriympäristöjen merkityksellisyttä, korostetaan niiden vaalimisen ja hoidon tärkeyttä sekä kannustetaan kaupunkilaisia ja vierailijoita niiden käyttöön. Kulttuuriympäristöt ovat keskeinen kaupungin, mutta myös kaupunkilaisten identiteetin rakentaja.

Kulttuuriympäristön vaalimisen asiantuntijat kaupunginmuseossa, kaupunkiympäristön toimiala, maankäytön suunnittelijat, yritykset, yhteisöt ja kaupunkilaiset osallistuvat ja tuovat osaamistaan kulttuuriympäristötyöhön suunnittelijoina, asiantuntijoina, vaalijoina, kehittäjinä, käyttäjinä, hoitajina ja hyödyntäjinä. Kulttuuriympäristötyö on kokonaisvaltaista. Kulttuuriympäristöihin vaikuttavat kaupunkitason päätökset esimerkiksi Helsingin kasvusta ja täydennysrakentamisen tehokkuudesta. Kulttuuriympäristöön vaikuttaa, miten hyvin kaavoituksessa ja toteutuksessa onnistutaan sovittamaan yhteen erilaiset tavoitteet. Siihen vaikuttaa sekin, miten korjaus-

suunnittelussa ja arvokohteiden restauroinnissa onnistutaan saavuttamaan rakennussuojelun näkökulmasta kestäviä tuloksia. Kulttuuriympäristöohjelman toimenpiteillä vahvistetaan ja edistetään kulttuuriympäristöjen arvostusta ja niiden säilymistä.

Kulttuuriympäristöohjelma toimenpide-ehdotuksiin on niin kaupungin sisäisten kuin muiden sidosryhmien yhteistyössä tuottama. Haluamme sydämellisesti kiittää kaikkia työhön, työpajoihin ja haastatteluihin osallistuneita panoksestanne, kannatoistanne ja parannusehdotuksistanne.

Ohjelman toimenpiteitä otetaan käyttöön välittömästi. Osa on käynnistynyt jo ohjelmatyön aikana, osaa käynnistellään vuonna 2023. Haluamme rohkaista eri vastuutahoja yhteisen kulttuuriympäristön vaalimiseen Helsingin voimavarana.

Reetta Heiskanen

museonjohtaja, vs. kulttuurijohtaja 31.3.2023 asti,
kulttuuri- ja vapaa-ajan toimiala

Rikhard Manninen

maankäyttöjohtaja, kaupunkiympäristön toimiala

MAIJA ASTIKAINEN / HELSINGIN KAUPUNKI.

Helsingin kulttuuriympäristö- ohjelmatyön käynnistyminen

Keväällä 2021 kansliapäällikkö päätti asettaa työryhmän ja ohjausryhmän laatimaan ehdotuksen Helsingin kulttuuriympäristöohjelmaksi. Asettamis- päätöksessä määriteltiin myös ohjelmatyön määrä- ajaksi 31.12.2022. Päätöksessä tuodaan esille, miten Helsingin kulttuuriympäristöohjelman lähtökohtana on monimuotoisen aineellisen ja aineettoman kulttuuri- perinnön vaaliminen, kehittäminen ja hyödyntäminen Helsingin voimavarana. Ohjelmaa tehdään asukkaiden, yhteisöjen ja viranomaisten yhteistyönä. Samalla koo- taan yhteen tietoa, joka selittää ympäristömme kehi- tyshistoriaa ja alueen identiteettiä.

Ohjelma on tehty kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan sekä kaupunkiympäristön toimialan yhteistyönä. Kau- punginmuseo johti ohjelmatyötä ja vastasi sen edis- tämisestä. Kulttuuriympäristöohjelman laatiminen sisältyy Helsingin kaupunginmuseon alueellisen vas- tuumuseon tehtävään. Ohjelmatyö toteuttaa kau- punkistrategian 2017–2021 tavoitteita viihtyisien ja elinvoimaisten asuinalueiden kehittämisestä sekä kau- punkilaisten hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämi- sestä. Ohjelma on apuna päätöksenteossa ja ohjaa osaltaan kulttuuriympäristöjen suunnittelua ja ylläpi- toa. Se toteuttaa lisäksi ympäristöministeriön vuonna 2020 päättyneen kulttuuriympäristöstrategian toi- meenpano-ohjelmaa. Helsingin uuden kaupunkistra- tegian (Kasvun paikka 2021–2025) tavoitteet huomioi- daan ohjelmatyössä.

Vuorovaikutus

Helsingin kaupunginmuseo käynnisti Helsingin kult- tuuriympäristöohjelman alustavan suunnittelun vuo- den 2020 alussa (Liite 1). Sen tavoitteita ja edistämistä kehitettiin kaupunginmuseon ja kaupunkiympäristö- toimialan edustajien suunnittelukokouksissa, joista ensimmäinen pidettiin 12.5.2020, sekä joidenkin sidos- ryhmien kanssa (Helka ry). Tärkeä avaus oli asiantun- tijoille ja sidosryhmille suunnattu, 11.11.2020 pidetty Innostusseminaari, joka tavoitti yli 200 kiinnostunutta.

Ohjausryhmän jäsenet:

Laura Aalto, vs. toimialajohtaja, Kuva
Reetta Heiskanen (puheenjohtaja),
museonjohtaja, vs, kulttuurijohtaja, Kuva
Jussi Luomanen, kaupunkitila- ja
maisemasuunnittelupäällikkö, Kymp
Rikhard Manninen, maankäyttöjohtaja, Kymp
Salla Mustonen, yksikön päällikkö,
rakennusvalvontapalvelut, Kymp
Sari Saresto (sihteeri), projektipäällikkö,
kaupunginmuseo, Kuva
Johanna Seppälä, osallisuus- ja
neuvontayksikön päällikkö, kaupunginkanslia

Työryhmä

Maria Hyövälti, maisema-arkkitehti, kaupunkitila
ja verkostot, Kymp
Heini Hämäläinen, tutkija, kaupunginmuseo,
Kuva
Maria Jaakkola, yksikön päällikkö, kaupunkitila
ja verkostot, Kymp
Raisa Kiljunen-Siirola, johtava maisema-
arkkitehti, yleiskaavoitus, Kymp
Riikka Lahdensuo, projektipäällikkö,
brändiyksikkö, kaupunginkanslia
Leena Makkonen, arkkitehti,
rakennusvalvontapalvelut, Kymp
Johanna Nordman, arkkitehti,
rakennusvalvontapalvelut, Kymp
Sari Saresto (puheenjohtaja), projektipäällikkö,
kaupunginmuseo, Kuva
Juha Vuorinen (sihteeri), tutkija,
kaupunginmuseo, Kuva

Asettamispäätöksen mukaisesti ohjaus-
ryhmä ja työryhmä ovat kuulleet asiantuntijoita,
osallistaneet ja toimineet vuorovaikutuksessa
muiden keskeisten sidosryhmien kanssa.

Seminaarissa oli alustuksia seuraavista teemoista: tiivistyvä kaupunki ja kulttuuriympäristöt, kulttuuriympäristöt osana Helsingin brändiä, koko kaupunki oppimisympäristönä sekä gentrifikaation vaikutukset ja inklusiivisuus kaupunkisuunnittelussa.

Kulttuuriympäristö ja kulttuuri kuuluvat meille kaikille. Helsingin kaupunki on määrätietoisesti pyrkinyt kehittämään tapoja ja mahdollisuuksia kaupunkilaisten osallistumiseen, joten oli luonnollista, että myös kulttuuriympäristöohjelman laatiminen haluttiin tehdä kaupunkilaisia, asukkaita, yrityksiä ynnä muita toimijoita ja sidosryhmiä kuullen. Tavoitteena oli luoda ohjelma, joka toimisi kaupunkisuunnitteluun välineenä sekä vähentäisi vastakkainasettelua ja lisäisi yhteistä ymmärrystä.

Hankkeen aikana selvitettiin, millainen suhde kaupunkilaisilla on helsinkiläisiin kulttuuriympäristöihin, mitä he mieltävät kulttuuriympäristöksi ja miten he katsovat voivansa osallistua kulttuuriympäristöjen käyttöön, hoitoon ja vaalimiseen. Kaupungin toimialojen ja yksiköiden välisissä keskusteluissa ja työpajoissa puolestaan keskityttiin kaupungin sisäiseen yhteistyöhön, prosesseihin ja yhteiseen tavoitteenasetteluun. Keskusteluissa ja haastatteluissa kaupungin ulkopuolisten sidosryhmien, kuten kiinteistösijoitusyhtiöiden ja yritysten kanssa pyrittiin kartuttamaan ymmärrystä näiden toimijoiden suhteesta kulttuuriympäristöihin ja rakennussuojelukysymyksiin. Niiden pohjalta myös kulttuuriympäristöohjelman toimenpiteitä rikastutettiin.

Malminkartano on yksi kaupunkiuudistusalueista. Parivaljakonkuja 4:n ilmeikkäät kerrostalot ovat arkkitehti Ralph Erskinen suunnittelema, Simo Karisalo / Helsingin kaupunki.

Asukkaat äänestivät vuonna 2020 Laajasalossa sijaitsevan Aino Acktén huvilan kunnostuksen yhdeksi osallistavan budjetoinnin hankkeeksi. Korjaussuunnittelu oli vuonna 2022 käynnistynyt.
Sofie Jokinen / Helsingin kaupunki

Kulttuuriympäristöohjelman visio suuntaa eteenpäin

Helsinki on kestävästi ja hallitusti kasvava kansainvälinen pääkaupunki. Siihen voi juurtua ja sen voimavara on paikallisuus, läsnä oleva kulttuuriympäristö sekä maisema.

Visio rakentuu seuraavasti:

Helsinki on historiallisesti kiinnostava ja arkkitehtuuriltaan arvostettu merellinen kaupunki. Sen eri vuosikymmeniltä periytyvä kulttuuri-perintö on tärkeä osa kaupungin identiteettiä.

- Helsingissä historia, nykyhetki ja tulevaisuus kohtaavat kaupunkia suunniteltaessa. Uudet asuinalueet ja tiivistyneet kaupunginosat ovat kaupungin rakentumisen jouhevaa jatkumoa, jossa kulttuurihistorialliset arvot ja materiaaliivias kiertotalous on otettu huomioon.
- Helsinki on rohkeasti hyvän elämän edelläkävijä, jonka voimavarana on urbaanin sykkeen ja luonnon yhdistyminen. Kaupunkielämän kohtaamispaikoissa kulttuuriympäristöt rakentuvat kerroksittain joka päivä ja juurruttavat uusiakin tulijoita paikkaan.
- Helsinkiläiselle kulttuuriympäristölle tyypilliset piirteet ovat kaupungin vetovoimatekijä ja voimavara. Kestävästi hoidetut ympäristöt lisäävät niiden taloudellista arvoa.
- Helsingissä kulttuuriympäristöjä ja arkeologista kulttuuriperintöä hyödynnetään oppimisympäristöinä, virkistys- ja sivistyksen lähteinä sekä matkailukohteina.
- 500-vuotias Helsinki (2050) on ylpeä eri vuosikymmeniltä peräisin olevasta kerroksellisesta kulttuuriperinnöstään.

Helsinki on vihreä ja merellinen kaupunki, jossa huolehditaan kulttuurimaisemista, puistoista ja lähiluonnosta.

- Merikaupunki Helsinki helposti saavutettavine rantoineen ja saarineen on kaupunkilaisten yhteinen aarre ja merelliset näkymät ovat Helsingin erityinen arvo.
- Helsingin kehitysvaiheiden kulttuuriperintö ja uusi maisema muodostavat yhdessä uuden elävän kaupungin.
- Perinteisiä helsinkiläisiä virkistysympäristöjä vaalitaan maisemakulttuurikohteina (kartanoympäristöt, kansanpuistot, kaupunkipuistot, historialliset pellot, liikuntapuistot, kaupunkimetsät, siirtolapuutarhat).
- Helsingin säteittäiset vihersormet tarjoavat laaja-alaisia virkistys- ja liikkumismahdollisuuksia. Vantaan- ja Keravanjokilaakso ja purot ovat vaalittavia arvokkaita virtavesien ympäristöjä.
- Eri aikakausille tyypilliset puistot ovat tyylipiirteiltään tunnistettavia, suunnittelultaan ja kasvilajistoltaan mielenkiintoisia ja palvelevat hyvin käyttäjiä. Puistot, torit ja aukiot ovat kaupunkilaisten yhteisiä tiloja ja ne tuovat ilmavuutta ja vehreyttä kaupunkirakenteeseen.

Helsinki on kestävästi muuttuva kaupunki, jossa kulttuuriympäristön arvot otetaan huomioon.

- Vanhan rinnalle kehittyy uutta ympäristöä. Helsingin uudistumisessa kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset ja ympäristöt säilyttävät keskeiset ominaispiirteensä.
- Täydennysrakentaminen muuttaa kaupunkia hallitusti ja harkitusti ja rakennusperinnön ajallinen kerroksellisuus säilyy.
- Kulttuuriperintö otetaan huomioon, kun Helsinki päättää omista rakennuksistaan.
- Korjausrakentamisessa rakennushistoria otetaan huomioon.
- Kiertotalous ja rakennusten elinkaaren jatkaminen mahdollisimman pitkälle edistävät kulttuuriympäristön säilymistä ja hiilineutraaliustavoitetta.
- Kävely-ympäristön kehittäminen tuo kaupunkilaisille uusia tapoja kokea kaupunkia.

Helsingin moninaiset ja omaleimaiset kaupunginosat kukoistavat asukkaidensa ansiosta.

- Helsinki on muuttajien kaupunki, johon tulijoiden on helppo juurtua.
- Helsingin suvaitseva ja salliva ilmapiiri on helsinkiläistä aineetonta kulttuuriperintöä.
- Kaupunkilaiset ovat aktiivisia kulttuuriympäristön käyttäjiä ja paikallisidentiteetin rakentajia. Kaupungin tarina ja kaupunkilaisten tiedot, taidot ja kokemukset limittyvät toisiinsa.
- Kaupunkilaiset osallistuvat ulkoalueiden vaalimiseen, ja kaupungissa voi harrastaa esim. kotitarveviljelyä.

Ohjelman linjaukset ja toimenpiteet

Liitteessä 2 on tarkemmin kuvattu toimenpiteitä edistävät toimijat ja aikataulu.

Helsingin kulttuuriympäristöohjelman vision pohjalta on laadittu laajassa vuorovaikutuksessa toimenpideohjelman linjaukset ja toimenpiteet, jotka tukevat helsinkiläisen kulttuuriympäristön säilymistä ja kehittymistä, kulttuuriympäristötiedon karttumista ja kaupunkilaisten omaehtoista toimintaa kulttuuriympäristöjen parissa.

Näillä toimenpiteillä pyritään turvaamaan arvokkaiden helsinkiläisten kulttuuriympäristöjen säilyminen. Kulttuuriympäristöt ovat elintärkeitä ihmisten elämän, arjen ja juhlan juurruttajia sekä yhteiskunnan kehittämisen ja jatkuvuuden ilmentäjiä. Moninaiset kulttuuriympäristöt tarjoavat viihtyisiä, kiinnostavia paikkoja ja lisäävät ihmisten voimavaroja elää, toimia ja kohdata muita.

Vastuu kulttuuriympäristöjen vaalimisesta ja suojelusta jakautuu kaupungin organisaatiossa monen palvelukokonaisuuden osalle. Suunnittelu, toteutus ja ylläpito muodostavat kokonaisuuden. Jotta rakennusten ja alueiden arvon säilyminen voidaan turvata, kunnossapidosta pitää huolehtia hyvin ja siihen on varattava riittävät resurssit.

Kaupunginmuseon kulttuuriympäristö -tiimi antaa maankäytön suunnitteluun ja korjausrakentamiseen liittyvät viranomaislausunnot kulttuurimaiseman, rakennusperinnön ja muinaisjäännösten osalta Helsingissä ja alueellisen vastuumuseon toimialueella. Se vastaa osaltaan kulttuuriympäristön tutkimuksesta ja tietopalvelusta.

Kaupunkiympäristön toimiala huolehtii kaupunkiympäristön suunnittelusta, rakentamisesta ja ylläpidosta sekä tarjoaa kaupunkiympäristön palveluja. Toimialan osana on myös ilmastoyksikkö. Kaupunkiympäristön toimiala jakautuu palvelukokonaisuuksiin, joista seuraavat osaltaan vastaavat kulttuuriympäristöihin liittyvistä asioista:

- **Maankäyttö ja kaupunkirakenne -palvelukokonaisuus** vastaa toimintaedellytysten luomisesta ja järjestämisestä kaupunkiympäristön kehittämiseksi, rakenteelliselle toimivuudelle ja viihtyisyydelle. Palvelukokonaisuudessa on seuraavat palvelut: **maankäytön yleissuunnittelu, asemakaavoitus, maaomaisuuden kehittäminen ja tontit, liikenne- ja katusuunnittelu ja kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu.**
- **Rakennukset ja yleiset alueet -palvelukokonaisuus** vastaa kaupunkiympäristön rakentamisesta sekä käytettävyydestä. **Yleiset alueet-palvelu** vastaa katujen, puistojen ja muiden yleisten alueiden hallinnasta, toteuttaa näihin liittyviä hankkeita sekä järjestää katujen ja yleisten alueiden kunnossapidon. **Tilat-palvelu** vastaa toimitilojen järjestämisestä kaupungin omiin tarpeisiin, tilaomaisuuden hallinnasta sekä kaupungin hallinnoimien tilojen vuokraamisesta yrityksille.
- **Palvelut ja luvat -palvelukokonaisuus** tuottaa kaupunkiympäristön palveluja, joihin kuuluu **rakennusvalvontapalvelut.**

Kaupungin kanslian aluerakentamisen yksikkö johtaa ja koordinoi aluerakentamisprojekteja koko Helsingin alueella.

Museovirasto: Rakennusperintölailla ja asetuksella suojelluissa ja valtion omistamissa kohteissa sekä pääsääntöisesti kirkollisten ja yliopiston rakennusten osalta suojeluviranomainen on Museovirasto. Suomenlinna maailmanperintökohteena kuuluu myös Museoviraston hoitovastuulle. Arkeologisen kulttuuriperinnön osalta Museovirasto myöntää kiinteiden muinaisjäännösten tutkimus- ja kajoamisluvat.

1. Helsingiläisyyttä ovat merellisyys, maisema, luonto ja rakennusperintö sekä moninainen kaupunkikulttuuri.

1.1.

Kulttuuriympäristöjä ja rakennusperintöä suojellaan, vaalitaan ja käytetään Helsingin keskeisenä voimavarana. Rakennussuojelun tavoitteena on kerrostunut, historiallisesti todistusvoimainen ja ominaispiirteensä säilyttänyt Helsinki.

1.2.

Kulttuuriympäristöt ovat Helsingin matkailun ydintä. Tietoisuutta erilaisista kulttuuriympäristöistä lisätään.

1.3

Valtakunnallisesti ja helsingiläisittäin merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen ja maiseman arvot säilytetään ja kulttuuriympäristöjen hoidon laadusta huolehditaan.

1.4.

Historiallisen ympäristön arvot otetaan huomioon kävelyn ja pyöräilyn kehittämisessä ja kantakaupungin yleisten alueiden käyttöä linjataan yhteistyössä.

1.5.

Kulttuuriympäristöjen ja historiallisesti arvokkaiden rakennusten käytön mahdollisuuksia edistetään yhteistyössä yksityisten toimijoiden ja kolmannen sektorin kanssa.

1.6.

Kulttuuriympäristöt, luonto ja maisema otetaan huomioon merellisen strategian toteuttamisessa. Turvataan saarikohteiden ja ranta-alueiden kulttuuriympäristön ja luontoarvojen säilyminen.

2. Helsingin kasvaessa kulttuuriympäristön arvot säilyvät ja kehittyvät. Tätä edistetään kaupungin sujuvalla yhteistyöllä, jota kaupunkistrategian mukaiset tavoitteet ja toimintatavat ohjaavat.

2.1.

Kulttuuriympäristön arvot ja suojelutavoitteet sekä mahdolliset selvitystarpeet tuodaan oikea-aikaisesti esille. Kaavoituksella edistetään rakennussuojelua ja kulttuuriympäristön vaalimista.

2.2.

Puistojen ja muiden yleisten alueiden suunnittelua kulttuuriympäristöissä ohjaa kulttuurihistoriallisten arvojen huomioon ottaminen toiminnallisuuden ohessa.

2.3.

Kaupunki ottaa huomioon suunnittelussaan maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti merkittävien viljelyalueiden arvojen säilyttämisen.

2.4.

Kasvatuksen ja koulutuksen rakentamisohjelman tarkastelussa otetaan huomioon koulu- ja päiväkotirakennusten ja niihin liittyvien ympäristöjen merkitys osana kulttuuriympäristöä.

2.5.

Ajankohtaisiin kulttuuriympäristöihin ja korjausrakentamiseen vaikuttavia hallinnollisia uudistuksia ja merkitykseltään vaikuttavia hankkeita käsitellään kaupunkiympäristön, kaupunginmuseon ja Museoviraston yhteistyökokouksissa.

3. Helsingin rakennusperintöä korjataan kestävästi ja asiantuntevasti vaalien.

3.1.

Arvokkaiden rakennusten ja ympäristöjen käyttöä, peruskorjaamista ja hyvää ylläpitoa varten tulee turvata riittävät resurssit.

3.2.

Kaupungin omistamien arvokohteiden toimintamalli valmistellaan ja otetaan käyttöön. Omistamisen muut strategiset syyt määritellään ja kohteita uudelleen arvioidaan niiden pohjalta. Vuokramallia on uudistettu niin, että se tukee peruskorjausta.

3.3.

Koulutuksiin osallistumalla selvitetään kiertotaloussuunnittelun mahdollisuuksia rakennusten rungon ja rakennusosien käyttöön pidentämiselle.

3.4.

Sovitaan keinoista ja laaditaan kaupungin yhteiset ohjeet uusiutuvan energian hyödyntämisen ja rakennussuojelun yhteensovittamisesta.

3.5.

Kestävän kehityksen tavoitteita edistetään.

3.6.

Entistämisavustukset edistävät kulttuuriympäristöjen vaalimista. Avustuksia tuodaan paremmin esille museon viestinnässä.

4. Helsinki vahvistaa tietopohjaa kulttuuriympäristöistä. Inventointeja ja selvityksiä teetetään oikea-aikaisesti ja tarkoituksenmukaisessa laajuudessa alueiden kaavoituksen tukena ja arvokohteiden korjaushankkeissa.

4.1.

Helsingin arkeologinen inventointi päivitetään.

4.2.

Kaavoitukseen liittyviä kulttuuriympäristön inventointeja tehdään oikea-aikaisesti.

4.3.

Koulu- ja päiväkotirakennusten inventoinnin päivitys toteutetaan.

4.4.

Kirjastojen, liikunta- ja urheilupaikkojen inventointeja edistetään resurssien puitteissa.

4.5.

Arvoympäristötietokantaa ylläpidetään ja maisemakulttuurikohteiden inventointeja jatketaan.

4.6.

Tutkitaan kulttuuriympäristöjen taloudellisia vaikutuksia.

4.7.

Kannustetaan tekemään kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten säilyttämisen hallintasuunnitelmia (SHS)*.

*

SHS tarkoittaa rakennuksen arkkitehtonisten arvojen, ylläpidon ja käyttötapojen yhteensovittamista keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä.

5. Digitaaliset ratkaisut edistävät kulttuuriympäristötiedon käytettävyyttä ja saavutettavuutta.

- 5.1.** Kulttuuriympäristötiedon jakamista sähköisissä karttapalveluissa parannetaan.
- 5.2.** Kaupunkitietomallia hyödynnetään kulttuuriympäristötiedon jakamisessa.
- 5.3.** Helsingiläisen rakennuskulttuuritiedon avaamista verkossa edistetään.
- 5.4.** Historiallisten kohteiden ja kävely-ympäristöjen merkitsemistä seinälaatoin, infotauluin ja digitaalisin ratkaisuin edistetään resurssien mukaan. Kaupungin sisäistä toteuttamisprosessia sujuvoitetaan.
- 5.5.** Helsingin historiasta kerrotaan digitaalisesti.

6. Helsinki viestii aktiivisesti kulttuuriympäristöistään, kannustaa yhdessä tekemiseen, osallistaa ja tarjoaa kulttuuriympäristökasvatusta. Samalla vahvistetaan kulttuurista ja sosiaalista kestävyyttä sekä kotoutumista.

- 6.1.** Viestintää ja tietoisuutta kulttuuriympäristöistä, niiden hoidosta, käytöstä ja vaalimisesta lisätään.
- 6.2.** Kaupunginmuseo osallistuu Uutta Helsinkiä-tilaisuuksiin kulttuuriympäristön vaalimisen asiantuntijana. Kaupunginmuseon Kulttuuriympäristön suojelun ajankohtaisia – tietopaketti tuotetaan sisäiseen koulutukseen.
- 6.3.** Yhteisölle merkittävien kulttuuriympäristöjen ja yksittäisten rakennusten dokumentointia ja tiedon keruuta tehdään yhteistyössä kaupunkilaisten kanssa.
- 6.4.** Kulttuuriympäristökasvatusta toteutetaan yhdessä Kaskon ja koulujen kanssa.
- 6.5.** Kulttuurikeskukset toimivat alueellisena alustana ja luotsina taide- ja kulttuurilähtöiselle osallistavalle työlle.
- 6.6.** Adoptoi monumentti ja puistokummit -toimintaa jatketaan ja kehitetään.
- 6.7.** Helsingin kaupunginmuseo toteuttaa kulttuuriympäristöteemasta näyttelyn 2024.
- 6.8.** Kansainvälisiin kulttuuriympäristöverkostoihin osallistumista lisätään.
- 6.9.** Kulttuuriympäristöohjelman vaikutuksia arvioidaan kaupunginmuseon ja kaupunkiympäristön toimialan yhteistyönä 2026 ja 2028.

Ohjelman vaikuttavuus ja seuranta

Ohjelman visiona on, että Helsinki on vuonna 2050 historiallisesti kiinnostava, kulttuuriympäristöjään arvostava ja kestävästi muuttuva kaupunki, johon on helppo juurtua. Kulttuuriympäristöohjelma sisältää Helsingin historiaa ja kulttuuriympäristöjä kuvaavan raportin sekä ohjelman linjaukset ja toimenpiteet, joilla kulttuuriympäristöä säilytetään ja kehitetään. Helsingissä ensimmäistä kertaa laadittu kulttuuriympäristöohjelma on tehty laajassa yhteistyössä kaupungin eri toimijoiden kanssa. Koska kulttuuriympäristöä koskevia päätöksiä ja toimenpiteitä tehdään kaupungin eri palveluissa, on myös jo toimivat käytännöt ja niiden vahvistaminen otettu mukaan osaksi ohjelmaa, jotta voidaan muodostaa kokonaiskuva kulttuuriympäristöstä

koskevista hyvistä käytännöistä ja niiden jatkumisesta.

Ohjelmaraportista saa tietoa helsinkiläisistä kulttuuriympäristöistä, niiden tunnistamisesta, suojelusta, vaalimisesta, käytöstä ja moninaisista vaikutuksista. Ohjelma antaa kokonaisnäkemyksen helsinkiläisten kulttuuriympäristöjen arvoista ja yhdessä tekemisen merkityksestä. Osana ohjelmaa on tehty myös yritysvaikutusten arviointi ja kaupunkitasoisten ohjausdokumenttien analyysi, jossa kulttuuriympäristöohjelman toimenpiteiden on todettu tukevan kaupungin strategiaa ja kestävä kehityksen tavoitteita (SDG). Ohjelman taloudellisia vaikutuksia on tarkoituksenmukaista arvioida hankkeiden yhteydessä.

Kulttuuriympäristöohjelman vaikuttavuus:

Suurin vaikuttavuus on nähty olevan seuraavilla ohjelman toimenpiteillä, jotka edistävät kulttuuriympäristöjen säilyttämistä osana vetovoimaista, toimivaa ja kaunista kaupunkia:

- Valtakunnallisesti ja paikallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen sekä puisto- ja maisemakulttuurin arvot säilytetään ja kulttuuriympäristöjen hoidon laadusta huolehditaan. Rakennussuojelun tavoitteena on kerrostunut, historiallisesti todistusvoimainen ja ominaispiirteensä säilyttänyt Helsinki.
- Helsingin rakennusperintöä korjataan kestävästi. Rakennusten ja niiden ympäristöjen sekä yleisten alueiden hyvää ylläpitoa varten tulee turvata riittävät resurssit. Kaupungin omistamien arvokohteiden toimintamalli valmistellaan ja otetaan käyttöön.
- Yhteistyökanavia vahvistamalla sekä kaupungin sujuvalla ja oikea-aikaisella yhteistyöllä, jota yhteiset kaupunkistrategian mukaiset tavoitteet ja toimintatavat ohjaavat, varmistetaan arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja rakennusperinnön säilyminen.
- Helsinki lisää tietopohjaa kulttuuriympäristöistä. Inventointeja ja selvityksiä teetetään oikea-aikaisesti ja tarkoituksenmukaisessa laajuudessa alueiden kaavoituksen tukena ja arvokohteiden korjaushankkeissa. Inventoinneista kiireellisimpiä ovat Helsingin arkeologisen inventoinnin päivittäminen ja koulu- ja päiväkotinventointi.
- Kulttuuriympäristötiedon käytettävyyttä ja digitaalista saavutettavuutta sekä avoimuutta parannetaan sähköisessä karttapalvelussa.
- Viestintää ja tietoisuutta kulttuuriympäristöistä, niiden hoidosta, käytöstä ja vaalimisesta lisätään.
- Kulttuuriympäristöohjelman vaikutuksia arvioidaan vuonna 2026 ja 2028, jolloin selvitetään, mikä on kulttuuriympäristöjen suojelutilanne ja ovatko kulttuuriympäristöjä koskevat käytännöt muut toimenpiteet vahvistuneet kaupungin sisällä. Samalla kartoitetaan kulttuuriympäristöohjelman päivitystarve.

Kallion kirjaston alkuperäistä jugendarkkitehtuuria pääsevät kaikki ihailemaan. Komea punatiilinen kirjastorakennus valmistui vuonna 1912, ja se on kaupunkiosansa tärkeimpiä ja arvostetuimpia rakennuksia. YEHIÄ EWEIS / HELSINGIN KAUPUNKI.

Vaikuttavuutta ja toimenpiteiden toteutumista arvioidaan vuonna 2028 seuraavasti:

- Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY 2009) keskeisten arvojen säilyneisyyden laadullinen arviointi.
- Helsingin omistamien arvokohteiden toimintamallin käyttöönoton tilanne.
- Suojeltujen rakennusten ja alueiden lukumäärä asemakaavoissa.
- Yhteistyön ja yhteistyökanavien toiminnan arviointi.
- Selvitysten ja inventointien toteutumisen tilanne. Arkeologisen perusselvityksen valmistuminen. Muinaisjäännösrekisterin täydennyksien ja /päivitysten lukumäärä.
- Digitaalisten aineistojen käytettävyyden ja saatavuuden toteutumisen arviointi. Kartta-palvelun kulttuuriympäristöaineistojen täydentämisen toteuttaminen tilanne (lukumäärä, teema- ja sektori-inventointien kattavuuden arviointi).
- Kulttuuriympäristöviestinnän toteuttamisen tilanne. Mm. Adoptoi monumentti-toiminnan laajentamisen toteuttamisessa onnistuminen.

Helsingin kulttuuriympäristöjen historia ja vaaliminen

1. Helsingin kulttuuriympäristön ominaispiirteet

Jotta voi ymmärtää nykytilannetta, on ymmärrettävä, mistä tulemme, ja suunnattava katse niin menneeseen kuin tulevaankin. Tulevaisuutta voi linjata tämän ymmärryksen pohjalta.

Varhaisista Helsingin alueella eläneistä ihmisistä kertovat arkeologiset löydöt ja kiinteät muinaisjäänneet sekä vanhat kasvit. Helsingin rakentumisen vaiheet kuvastavat kehitystä vaatimattomasta pikkukaupungista pääkaupungiksi ja eurooppalaiseksi suurkaupungiksi. Arkkitehtuurilla, kaupunki- ja puistosuunnittelulla on manifestoitu kaupungin arvoa hallinnon, liike-elämän, teollisuuden ja liikenteen keskuksena sekä kasvavana kaupunkina. Helsingin sijainti Vantaanjoen koskelta meren rannoille on leimannut kaupungin kehitystä vuosisatojen aikana. Helsingin historia on nähtävissä ja koettavissa tämän päivän kaupunkimaisemassa ja rakennetussa ympäristössä. Kulttuuriympäristöjä vaalimalla turvaamme Helsingin historian läsnäolon sekä menneiden ja nykyisten sukupolvien työn merkityksellisenä osana kaupunkikokemusta.

1.1.

Helsingin varhaiset asutusvaiheet

Esihistoriallinen aika on hyvin pitkä ajanjakso Helsingin asuttamisessa, mutta nykymaisemaan varhainen ihminen on jättänyt vain vähän jälkiä. Viimeisin pitkä jääkausi päättyi Suomen alueella 9 500 vuotta sitten. Mannerjään sulettua maa alkoi kohota ensin nopeasti, sitten hidastuen, mutta vielä pitkään Helsingin alue oli sulamisvesien peittämää ulappaa tai saaristoa. Pikkujääkauden maan kohotessa merestä täälläkin oli sopivia asuinpaikkoja tulokkaille, jotka asettuivat hiekkamaille lähelle rantaa monipuolisten luonnon antimien äärelle.

Suomen asutushistorian varhaisin ajanjakso on kivikausi (8800 eaa.–1500 eaa.) Kivikautta seurasi pronssikausi (1500 eaa.–500 eaa.), jonka tunnetuimpia muinaisjäänneitä ovat komeat hautaröykkiöt. Pitkän rautakauden (500 eaa.–1150 jaa.) jälkeen siirrytään keskiajalle, jolloin menneisyyden tutkimuksen tueksi alkaa olla käytettävissä kirjallisia lähteitä.

Helsingin esihistorialliset asukkaat ja asuinpaikat

Ensimmäiset asukkaat saapuivat pääkaupunkiseudulle varhaisella kivikaudella (noin 8800 eaa.–5000 eaa.). Tältä ajalta tunnetaan esimerkiksi Vantaalta jo useita asuinpaikkoja, mutta Helsinki oli vielä asumatonta ulkosaaristoa. Noin 4000-3000 eaa. asutusta leviää Helsingin puolelle Mätäjoen laaksoon. Pitäjänmäellä Turkismiehentien leikkikentän luona sijaitsee Helsingin vanhin asuinpaikka. Tätä kampakeraamiselle ajalle ajoittuvaa kohdetta on tutkittu 1960-luvulta viime vuosiin saakka, ja paikalla on havaittu muun muassa liesikiveyksiä. Löytöinä on saatu kuoppa- ja kampaleimakoristeista keramiikkaa, meripihkaa, piitä ja kvartseja.

Kivikauden kohteita on Helsingissä kymmenkunta. Ne sijaitsevat pääasiassa Malminkartanon ja Kaarelan alueilla sekä Mätäjoen ympäristön puisto-, metsä- ja palstaviljelyalueilla. Kauden asutusta on mahdollisesti ollut myös Oulunkylän vanhan kartanon seudulla ja Tapaninkylässä. Monilla Helsingin kivikautisilla asuinpaikoilla on tehty kaivaustutkimuksia erilaisten maankäyttöhankkeiden yhteydessä. Osa on tuhoutunut maankäytön takia tai ne on tutkittu kauttaaltaan.

Pronssikauden kuluessa (1500–500 eaa.) merestä noussut alue alkoi jo muistuttaa enemmän Helsingin hahmoa. Merkittävimmät pronssikautiset muinais-

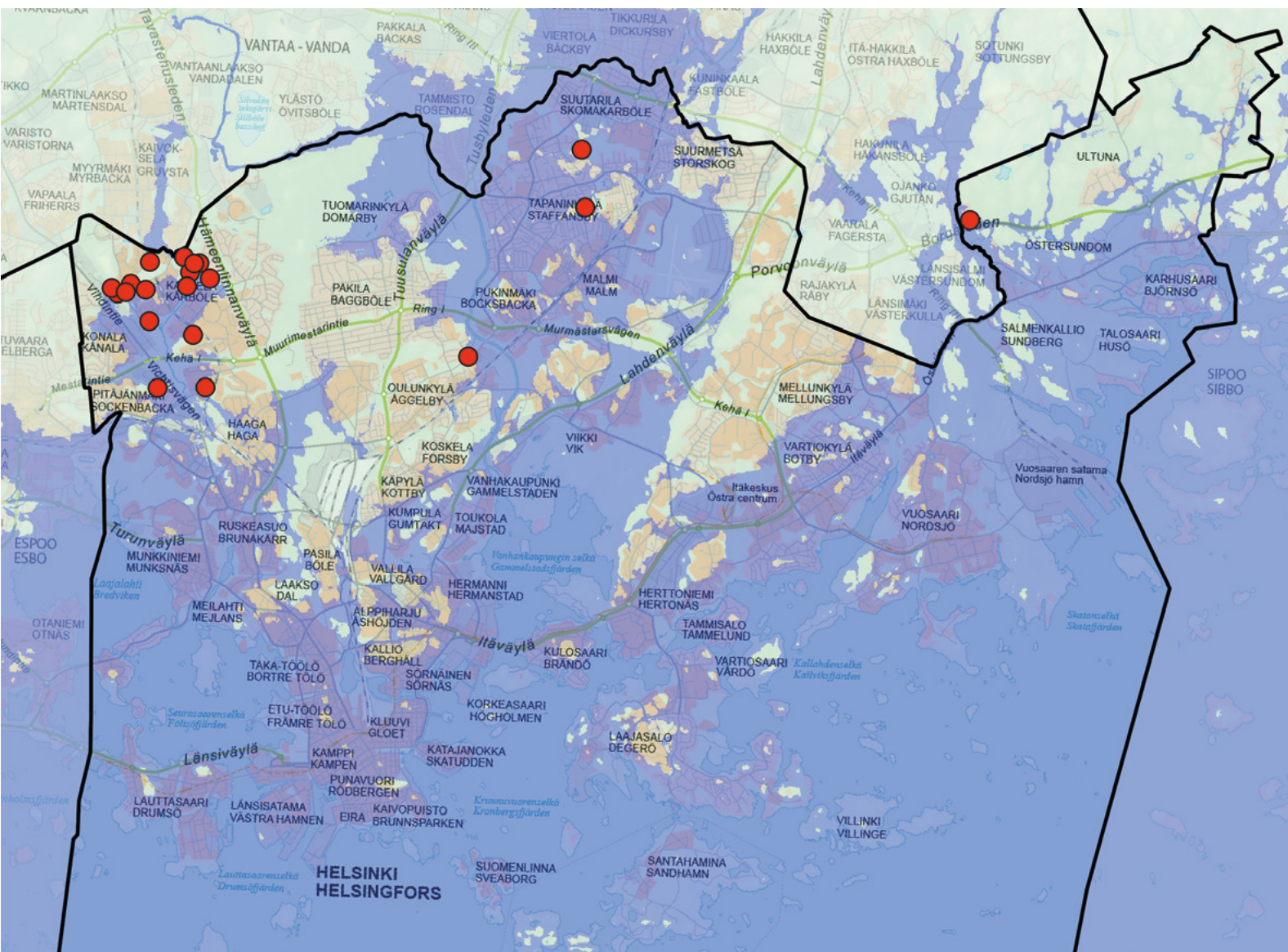
Kartat kuvastavat vain tiettyjä temaattisia otoksia Helsingin alueen muinaisjännöksistä. Helsingin alueella sijaitsee myös muun muassa vedenalaista kulttuuriperintöä, louhoksia, torppia sekä eri-ikäisiä sotahistoriallisia kohteita, jotka ovat määrällisesti suurin suojeltu kohdejoukko.

Helsingin kivikautinen asutus on pitkälti sijainnut kaupungin luoteisosassa nykyisen Mätäjoen, silloisen merenlahden rannoilla. Kuvan maisemassa Malminkartanossa korkeammalla töyräällä on sijainnut kivikauden asuinpaikkoja, samoin kuin taustalla Kannelmäessä.

Markku Heikkinen / Helsingin kaupunginmuseo.

Kartalle on merkitty Helsingin kivikauden asuinpaikkakohteet sekä silloinen rantaviiva. Asutusta sijaitsi erityisesti Mätäjoen laaksossa, joka oli kivikaudella vielä laaja merenlahti. Kohdetiedot: Museoviraston ylläpitämä muinaisjännöskisteri. Kartan käsittely John Lagerstedt/HKM 2022.

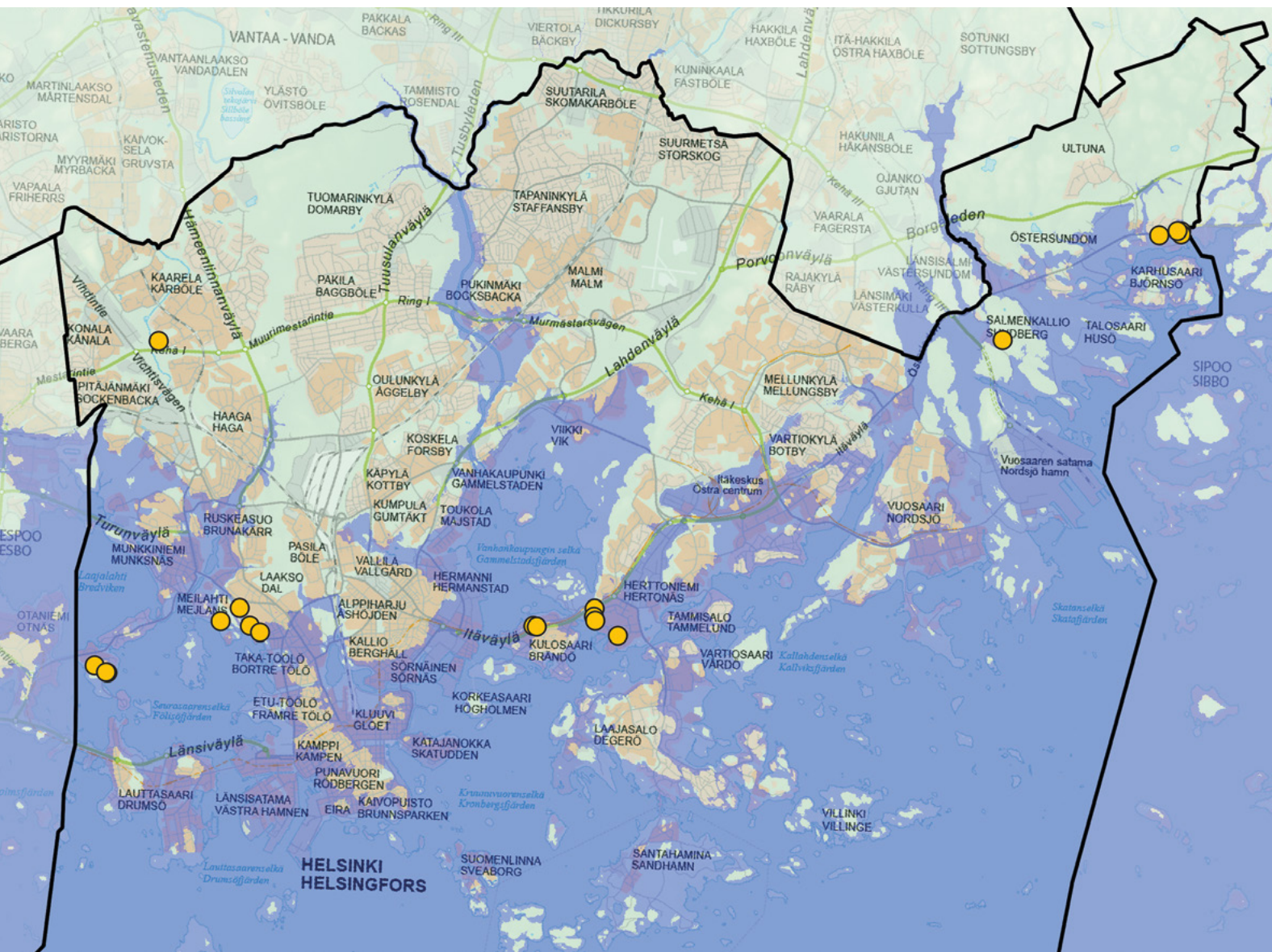

Meilahden pronssikautainen hautaröykkiö, kohdenimeltään Humallahti.
Markku Heikkinen / HKM

jäännökset ovat meren äärellä korkeilla kallioilla sijainneet kolmisenkymmentä röykkiöhautaa, joista parikymmentä on säilynyt. Röykkiöitä sijaitsee pienissä ryhmissä muun muassa Lehtisaarella, Meilahdessa ja Östersundomissa. Helsingissä on tutkittu useita hautaröykkiöitä ja niistä on otettu talteen palaneita luita todisteena vainajien polttohautauksesta.

Ajanlaskun alun ensimmäisten vuosisatojen jälkeen asutus hiipui Keski- ja Itä-Uudellamaalla. Osa Kuloosaarella sijainneista röykkiöistä saattaa olla todennäköisesti rautakauden (500 eaa.– 1150/1300 jaa.) puolelta. Helsingin seutu oli hämäläisten kaukonautinta-alueena, kunnes rautakauden lopulla seudulle muodostui pysyvää suomalaisasutusta. Helsingin ensimmäiset asukkaat olivat hämäläisiä, jotka asettuivat nautintamailleen rautakauden lopulla. Vähintään kaukonautintaan viittaa Vuosaaren Kangaslammen pohjakerrostumista tehty siitepölyanalyysi, joka todistaa ohran ja humalan viljelystä rautakauden lopulla 900-luvulla.

Pronssikautiset hautaröykkiöt kertovat Helsingin varhaisista asukkaista. Ne ovat muinaismuistolain mukaisia suojelukohteita.

Nimistötutkija Saulo Kepsu on tarkastellut seudun asutuksen kehitystä nimistön, kylien sijainnin, rajojen ja viljelymaan laadun näkökulmasta. Hän arvioi, että kylät Domarby/Tuomarinkylä (kylän varhainen nimi nykyasussa/nykynimi), Kårböle/Rökisby/Kaarela, Malm/Malmi ja Staffansby/Tapaninkylä perustettiin jo rautakauden puolella. Myös Haltialaa Kepsu pitää varhain perustettuna kylänä. Lähempänä rannikkoa olevat vanhimmat kylät Lill-Hoplax/Pikku-Huopalahti, Åggelby/Oulunkylä, Hertonäs/Herttoniemi ja Botby/Vartiokylä ovat sisämaan asutusta hieman nuorempaa. Nimistön perusteella suomalaistaloja on saattanut lisäksi olla myös Konalassa, Talissa, Viikissä ja Kumpulassa. Rautakaudelle tai keskiajan alkuun ajoituvia asuinpaikkoja tai kalmistoja ei ole arkeologisissa tutkimuksissa vielä löytynyt, mutta ehkäpä tutkimukset tulevaisuudessa tuovat lisätietoa aiheeseen.

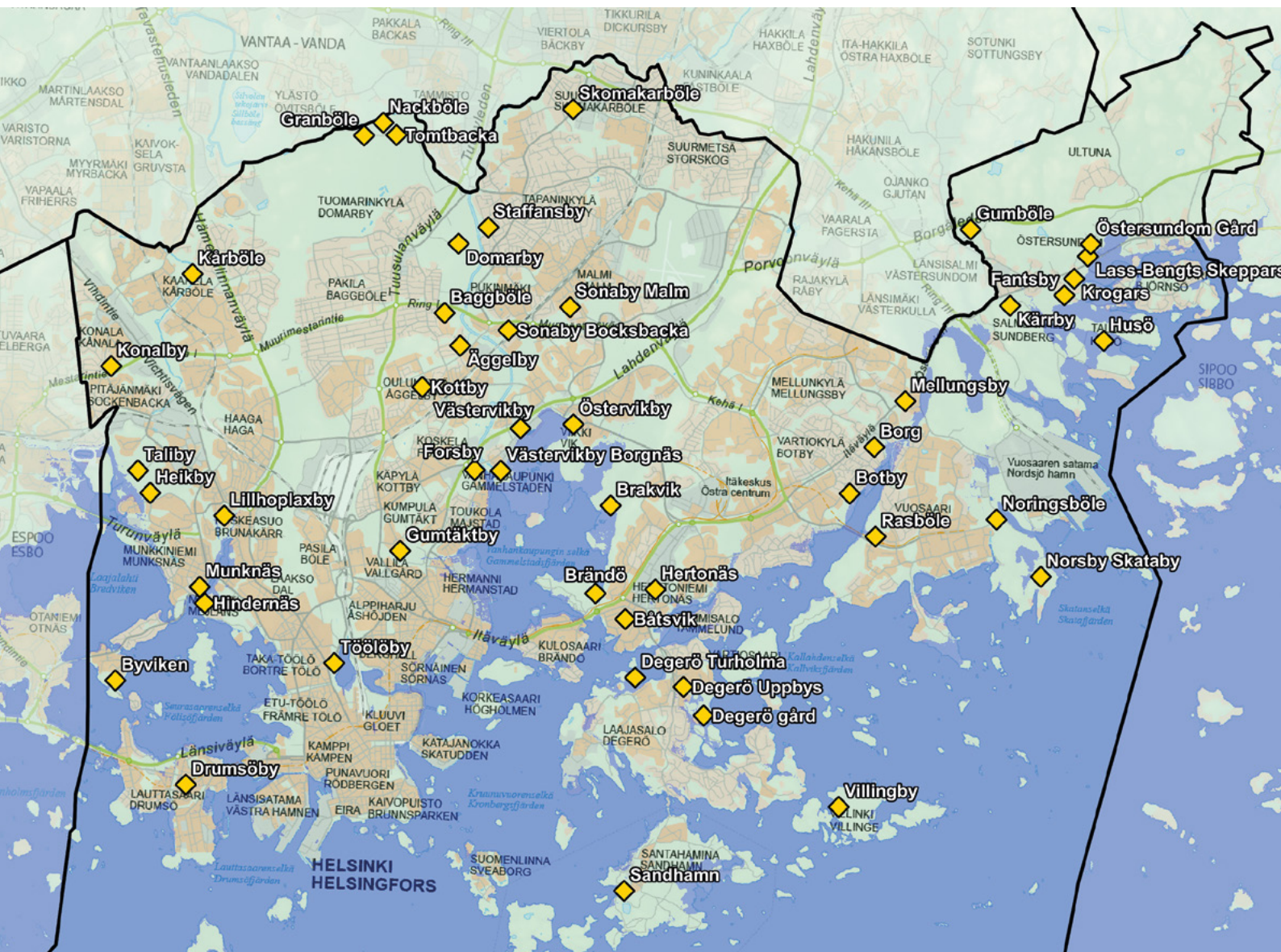
Vanhat kulttuurikasvit, kuten nurmilaukka ja tummatulikukka, voivat myös kertoa asuinpaikan tuhat-

vuotisesta historiasta. Kasvien esiintymät vanhojen kyläpaikkojen ympäristöissä Vantaanjoen ja Keravanjoen yhtymäkohdan seudulla, Tuomarinkylässä ja Haltialassa kasvit kertovat asutuksesta jo 1000–1100-luvuilla.

Keskiaika

Helsingin seudulle kohdistui 1200-luvun alkupuolella ruotsalaisten muuttoaalto, joka kesti noin sata vuotta. Uudisasukkaat harjoittivat karjanhoitoa, kalastusta ja peltoviljelyä. Ruotsalaisten varhaisia asuinpaikkoja olivat Vantaanjoen ympäristön viljavat tasangot, Malmi-Tapanila, Haltiala-Tuomarinkylä sekä Vantaalla Kirkonkylän ympäristö. Ruotsalaisia asettui myös Vartiokylään, Länsisalmeen ja Sotunkiin sekä rannikolle, joka oli vielä asumaton. Keskiajalla myös hämäläisasutus levisi alkukylistä ja väestöä on saattanut saapua kauempaakin ruotsalaisasutuksen lomaan. Hämäläis-

Helsingin alueelta tunnetaan kymmeniä historiallisen ajan asutuskohteita. Varhainen tiestö näkyy paikoin edelleenkin maisemassa nykyisten teiden ja katujen linjauksissa, mutta aihepiiri kaipaisi lisätutkimusta tulevaisuudessa. Kartan käsittely John Lagerstedt/HKM 2022.

asutus sulautui keskiajan kuluessa ruotsalaistulokkai-
siin ja seutu ruotsalaistui. Pysyvä asutus toi mukanaan
kirkon ja maallisen vallan ihmisten elämään. Helsingin
kirkkopitäjä (*Helsinki, Vantaa, Nurmijärvi, osa Tuusu-
laa*) itsenäistyi 1300-luvun lopulla ja sai oman Pyhän
Laurin kirkon.

Helsinki on rakentunut keskiaikaisten kylien päälle.
Niiden nimet ovat jatkaneet elämäänsä kaupungin pai-
kannimistöissä. Museovirasto on inventoinut vuonna
2011 Helsingin keskiajan ja uuden ajan asuinpaikkoja.
Arkistonselvityksen pohjalta Helsingin alueella on ollut
52 keskiaikaista tai uuden ajan alun kylää ja säteriä.
Maastotutkimuksissa havaittiin kymmeniä historiallisia
kylänpaikkoja ja torpanpaikkoja, jotka määritettiin kiin-
teiksi muinaisjäänöksiksi. Erityisen arvokkaita ja kiin-
nostavia ovat varhain autioituneet kylät, kuten Kårböle
Kaarelassa, Heikby Talissa ja Noringsböle Vuosaaressa
sekä Östervikby Viikissä.

Kokonaan tai osin autioituneet keskiajan ja uuden
ajan alun asuinpaikkakohteet sekä 1750-lukua varhais-
semmat torpan paikat ovat muinaismuistolain rauhoit-
tamia kiinteitä muinaisjäänöksiä. Aikaraja ei ole kui-
tenkaan jäykkä, jos suojeluun on erityiset perusteet.

Tiet ja vesistöt yhdistävät

Varhainen tiestö näkyy paikoin edelleenkin maisemassa
ja nykyisten teiden ja katujen linjauksissa. Helsingin
pitäjän kautta kulki monta erityisen merkittävää kulku-
väylää: itä-länsisuuntainen 1300-luvulla vakiintunut
Suuri Rantatie kulki Turusta Helsingin kautta Viipuriin, ja
sisämaahan kulkua helpottivat Vantaanjoki ja sen juok-
sua myötäillyt tie. Rannikon suuntainen laivaväylä ja eri-
tyisesti laivaväylä Viroon saivat aikaan sen, että kes-
kiajan lopulla nykyisen Helsingin alueelle muodostui
merkittävä varakkaiden talonpoikien, pappien ja nimis-
miesten harjoittama kaupan keskus. Helsingin pitäjä
oli Viipurin ja Pohjan jälkeen Suomen kolmanneksi tär-
kein talonpoikaispurjehduspaikka. Täältä vietiin turkik-
sia, puutavaraa, tervaa, kaloja ja eläimiä, ja tänne tuotiin
etenkin suolaa ja viljaa. Rikkaimmat kauppiat tilasivat
myös keskieurooppalaisia ylellisyystavaroita. Kaupan
avulla Helsingin pitäjästä kehittyi Suomen ja Uuden-
maan vauraimpia alueita, jossa oli Helsingin perustami-
sen aikoihin 2 600–3 600 asukasta.

Ensimmäiset asiakirjatiedot Helsingistä: Vantaanjoen suun kylät ja Padisten munkit

Tulevalla Helsingin kaupungin alueella sijaitsi keski-
ajalla Helsingin (Helsinge) pitäjään kuuluva Forsbyn
(Koskela) kylä ja tulevilla kuninkaankartanon mailla
Östervikbyn ja Västervikbyn (Itä- ja Länsi-Viikki) kylät,
jotka olivat pitäjän vanhimpia. Ensimmäinen maininta
kylästä vuodelta 1417 liittyy Padisten sistersiläisluos-
tarin munkkeihin. Nämä olivat joutuneet käräjille syy-
tettynä siitä, että olivat seisseet ”Forsbyn maalla” ja
oikeudetta haavineet kaloja ”kosken Forsbyn puolei-
sessa vedessä”. Helsingin seudulla liikkui virolaisia
munkkeja, koska he olivat saaneet vuonna 1351 Ruot-
sin kuninkaalta Porvooon ja sen kappeliseurakuntien
pappien nimitysoikeuden eli patronaattioikeuden. Sen
lisäksi heille myönnettiin oikeus myös pappilan ja kruu-
nun Helsinginjoen (Helsingå) kalastamoihin. Luostari
oli saanut Uudeltamaalta myös ostoilla ja lahjoitusten
avulla haltuunsa suuret määrät tiloja, joita ruskeakaa-
puiset maallikkoveljet hoitivat. Munkeista jäivät muis-
toksi nimet Munkkisaari ja Munkkiniemi.

1.2.

Miten Helsingistä tuli Helsinki

Vanha Helsinki 1550–1640

Helsingin kaupunki perustettiin kuningas Kustaa
Vaasan käskykirjeellä vuonna 1550. Koskelan kylän
maille, Vantaanjoen kosken äärelle perustettu kau-
punki sai nimen Helsingfors. Kuningas halusi vahvistaa
Ruotsin asemaa Itämerellä uudella kaupungilla, josta
haluttiin kilpailija Tallinnalle. Samalla valtiovallan pyrki-
myksenä oli lopettaa talonpoikaispurjehdus ja keskit-
tää kaupankäynti uuden kaupungin porvaristolle.

Helsinki oli kansainvälinen sotakaupunki, jossa
asui harvalukuinen mutta rikas kauppiaseliitti. Väki-
luku pysyi alle 1 000 asukkaassa. Levottomien olojen
ja hankalan satamatilanteen vuoksi kaupunki siir-
rettiin kilpailukykyisempään paikkaan Vironniemelle
1640-luvulla. Mylly jäi paikalleen kosken länsirannalle,
ja maat otettiin uudelleen viljelykäyttöön.

Signe Brander valokuvaasi vuonna 1913 Helsingin kuninkaankartanon vuonna 1550 rakennetun kellarin jäännökset.

Vanhankaupungin alue on muinaismuistolaililla suojeltu. Helsingin ensimmäisen kirkon kivijalka on puistossa nähtävillä.
Merja Wesander / Helsingin kaupunginmuseo

Silakkamarkkinat ovat parisataavuotinen perinne Helsingissä. 1900-luvun alun Kauppatorin silakkakauppaa on tallennettu kaupunginmuseon kuvakokoelmiin. Ivan Timiriasev / Helsingin kaupunginmuseo

Vironniemen Helsinki 1640–1721

Tukholman kaupungininsinööri Anders Torstensson viimeisteli paikan päällä Vironniemen uuden asema-kaavan. Kaava käsitti julkisten rakennusten lisäksi 600 asuntotonttia sekä neljä kaupunginosaa: Kluuvi, Suo (Kruunuhaan eteläosa), Läntinen Tulli ja Kalastajamäki (Katajanokka). Pääkatu kulki nykyisen Aleksanterinkadun paikkeilla. 1600-luvun Vironniemen Helsinki tuhoutui useissa tulipaloissa, eikä sen aikaisista rakenteista ole säilynyt käytännössä juuri mitään.

Itämeren merilinnoitus 1721–1809

Viaporin laivastotukikohdan ja linnoituksen rakentaminen aloitettiin vuonna 1748 Ranskan merkittävällä tuella. Linnoitustöiden ansiosta Helsingistä tuli 1700-luvun lopulla menestyvä kaupunki, jonka varakkaat asukkaat rakensivat kartanoita kaupungin ulkopuolelle. Maanviljelysalueet laajenivat muun muassa Vantaanjoen varrella ja kartanoiden mahti kasvoi. Ruotsin vallan aika Helsingissä päättyi 1808, jolloin venäläiset Suomen sodan aikana valloittivat Helsingin ja Viaporin

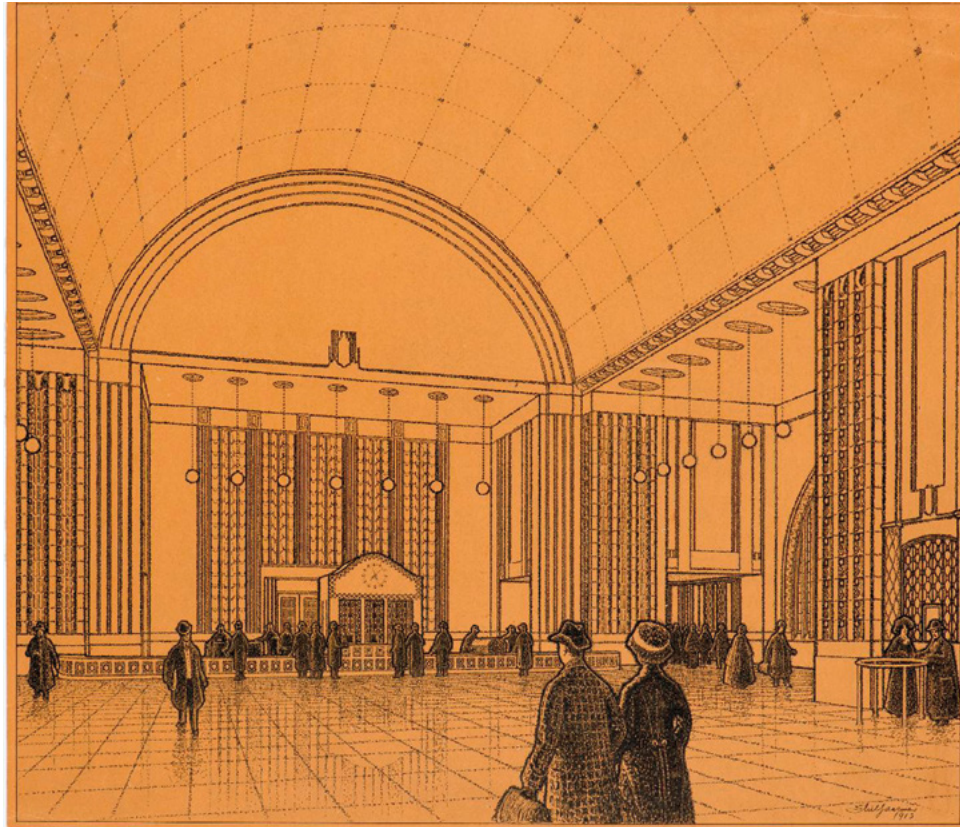
linnoituksen. Saman vuoden syksyllä tulipalo tuhosi kolmasosan Helsingistä.

Keisarin Helsinki

Helsinki asetettiin Pietarin läheisyyden vuoksi autonomisen suuriruhtinaskunnan pääkaupungiksi 1812. Tällöin kaupungissa oli noin 3 500 asukasta. Yliopisto siirrettiin Helsinkiin 1828 Turun palon jälkeen, mikä vahvisti entisestään kaupungin luonnetta hallintokeskuksena. Helsingistä rakennettiin määrätietoisesti empiretyyliin edustava hallinto-, sotilas- ja kauppa-kaupunki, jonka ytimen muodosti monumentaalinen Senaatintori.

1800-luvun puolivälin jälkeen Helsinki oli nopeasti laajeneva teollisuuskaupunki. Rautatien tulo 1860-luvulla vilkastutti kaupungin kehitystä, ja Sörnäistä tuli maan suurin teollisuuskeskus ja puutavara-satama. Helsingistä kasvoi vuosisadan lopulla teollisuuskaupunki, jonka kasvu johti voimakkaaseen jakautumiseen historialliseen keskustaan ja uusiin

Arkkitehti Eliel Saarisen perspektiivipiirustus Helsingin rautatieaseman keskushallista, 1913.
Arkkitehtuurimuseo

työväen asuinkaupunginisiin. Keskustan lähisaariin syntyi 1800-luvulla myös pienteollisuutta, kuten veneveistämöjä ja maalitehtaita.

Teollisuus saastutti kasvavaa kaupunkia. Työväestö tarvitsi raskaan ja likaisen työn vastapainoksi vapaa-aikanaan raitista ilmaa luonnon helmassa. Osa saarista otettiin virkistyskäyttöön. Saariin perustettiin myös huvilayhdyskuntia, joissa porvaristo vietti kesäänsä. Kaivopuistossa sijainnut kylpylaitos muodosti Helsinkiin 1830-luvulla kehittyneen kylpyläkulttuurin keskuksen. Korkeasaareen avattiin 1880-luvulla Helsingin ensimmäinen saksalaisen mallin mukainen kansanpuisto ja eläintarha. Seurasaa-resta tuli kansanpuisto 1889.

Vuoden 1906 alueliitoksessa Helsinkiin liitettiin Meilahden, Ruskeasuon, Vallilan, Kumpulan ja Käpylän alueet, mikä kasvatti Helsingin yli 100 000 asukkaan suurkaupungiksi.

Modernisoituva kaupunki

Itsenäistymisen jälkeen jugendhenkinen Helsinki alkoi kansainvälistyä, modernisoitua ja myös suomalaistua. Eliel Saarisen Suur-Helsinki-suunnitelmat ja Bertel Jungin keskuspuistosuunnitelmat toimivat itsenäisen Suomen pääkaupungin kehittämisen virikkeinä. Katajanokan kärjestä lähtivät lentoon ensimmäiset vesitasot Tallinnaan ja Tukholmaan, kunnes Malmin lentokenttä avattiin 1936. Kaupunkilaisten vapaa-aika lisääntyi, ja helsinkiläisille perustettiin uusia kansanpuistoja, uimarantoja sekä urheilu- ja siirtolapuutarha-alueita.

Helsinki laajeenee ja kasvaa

Vuoden 1946 suuressa alueliitoksessa Helsingin pinta-ala kahdeksankertaistui. Helsinkiin liitettiin muun muassa Haagan kauppala, Huopalahden, Lauttasaaren ja Kulosaaren huvilayhteiskunnat sekä Helsingin pitäjältä suuria maa-alueita. Uudet maa-alueet mahdollistivat ratkaisun Helsingin akuuttiin asuntopulaan. Alueliitos mahdollisti modernien lähiöiden rakentamisen sisemmälle esikaupunkialueelle 1950-luvulta alkaen.

Lähiöiden rakentamisella vastattiin kaupungin kasvuun. Arkkitehti Lauri Silvennoisen suunnittelema Keinupolku 3 Kontulassa. Marja Väänänen / Helsingin kaupunki

Olympialaiset kehittivät Helsinkiä ja toivat kansainvälisiä vaikutteita kaupunkiin. Vuoden 1940 olympialaisiin tarkoitettujen liikuntapaikkojen ja asuntojen rakentaminen jatkui sodan jälkeen lopulta vuonna 1952 toteutuneisiin olympialaisiin asti.

Maaltamuutto ja kaupunkilaisten vaurastuminen vauhdittivat 1960–70-luvuilla lähiöiden rakentamista liitosalueille. Uutena alueena Vuosaari liitettiin Helsinkiin vuonna 1966, ja samalla tämä liitos mahdollisti uuden sataman suunnittelemisen Helsinkiin. Myöhempi lähiörakentaminen laajentui raide- ja metroyhteyksien myötä yhä laajemmalle alueelle kaupungin laiduille.

2000-luvun uudistuva Helsinki

Satamapalveluiden ja teollisuuden siirtyminen pois keskustasta muutti Helsingin kantakaupunkia vahvemmin hallinto-, yliopisto- ja palvelukaupungiksi. Vanhoista satama-alueista tuli uusia asuinalueita, mikä vahvisti helsinkiläisten yhteyttä mereen. Merellisen Helsingin kokemiseen ovat tarjonneet uusia mahdollisuuksia myös entiset sotilassaaret, jotka ovat avautuneet viime vuosina helsinkiläisten virkistyskäyttöön.

Yhtäällä Helsinki tiivistyy, toisaalla se jälleen laajenee. Viimeisin alueliitos tapahtui 2009, kun Östersundomin alue liitettiin Helsinkiin.

1.3. Arkkitehtuuri ja Helsingin identiteetti

Helsingissä viimeksi kuluneet kaksi vuosisataa ovat olleet jatkuvan kasvun aikaa: asutus on laajentunut Kruununhaan tienoilta koko nykyisen keskustan alueelle ja muuttunut matalasta puukaupungista hahmoltaan yhtenäiseksi kivikaupungiksi. Laidunmaat, teollisuusrakennukset ja puutalokorttelit ovat väestönkasvun myötä väistyneet uusien asuin- ja liikerakennusten tieltä. Kasvu jatkuu yhä, ja sen myötä kaupunki sekä laajenee että tiivistyy.

Helsingin kaupunkirakenteen ominaispiirteitä ovat kantakaupungin korkeudeltaan maltillinen ruutukaava-alue (Kruununhaka, Kaartinkaupunki, Kamppi, Punavuori, Ullanlinna ja Katajanokka) ja niiden pohjoispuolelle kaupungin kasvun ja teollistumisen myötä kaavoitetut alueet (Kallio, Sörnäinen, Vallila, Alppiharju, Töölö ja Meilahti) sekä toisen maailmansodan jälkeisen laajentumisen ja alueliitosten tuloksena syntynyt esikaupunkien ketju.

Kantakaupungin rakennukset edustavat eri aikakausien arkkitehtuurityylejä uusklassismista modernismiin. Helsingille ominaisia ja kaupungin identiteetin kannalta tärkeitä arkkitehtuurin tyylisuuntia ovat pietarilaisvaikutteinen empire, 1800-luvun lopun kertaustyyli, 1900-luvun alun jugend, 1920-luvun pohjoismainen klassismi sekä erityisesti Töölön kaupunkikuvaa hallitsevat modernismin eri vaiheet 1930-luvulta lähtien. Kantakaupungin arvokkaita ominaispiirteitä ovat myös sitä jäsentävät puistokadut ja puistot (Kaivopuisto, Esplanadit, Töölönlahden alue ja Bulevardi).

Sodanjälkeisen ajan uuden, entistä nopeamman kasvun tuloksena syntyneet lähiöt muodostavat oman kaupunkirakenteellisen kokonaisuutensa. Myös jälleenrakennuskauden vehreät pientaloalueet esikaupunkivyöhykkeellä kertovat oman aikansa asumisen ihanteista. Sodan jälkeen liikekeskustan (niin sanotun cityn) kaupunkikuvaa alettiin modernisoida suuressa mittakaavassa ja ydinkeskustaan rakennettiinkin 1960-luvulla liikerakennuksia enemmän kuin minään muuna vuosikymmenenä sodan jälkeen.

Nykyisin Helsingissä alueet ja rakennetut ympäristöt, kuten entiset satama- ja teollisuusalueet sekä oppilaitoskorttelit, kokevat yhä enenevässä määrin muutoksia ja kehittämistä, kun alkuperäinen käyttötarkoitus päättyy.

Helsingin alkuvaiheiden rakennusperintö

Helsingin 1500-luvun puolivälin kaupunkiasutuksesta Annalassa, Vanhankaupunginkoskella sijainneesta kuninkaankartanosta ja Viikin Latokartanosta on arkeologisten löytöjen lisäksi jäänyt ympäristöön joitakin näkyviä jälkiä. Alueiden nykyinen rakennuskanta on nuorempaa. Merkittävä näkyvä muisto 1500-luvun kaupungista on Kustaa Vaasan puistossa yhä paikallaan oleva vanhan kirkon kivijalka.

Helsingin 1600-luvun ja 1700-luvun alun asutuskeskus oli vaatimaton rakennusryhmä Vironniemellä; Helsingin väkiluku oli vuoden 1700 tienoilla hädintuskin tuhat asukasta.

Linnoitus ja ensimmäiset kaupunkitalot

Helsingin arkkitehtoninen identiteetti alkoi muotoutua Viaporin rakentamisen myötä. Merilinnoituksen oli tarkoitus yhdessä Ullanlinnan ja Siltavuoren maalinnoitusten kanssa muodostaa suojaava kehys kaupungille. Maalinnoitus ei koskaan valmistunut ja jäljet linnoituslaitteista ovat kaupungin alueelta hävinneet, mutta merilinnoitus hallitsee kaupungin edustan merialueen näkymiä. Kuninkaanportin julkisivussa ja Susisaaren linnanpihan miljöössä on häivähdys ruotsalaista

rokokooklassismia ja 1700-luvun karussa linnoitusarkkitehtuurissa suurvallalle ominainen mittakaava. Vuosikymmenien mittainen ja ympäristöönsä verrattuna ylivertaisen suuri rakennushanke hyödytti koko kaupunkia ja edisti sen kauppaa ja teollisuutta.

Viaporin rakentamiseen liittyvät myös upseerien rakennuttamat Tuomarinkylän, Kulosaaren ja Herttoniemen kartanot, jotka ovat lähiympäristönsä tärkeitä maamerkkejä ja harvinaisia 1700- ja 1800-lukujen taitteen rakennusmuistomerkkejä.

Talouden kasvu 1700-luvun lopulla antoi myös Helsingin porvaristolle mahdollisuuden rakentaa aiempaa näyttävämpiä kaupunkitaloja: Sederholmin, Bockin, Burtzin ja Helleniuksen talot, kaikki jonkin verran muuttuneessa 1800-luvun asussa, tuovat ajallista syvyyttä kaupungin historialliseen keskustaan, Senaattintorin eteläreunalle. 1700-luvun kaupunkitalasta on aavistus myös Katariinankadun, Sofiankadun ja Heleenankadun kapeassa mitoituksessa. Kaupunkikeskustan identiteetin kannalta tärkeä on myös 1600-luvun lopulta alkaen käytössä ollut hautausmaa, joka nykyisin tunnetaan Vanhana kirkkopuistona.

Vanhankaupungin kosken miljöö 1800-luvun puolivälissä. Magnus von Wright. 1841.
Helsingin kaupunginmuseo

Kaupungin kasvu ja vaurastuminen

Useat Helsingin keskustan nykyisen kaupunkikuvan olennaiset piirteet ovat peräisin autonomian ajalta. Kaupunki kasvoi 1800-luvun kuluessa 3 500 asukkaan vaatimattomasta taajamasta yli 100 000 asukkaan kaupungiksi. Johan Albrecht Ehrenströmin vuosina 1811–1817 laatimassa asemakaavassa uuden pääkaupungin ytimenä oli arkkitehtonisesti yhtenäinen keskuskukio, Senaatintori. Torin ympärille rakennetut julkiset rakennukset, yliopiston päärakennus, valtioneuvoston linna ja tuomiokirkko, muodostavat Helsingin identiteetin kannalta tärkeän hallinnon, kirkon ja oppilaitosten keskittymän. Kokonaisuutta täydentävät Kansalliskirjasto, Kansallisarkisto, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Säätytalo ja Ritarihuone.

1800-luvun jälkipuoli oli elinkeinoelämän vahvistumisen aikaa. Uusi teollisuus sijoittui lähelle merta ja osin saarille. Kasvava teollisuus tarvitsi myös aiempaa

parempia liikenneyhteyksiä ja uutta työvoimaa. Helsinginniemen rantoja pitkin linjattiin satamarata. Teollisuusrakennukset sijoituivat Pitkäsillan pohjoispuolelle ja kaupungin rantojen tuntumaan. Nykyisin Helsingin 1800-luvun teollisesta perinnöstä muistuttavat ennen kaikkea Sörnäisten teollisuusalueen, Arabian tehdasalueen ja Telakkarannan jäljellä olevat rakennukset.

Keskustan ruutukaava-alue, joka käsitti 1800-luvun puolivälissä Kruununhaan, Kaartinkaupungin ja Kampin, muuttui vähitellen puukaupungista kivikaupungiksi. Kantakaupungin identiteetin luovat ruutukaavan ohella suhteellisen matala rakentaminen (vuoden 1895 rakennusjärjestyksen mukaan korkeintaan viisi kerrosta) sekä aikakauden arkkitehtuurityylit, empire sekä kertaustyyli (uusrenessanssi, uusbarokki, uusgotiikka). Keskustan liikerakennukset Aleksanterin-

Nykyinen Senaatintori ennen 1800-luvun alussa käynnistynyttä uudistusta. Vanha raatihuone ja päävartio kaakosta nähtynä, kuva perustuu C.L. Engelin akvarelliin.

Helsingin kaupunginmuseo

kadulla ja Kampissa, Esplanadeilla ja Bulevardin varrella rakensivat Helsingin kaupunkimaista identiteettiä. Merelliset korttelijulkisivut Etelärannassa ja Pohjoisrannassa sekä Tähtitorninmäki observatorioineen ovat kaupungin hahmon kannalta yhtä tärkeitä. Venäläistä kirkkoarkkitehtuuria edustaa Uspenskin katedraali.

Pääkaupungissa tarvittiin myös uusia paikkoja vapaa-ajan viettoon varten. Kaivopuiston kylpylä ja Kaivuhuone sekä Seurahuone Kauppatorin reunalla tarjosivat kansainvälisen tason huvittelu-, ravintola- ja majoituspalveluita säätyläisille 1830-luvulta lähtien. Varakkaampi väestö perusti myös pursiseuroja, joiden rakennuksista edustavin on Valkosaarenkarille rakennettu purjehdusseura NJK:n paviljonki.

Kansallisen kulttuurin synty ja 1900-luvun alkupuoli

Pääkaupungin väkiluku kasvoi 1900-luvun alussa nopeasti, kun kaupunkiin muutti uusia asukkaita kasvavan teollisuuden ja palvelualan tarjoamien työpaikkojen houkuttelemisena. Helsingin kivikaupunki kasvoi ja kaupungin laita-alueiden teollisuuskorttelit (Sörnäisten teollisuusalue, Elannon korttelit ja Arabian tehdasalue) laajenivat. Väkiluku kaksinkertaistui joka kahdeskymmenes vuosi, eikä uusille asukkaille pystytty tarjoamaan riittävästi asuntoja; Sörnäisten ja Kallion pienissä asunnoissa oli vuosisadanvaihteen jälkeen jopa kymmenen asukasta yhtä huonetta kohden. Asuntopulaa lievitettiin rakentamalla työväenasuntoja Vallilaan ja Käpylään, mutta akuutein asuntopula loppui vasta toisen maailmansodan jälkeen uusien esikaupunkialueiden rakentamisen myötä.

Nuoret kansainvälisesti suuntautuneet arkkitehdit omaksuivat ja sovelsivat 1900-luvun alussa

Senaatintori on ainutlaatuinen klassistinen kulttuuriympäristö, jonka arkkitehtuurin alkuperäisyys ja yhtenäisyys on säilynyt pitkäjänteisen vaalimisen ansiosta.

Arthur Faltin / Helsingin kaupunginmuseo

Töölön rakentuminen kertoo Helsingin kasvusta ja arkkitehtonisten ihanteiden muuttumisesta 1920-luvulta 1930-luvulle.

Jussi Hellsten / Helsinki Partners

keskieurooppalaisia, englantilaisia ja amerikkalaisia tyylivirtauksia rakennus- ja kaupunkisuunnittelussa. Jugendarkkitehtuurin lyhyen aikakauden eri vaiheita edustavat Kansallismuseo, Pohjolan talo, rautatieasema, Kallion kirkko ja Helsingin puhelinyhdistyksen talo sekä Eira, Huvilakadun ja Katajanokan alueet.

Kaupunkisuunnittelun käännekohta – siirtyminen ruutukaavasta taiteellisempaan kaupunkirakentamiseen – oli Etu-Töölön asemakaavakilpailu (1898), jonka pohjalta laadittiin uusi asemakaava vuonna 1906. Kaupungin kasvaessa laadittiin Taka-Töölön asemakaava 1916.

Eiran ja Kulosaaren huvilakaupunginosien asemakaavat ja Eliel Saarisen toteutumattomaksi jäänyt Munkkiniemi-Haaga-suunnitelma olivat myös aikakauden edistyksellisen asemakaava-ajattelun mukaisia. Saarisen ja Bertel Jungin laatimassa ja vuonna 1918 valmistuneessa Pro Helsingfors -suunnitelmassa hahmoteltiin koko kaupungin rakenne esikaupunkeineen. Esikaupunkeja erottivat toisistaan puisto- ja metsävyöhykkeet. Suunnitelmassa varattiin tilaa uusille satamille ja teollisuusalueille, jälkimmäisille erityisesti Itä-Helsingistä. Pro Helsingfors -suunnitelma ei toteu-

tunut sellaisenaan, mutta se vaikutti huomattavasti seuraavien vuosikymmenten asemakaavoitukseen.

Itsenäisyyden ajan ensimmäisen vuosikymmenen vallitseva arkkitehtuurityyli oli antiikin muotoaiheita viljellyt pohjoismainen klassismi, josta käytetään myös nimitystä 20-luvun klassismi. Tyyliä edustavat Etu-Töölön tiiliset kerrostalokorttelit, Käpylän työväenasuntoalueet ja Vallilan asuinkerrostalot Mäkeläkadun varressa. Yksittäisiä 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa rakennettuja merkkirakennuksia ovat Eduskuntatalo (1926–1931), Töölön kirkko (1927–1930) ja työväenopiston päärakennus (1926).

1930-luvun arkkitehtuuria hallitsi kansainvälinen modernismi, funktionalismi. Asemakaavoituksessa funktionalismin periaatteiden mukainen avoin korttelirakenne oli lähtökohtana Taka-Töölön kaavoitukselle. Rakennuksista mainittavia olivat SOK:n Vallilan tuotantolaitokset, Olympiastadionin ensimmäinen rakennusvaihe, Autokomppanian kasarmi, Lasipalatsi ja Malmin lentoasema. 1930-luvulla teollisuus väistyi vähitellen kantakaupungista ja uusia alueita muodostettiin täytömaille Hietalahteen ja Sörnäisten edustalle. Teollisuuden kasvu jatkui 1950-luvulle saakka.

Helsinki on yksi Euroopan hienoimpia jugendkaupunkeja. 1960- ja 70-luvun purkuaallosta huolimatta kaupungissa on säilynyt kuutisen sataa aikakauden rakennusta. Katajanokalla, Luotsikatu 10:ssä sijaitseva As. Oy Norma edustaa kansallisromanttista jugendia jyhkeimmillään.

Juho Nurmi / Helsingin kaupunginmuseo

Arkkitehti Erkki Huttusen funkistyylinen SOK:n Helsingin teollisuusrakennus Sturenkadulla on helsinkiläisen teollisuusarkkitehtuurin huippua, ja edelleen alkuperäisessä käytössään. Kuvassa Fleminginkadun puoleinen piha-alue. Neittamo / Helsingin kaupunginmuseo

Sodanjälkeinen aika

Maaltamuutto ja asuntopula vauhdittivat sodan jälkeen Helsingin rakentamista. Kantakaupungin pohjoiset osat, erityisesti Kallio ja Alppila, tiivistyivät ja kivirakennusten osuus rakennuskannasta kasvoi. Kantakaupungin uudet asuinalueet Meilahdessa ja Ruskeasuolla rakentuivat sotaa edeltävän ajan avoimen korttelirakenteen pohjalta. Useat jälleenrakennuskauden pientaloalueet rakennettiin yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi. Vehreät tontit kasvimaainen, marjapensaineen ja hedelmäpuineen tarjosivat tärkeän lisän ruokapöytään ja tuottivat samalla viihtyisiä asuin- ympäristöjä.

Asuntopulaan haettiin toisen maailmansodan jälkeen helpotusta mm. Puu-Kallion saneerauksessa, kun puutalot saivat väistyä korkeiden kerrostalojen tieltä. Toinen linja 23.
Simo Rista / Helsingin kaupunginmuseo.

Myös lähiöt syntyivät alueliitosten jälkeen uusille kaupunkiin liitetuille alueille. Sijainti esikaupungissa merkitsi uudisrakentamista metsä- tai peltomaisemaan, jolloin läheisyys rakentamattomaan luontoon korostui.

Valtion asuntotuotannon lainajärjestelmä Arava loi perustan lähiöiden rakentamiselle moneksi vuosikymmeneksi. Samalla sen vaikutukset ulottuivat myös rakennusten esteettisiin ominaisuuksiin. Arkkitehtuuri oli teknisten ja taloudellisten rajoituksen vuoksi eleettöntä ja vaatimatonta, mutta lähihistorian vahva käsityöläisperinne tuotti kauniita ja aikaa kestäviä yksityiskohtia. Varhaisissa lähiöissä asuintalotyyppien valikoima oli monipuolinen; omilla tonteilla sijaitsevista erillistaloista ja rivitaloista lamellitaloihin, pitkiin kerrostalonauhoihin sekä korkeisiin pistetaloihin. Lähiöiden ytimen muodostivat koulut sekä ostoskeskukset.

Ensimmäiset lähiöt Maunula, Pohjois-Haaga, Länsi-Herttoniemi ja Roihuvuori olivat vielä kohtalaisen vapaamuotoisia kokonaisuuksia, joissa periaatteena oli sijoittaa rakennukset väljästi luontoon. Sen sijaan

hieman myöhemmin toteutuneessa Munkkivuoressa kokeiltiin uudenlaista formaalimpaa lähiösuunnittelua, jossa periaatteena oli muodostaa autoliikenteeltä vapautettu rauhallinen ympäristö koko lähiötä kiertävän kehäkadun sisäpuolelle.

Elementtirakentamisen alku

Yhteiskunnallinen ja taloudellinen rakennemuutos kiihtyi 1960-luvun kuluessa ja jätti uudentyypisiä kerrostumia Helsingin kulttuuriympäristöön. Elementtitekniikan murros ja laajamittainen aluerakentaminen yhdistettynä henkilöautoilun tarpeisiin luotuun liikenneväylästä ostoskeskuksineen oli tämän vuosikymmenen kiteymä, joka ensimmäisenä hahmottui Pihlajamäen valkoisissa virtaviivaisissa lamellinauhoissa ja ilmeikkäissä tornitaloissa ja jatkui suurimittakaavaisemmin muun muassa Kontulassa ja Helsinkiin liittyssä Vuosaaressa.

1960–70-lukujen vaihteessa elementtitekniikkaan ja kokonaisvaltaisiin liikennejärjestelyihin liittyvä rationaalinen järjestelmäarkkitehtuuri alkoi näkyä laajamittaisemmin Siltamäen ja Itä-Pasilan kaavoituksessa ja arkkitehtuurissa. Samaan aikaan myös teollisuus alkoi kantakaupungissa supistua ja uusia alueita vapautui asuntorakentamiselle. Tämän murroksen ikonisin kohde on Meri-Haka, jossa entinen Kone ja Sillan teollisuusalue muuttui kansirakenteen päällä olevien korkeimmillaan 14-kerroksisten tornitalojen tehokkaaksi kokonaisuudeksi.

Kansainvälisten esikuvien inspiroimana keskustaan rakennettiin 1950–60-luvuilla lukuisia uusia toimisto- ja liikerakennuksia: Kaivotalo, Rautatalo ja Akateemisen kirjakaupan talo. Modernit julkisivumateriaalit, metalli ja lasi, muuttivat keskustan ilmettä huomattavasti. Radikaali uusiminen purkamalla kaupunkilaisien rakastamia rakennuksia toi 1960-luvulta lähtien rakennussuojelun ensi kertaa julkiseen keskusteluun. Se kiteytyi Alvar Aallon Katajanokalle suunnittelemaan

Pihlajamäki oli ensimmäinen lähiö Suomessa, jossa teollista rakentamistapaa ja täyselementtitekniikkaa sovellettiin suuressa mittakaavassa. Kansainvälisesti tunnustettu modernistinen, metsälähiöideologiaa toteuttava alue on suojeltu asemakaavalla 2008.
Lidia Tirri / Helsingin kaupunginmuseo.

Entiset kaupunkilaisilta suljetut satama-alueet ovat muuttumassa uusiksi merellisiiksi asuinalueiksi omine erityispiirteineen. Näkymät suojeltuihin kulttuuriympäristöihin lisäävät uusien asuinalueiden vetovoimaa. Kalasataman rakentaminen jatkuu vielä vuosia.

Riku Pihlanto / Helsingin kaupunki

Enso-Gutzeitin pääkonttoriin, joka yhä, yli viisikymmentä vuotta valmistumisensa jälkeen, näyttäytyy piittaamattoman purkamisen vertauskuvana. Entisen hotelli Kämpin purkusuunnitelma herätti niin suurta vastustusta, että kaupunkikuvallisesti merkittävin osa rakennuksesta päätettiin rakentaa purkamisen jälkeen uudestaan alkuperäisen rakennuksen rekonstruktiona.

1900-luvun loppupuolella kantakaupunkiin rakennettiin kulttuurin tarpeisiin useita merkkirakennuksia: Kulttuuritalo, Kaupunginteatteri, Finlandia-talo, Kansallisooppera ja Kiasma. Töölönlahden suunnittelua jatkettiin usealla vuosikymmenellä eri arkkitehtien johdolla.

Kohti aluekeskuksia

Kaupunkirakenteen kannalta funktionaalisen kaupunkisuunnittelun tiukka toimintojen erottelu ja henkilöautoliikennettä suosiva liikennesuunnittelu johtivat toiminnallisesti yksipuolisiin lähiöihin ja keskustan autoistumiseen. Raideliikenteeseen tukeutuvista aluekeskuksista tuli keino kehittää aikaisempaa tasapainoisempaa ja vähemmän keskustahakuista kaupunkikokonaisuutta, ja niistä kasvoi monipuolisia kaupunkimaisia paikallisia keskuksia yhdistämään esikaupunkiyhteisöjä.

1980-luvulta alkaen Itäkeskus yhdisti Itä-Helsingin nopeasti kasvaneet lähiöt, ja siitä muodostui suurin aluekeskus. Uuden aluekeskuksen arkkitehtuuriin panostettiin. Alueelle suunniteltiin ensimmäinen kulttuurin monitoimitalo Stoa, sekä arkkitehtuuriltaan korkeatasoinen liikekeskus ja alueen maamerkkitornitalo.

Malmin kauppalan pohjalta rakentui raideliikenteeseen tukeutuva Malmin aluekeskus. Malminkartanon suunnittelussa reagoitiin lähiörakentamisen yksipuolisuuteen. Sen asemakaavoituksessa pyrittiin välttämään lähiölle tyyppistä rakennetta rakentamalla alueelle runsaasti toimisto- ja pienteollisuustiloja asutokorttelien sekaan.

Rantojen vapautuminen

Satamamaan arvonnousu on ollut viime vuosikymmenet Helsingissä tärkeimpiä muutostekijöitä. 1980-luvulla havahduttiin siihen, että kantakaupungin satamien kapasiteetti loppuisi pian ja että niiden laajentaminen keskellä Helsinkiä olisi mahdotonta. Tämän vuoksi Vuosaaren alettiin suunnitella uutta satamaa ja kantakaupungista vapautui entisten satamien alueilta runsaasti uutta maa-alaa kaupunkisuunnittelun piiriin. Helsingin rakentamisen painopiste onkin siirtynyt esikaupungeista jälleen kantakaupunkiin. Samalla haasteeksi on noussut, miten kiinnostavaa ja toimivaa urbaania ympäristöä kyetään näillä alueilla luomaan ja miten uuden arkkitehtuurin sovittaminen olemassa olevaan rakennettuun ympäristöön onnistuu.

Katajanokan kärjen telakka- ja varastoalue muutettiin 1977 vahvistetulla asemakaavalla asuinalueeksi. Ruoholahti oli ensimmäinen vanhalla satama-alueella suunniteltu uusi kaupunginosa. Sittenkin muun muassa Herttoniemenranta, Kalasatama, Jätkäsaari ja Kruunuvuorenranta ovat jatkaneet kehitystä ja muuttaneet Helsingin rantojen identiteettiä. Rantojen kautta Helsingin arkkitehtoninen identiteetti on syntynyt, ja niiden myötä se jatkaa edelleen rakentumistaan.

2. Helsingin vihreän kaupunkimaiseman historiaa

2.1.

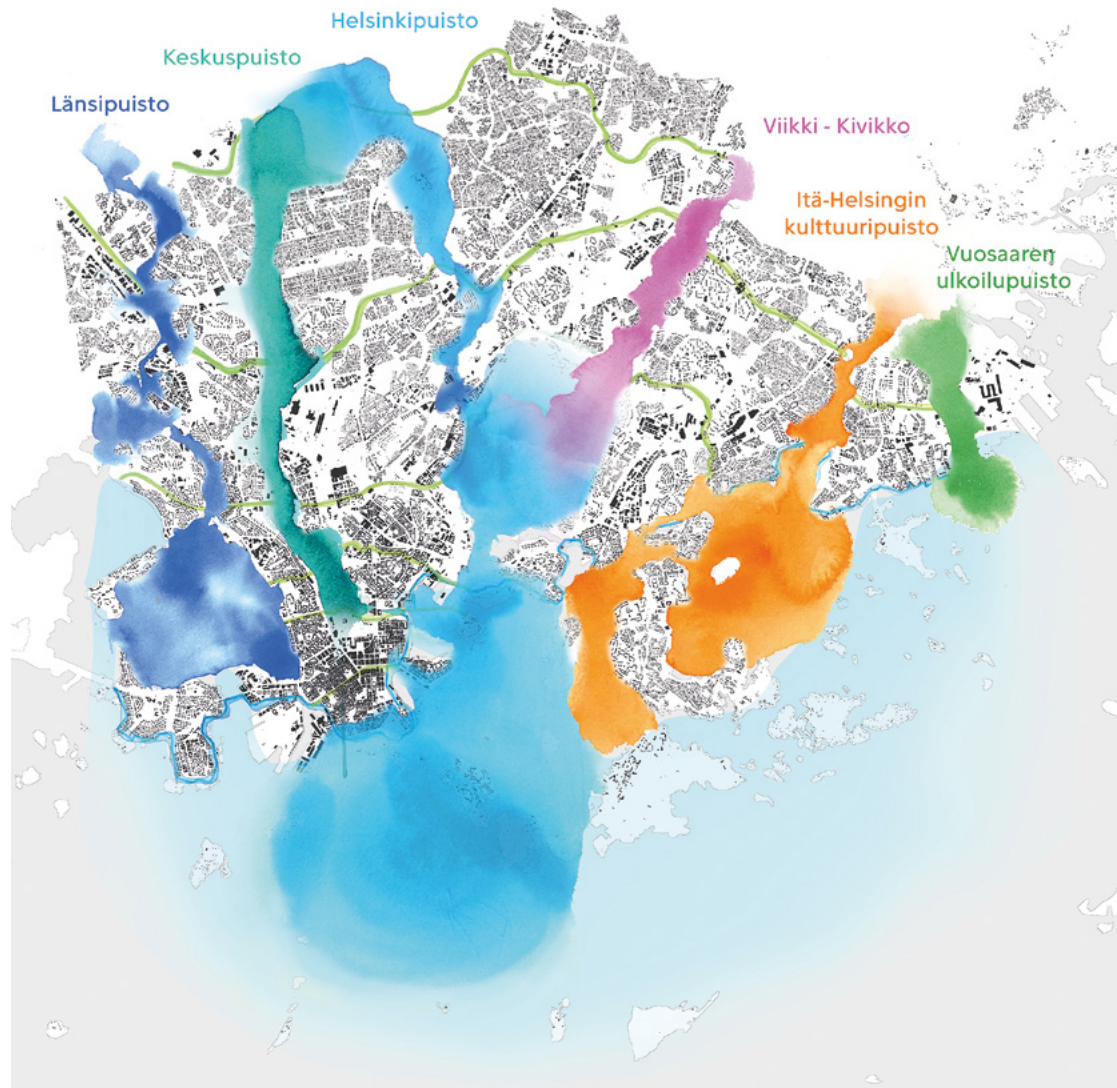
Helsinki on vihreä ja merellinen kaupunki

Helsinki on syntynyt jään kuluttamalle kallioperälle, jonka mäet, saaret ja niemet sekä tunnusomainen havumetsä luovat maisemakehyksen arkkitehtuurille. Helsingin rakentumisen ”vuosirenkaat” näkyvät kaupunkimaisemassa kaupunginosien arkkitehtuurin ja sitä ympäröivän julkisen tilan muuttumisena yhä myöhemmin rakennetuksi keskustasta poispäin mentäessä. Poikkeuksena tästä ovat kartano- ja huvilamiljöiden ja avoimien peltojen saarekkeet. Kaupunki jakautuu maisemaltaan karkeasti pohjoiseen, metsäisempään osaan ja eteläiseen osaan, jota hallitsee merellisyys. Idän ja lännen luontevana maisemallisena rajana toimii Vantaanjoki sekä Kruunuvuorenselän ja Vanhankaupunginlahden vesialuekokonaisuus, joka jatkuu Viikin peltoaukeille. Esikaupunkeja kohti mentäessä metsäisyys ja peltoaukeat korostuvat.

Merelliseen ympäristöön saumattomasti liittyvä vihersormirakenne on eheydessään ja jatkuvuudessaan ainutlaatuinen ominaispiirre maailman kaupunkien joukossa. Keskuspuisto ja säteittäinen viheraluejärjestelmä sai alkusäyksen jo Töölönlahden suunnitelmissa 1910-luvulla silloisen kaupungin rajojen puitteissa ja laajentui alueliitosten jälkeen uudelle kaupunkialueelle.

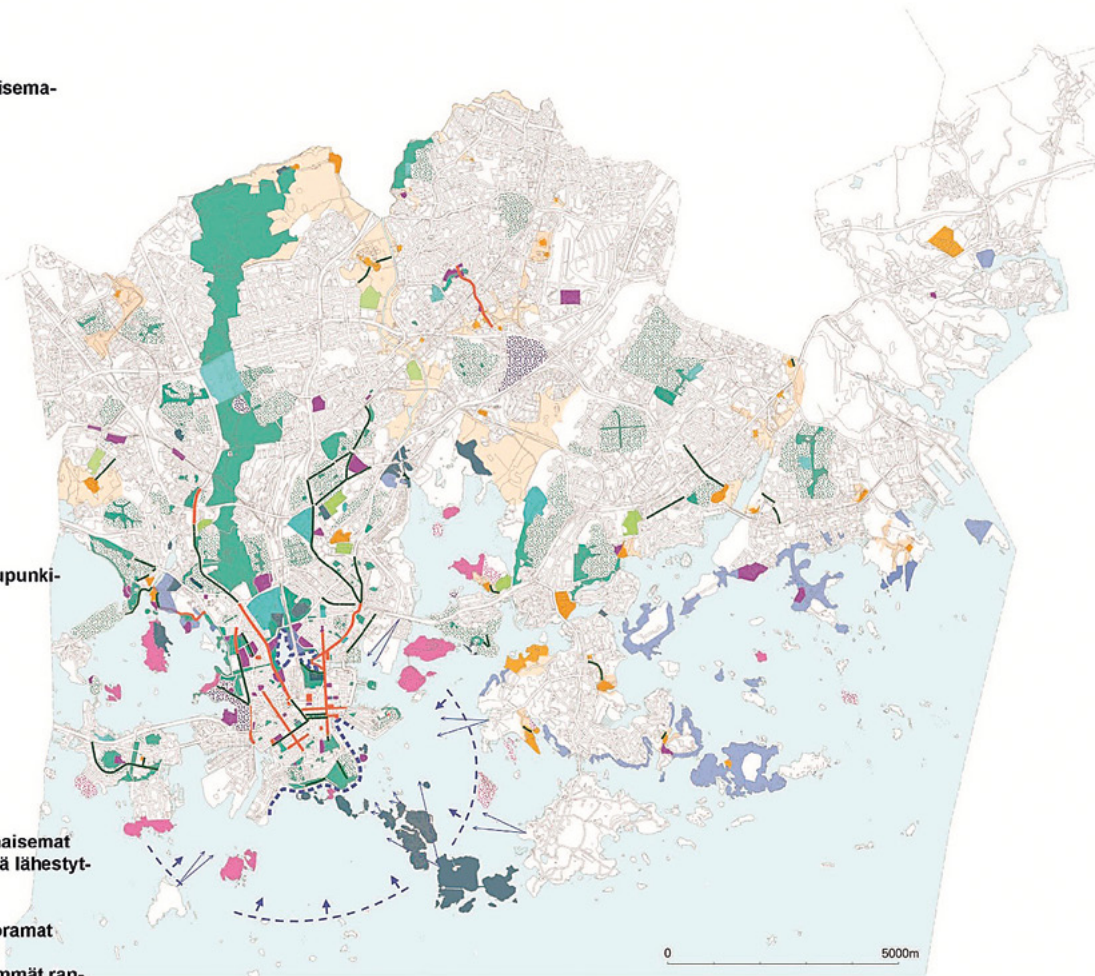
Helsingin viheralueiden kokonaisuus

Helsinki on huomattavan vihreä ja luonoltaan monimuotoinen pääkaupunki, jossa on poikkeuksellisen paljon kaupunkimetsää sekä historiallisia viherympäristöjä. Tämä on tietoisten linjausten ja kaavoitusta ohjaavien kaupunkisuunnitteluideologioiden tulosta. Viheralueet ja metsät peittävät tällä hetkellä noin 40 % kaupungin maapinta-alasta. Viherverkoston rungon muodostavat säteittäiset, mereltä metsiin ulottuvat laajat vihervyöhykkeet eli vihersormet sekä merellisen Helsingin saaristo, rannat ja vesialueet.

Maisemakulttuuri

- Kartano- ja tilakeskusten kulttuurimaisemakokonaisuus
- Kartanopuutarhat
- Merelliset huvila-alueet maisemakokonaisuuksina
- Kansanpuistot
- Lomamaja-alueet
- Siirtolapuutarhat
- Asuntoaluekokonaisuus
- Aikakaudelleen tyypillinen puisto
- Aikakaudelleen tyypillinen urheilutai liikuntapuisto
- Puistokadut ja puukujanteet
- Kantakaupungin historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti keskeisimmät katulinjat
- Kantakaupungin kadut ja aukiot
- Hautausmaat
- Julkisten rakennusten, työpaikka-alueiden ja laitosten ympäristöt
- Muut erityisalueet
- Historian kannalta tärkeät kaupunkimaisemat
- Helsingin silhuetin näkyminen mereltä lähestyttäessä
- Paikallisesti merkittävät silhuettipanoramat
- Helsingin identiteetin kannalta tärkeimmät rannoilta avautuvat maisemakavalkadit

Maisemakulttuuri kohteet Helsingissä (Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt. 2014). Osasta näitä kohteita on tehty tarkempi inventointi Arvoympäristöt-tietokannassa, joissa on niistä yksityiskohtaiset kuvaukset, pohjautuen arvoympäristöistä laadittuun selvitykseen (Helsingin kaupunki 2008) ja sen täydennyksiin. Tätä aineistoa täydennetään paikkatietoon tarpeen mukaan (kartta.hel.fi).

2.2. Maisemakulttuuri Helsingissä

Maisemakulttuuriin kuuluvat kulttuurimaiseman lisäksi siihen liittyvät kansallisestikin merkittävät historialliset tapahtumat, kulttuuriperintö, yhteisöllisyys ja vapaa-ajanviettotavat. Maisemakulttuuri kohteisiin kuuluu Helsingin kehityshistorian kannalta keskeisiä, kulttuurihistoriallisesti merkittäviä puistoja, puutarhoja ja kulttuurimaisemakokonaisuuksia. Eri aikakausien suunnitteluihanteet ja -ratkaisut sekä vapaa-ajanvieton muodot ovat jättäneet jälkensä Helsingin maisemakuvaan. Varsinainen puisto- ja puutarhakulttuuri Helsingin seudulla yleistyi 1700-luvulta alkaen.

Helsingin kulttuurimaisemassa näkyy ajallisina kerrostumina erilaisia arvokkaita viheralueita. Määrätietoisella suunnittelulla on pyritty säilyttämään historian eri vaiheet kaupunkikuvassa. Kulttuurihistorialliset ympäristöt, mukaan lukien ranta-alueiden ja saaristo-

maiseman rikas kulttuurihistoria, ovat Helsingin tärkeä imagotekijä. Kerroksellinen maisema on tärkeä osa helsinkiläistä identiteettiä.

Kartanomiljööt ja huvilakulttuuri

Kaikkiaan Helsingissä on 26 merkittävää kartano- ja tilakeskusympäristöä, jotka sijoittuvat pääosin jokilaaksoihin ja merenrannoille. Viaporin upseerien vaikutuksesta erityisesti Itä-Helsingissä on paljon merellisiä kartanoympäristöjä, mitä voidaan pitää Helsingin erityispiirteinä. Kartanoihin liittyi usein geometrisen tyyliin suunniteltu rakennuksen lähiympäristön puutarha ja laajempi maisematyylinen promenadipuisto. Monet alun perin yksityiset puutarhat ja kartanopuis-

tot ovat nykyään osa julkista kaupunkitilaa. Kartanoympäristöt ohjaavat yhä myös kaavoituksen ratkaisuja.

Kesähuvila-asutus ja huvilapuutarhat olivat varakaamman kansanosan vapaa-ajan vieton maisemaa jo 1800-luvun lopulta lähtien. Helsingin ensimmäiset huvilat rakentuivat Töölönlahden, Eläintarhanlahden ja Meilahden ympäristöön 1870-luvulta alkaen. Myös saaristo alkoi kutsua liikenneyhteyksien parannuttua, ja monet virkamiehet ja kauppiat hankkivat perheilleen kesäviettopaikkoja Laajasalosta, Vuosaaresta, Vartiosta ja Villingistä. Kartanoiden esikuvien mukaisesti kesähuvilloille perustettiin näyttäviä huvilapuutarhoja.

Kartanoista ja huvilapuutarhoista on vuoteen 2038 ulottuvassa kunnostus- ja ylläpito-ohjelmassa on seuraava arvoluokitus: Valtakunnallisesti arvokkaita kohteita ovat kartanopuistoista Herttoniemi, Meilahti, Stansvik, Tullisaari ja Tuomarinkylä, huvilapuutarhoista Annala ja Matosaari. Maakunnallista tasoa edustavat Haltiala, Kulosaari, Malminkartano, Munkkiniemi, Niskala ja Nordsjö sekä Villa Tefken puutarha. Paikallista tasoa arvoluokitukseltaan ovat Fallkulla, Puotila, Rastila, Ströms ja Yliskylä sekä Lillkallvikinpuisto Aurinkolahdessa. Tavoitteena on, että nämä kulttuurihistorian ja kaupunkiluonnon arvotihentymät säilytetään ja niistä pidetään huolta esimerkillisellä tavalla.

Maisemapuistot ja Esplanadi

Ensimmäiset julkiset puistot syntyivät Helsinkiin jo 1800-luvulla, ja niiden esikuvina olivat lähinnä englantilaiset ja ranskalaiset kaupunkipuistot. J. A. Ehrenströmin vuonna 1812 laatimassa asemakaavassa puistokauduilla ja puuriveillä oli merkitystä paitsi kaupunkikuvan myös kaupungin paloturvallisuuden kannalta. Kaupunkirakennetta halkova Esplanadi oli asemakaavassa merkitty leveäksi kävelypromenadiksi. Lisäksi asema-kaavaan oli merkitty monia Helsingin keskeisiä puistoja kuten Kaisaniemi, Kaivopuisto ja Vanha kirkkopuisto. Oma erikoisuutensa olivat kaavaratkaisun mukanaan tuomat kolmiopuistot ja -aukiot, kuten Erottajan puisto. Kolmensepänaukio ja Kolmikulma.

Yksityiset valveutuneet henkilöt perustivat laajempia maisemapuistoja, muun muassa Kaivopuiston, Eläintarhan ja Tullisaarenpuiston. Puistot sijoituivat pääasiassa meren tai merenlahtien äärelle. Puistoissa toimi usein kylpylä- tai kahvilayrityksiä. Kesäisiin puistoharrastuksiin kuuluivat muun muassa soutelu, keilailu, kroketti, kesätivolit, musiikki- ja teatteritilaisuudet. Talvisin puistoissa harrastettiin luistelua ja kelkkailua.

Monet yksityiset puistot siirtyivät kaupungin haltuun ja vapaa-ajan alueiden suunnittelusta tuli kaupungin viranomaisten tehtävä. Kunnallinen puistopolitiikka alkoi, kun Svante Olsson nimitettiin Helsingin ensimmäiseksi kaupunginpuutarhuriksi 1889.

Helsingin puistojen isä, kauppaneuvos Henrik Borgström perusti Finska Trädgårdsföreningen -yhdistyksen vuonna 1881. Yhdistyksen tavoitteena oli käynnistää Suomessa kunnollinen puutarhurikoulutus. Nykyisen kaupunginpuutarhan alueella toimi yhdistyksen kaksivuotinen puutarhakoulu, kasvihuoneita sekä taimisto. Puutarhassa kukkii noin 3 000 ruusua, ja talvipuutarhassa voi tutustua eksoottisiin kasveihin.
Helsingin kaupunki

Herttoniemen kartanopuisto on Helsingin ja Suomen vanhimpia 1700-luvulta ja koostuu barokkityylisestä etupihasta sekä englantilaistyyllisestä maisemapuistosta sen ympärillä.
Pira Cousin / Helsingin kaupunki

1890-luvulla perustettiin Svante Olssonin suunnittelema maisema-putarhatyylinen puisto Tähtitorninvuorelle. Kuva on 1910-luvulta. Helsingin kaupunginmuseo

Eläintarhan puistossa sijaitseva urheilukenttä valmistui 1910. Paviljonkirakennukset henkivät aikakauden jugendia ja ovat kaupunginarkkitehti Karl Hård af Segerstad suunnittelema.

Pirkkolan plotti, uimakeidas urheilupuistossa 1970-luvulla. Jalmari Aarnio / Helsingin kaupunginmuseo

Keskuspuisto ja uudet toiminnalliset puistot

1800-luvun lopulla alkanut teollistuminen ja voimakas muuttoliike kasvattivat Helsingin nopeasti yli sadantuhannen asukkaan pääkaupungiksi. Kaupunkipuistojen rinnalle rakennettiin toiminnallisia leikki- ja urheilualueita eli niin sanottuja reformipuistoja, siirtolapuutarhoja ja kansanpuistoja. Kaupunki laajeni myös alueellisesti. Helsingin ensimmäinen asemakaava-arkkitehti Bertel Jung laati kaupungin kasvun pohjaksi yleissuunnitelman, jossa hän hahmotteli Keskuspuiston, kaupunkia Töölönlahdelta alkaen halkovan laajan puistovyöhykkeen.

Urheilu- ja liikuntainnostus näkyi puistojen suunnittelussa. Jo 1900-luvun alussa muun muassa Kaisaniemen puistoon sijoitettiin urheilu- ja pelikenttiä. Eläintarha oli Helsingin ensimmäinen varsinainen urheilupuisto. Liikunta-alueiden suunnittelu sai vauhtia 1930-luvulla Helsinkiin suunnitteleiden olympiastaisten vuoksi. Helsinkiin rakennettiin muun muassa Olympiastadion, Uimastadion, Soutu- ja melontastadion sekä Käpylän urheilupuisto. Kisapaikkojen rakentamista jatkettiin sodan jälkeen vuoden 1952 olympialaisiin. Vuoden 1946 alueliitosten jälkeen uusiin lähiöihin rakennettiin puistojen ohella urheilupuistoja kenttineen ja luistinratoineen sekä hyppyrimäkineen.

Keskuspuistossa sijaitsee Pirkkolan liikuntapuisto jossa muun muassa Pirkkolan uima- ja palloiluhalli, jäähalli sekä lapsiperheiden suosima uimapaikka Plotti. Pirkkolan jälkeen seuraavina alueina kaupungin liikuntapaikkasuunnitelmassa olivat Myllypuro kaupungin itäosassa, Tali länsiosassa ja Oulunkylä koillisosassa. Nämä esiintyivät muiden uusien alueiden kuten Malmi ja Herttoniemen liikuntapuistojen tavoin myös kaupungin yleiskaavassa 1960.

Kansanpuistot

Kansanpuistot ovat nykyisin helsinkiläisten rakastamia ulkoilualueita. Ne syntyivät merellisiksi vapaa-ajanviettoalueiksi, kun kaupunkilaisille alettiin etsiä virkistymämahdollisuuksia kaupunginniemeä ympäröivästä saaristosta. Korkeasaari nimettiin kansanpuistoksi jo 1884 ja Seurasaari 1889. Vähitellen Helsinginniemeä kiertäviin saariin ja Kivinokkaan ja Lammasaareen kehittyi erityisesti työväestölle suunnattuja kesärekeilyalueita. Kansanpuistot tarjosivat kaupungissa uudenlaista virkistystoimintaa, kuten telttailua. Myöhemmin monesta alueesta kehittyi pysyviä loma- ja mökkialueita.

Annalan puutarha sijaitsee Vanhankaupungin historiallisesti arvokkaalla alueella. Rakennukset, puutarha, ja tammimetsikkö kertovat alueen historiasta, 1800-luvun alkupuolen kauneuspyrkimyksistä ja puutarhakulttuurista. Viljelypalsta-alueen ja puiston kunnostus valmistui vuonna 2000, jolloin mm. Annalan huvilan edustan 1900-luvun alun muotopuutarha, puutarhatalon terassi, orangerian viereiset hyötypuutarhat ja ruutanalammikko sekä Hämeentien varressa rakennetut polut ja näköalapaikat entisöitiin. Hyötykasviyhdistys ry on alueen vuokralainen ja aktiivinen toimija. Yhdistyksen perustama Kiinteistö Oy Pro Anneberg teki kulttuuriteon hankkiessaan Annalan huvilan omistukseensa, kun kaupunki halusi siitä luopua.

Patrik Lindström / Helsingin kaupunki

1800-luvun jälkipuoliskolla rakennettu Lapinlahden sairaalan puisto oli alkuperäisessä asussaan Eläintarhan ja Kaivopuiston ohella Helsingin suurimpia maisemapuistoja. Kuvassa päärakennuksen kunnostettua sisäpihaa.

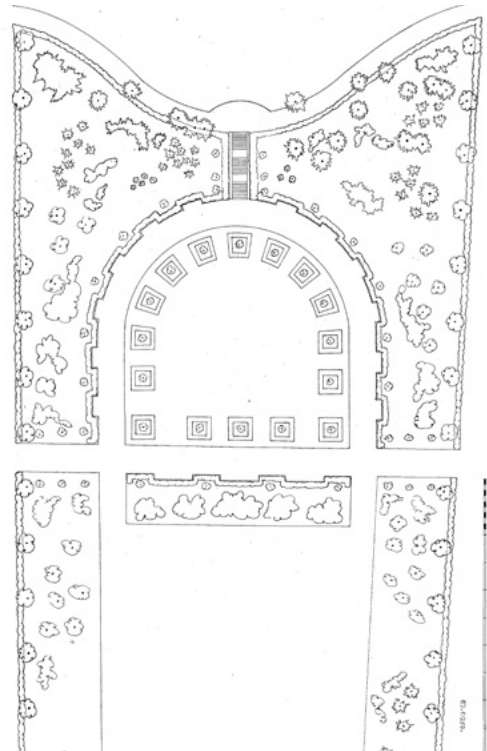
Maria Hyövähti / Helsingin kaupunki.

Siirtolapuutarhaneuvoja Elisabeth Koch ja sosiaalilautakunnan sihteeri, arkkitehti Arnold Eriksson piirsivät syksyllä 1930 varhaisimman ehdotuksen Herttoniemeen perustettavaa siirtolapuutarhaa varten.
Yehia Eweis / Helsingin kaupunginmuseo

Käpylän katukuvaa hallitsevat puukujanteet. Yhtenäiset kujanteet usein tunnusomaisine puulajeineen ovat tärkeä osa kaupunkikuvaa, kulttuuriympäristöä ja kaupunginosien identiteettiä. Vanhoissa puukaupungeissa niiden lähtökohtana oli myös paloturvallisuus.
Seppo Laakso / Helsingin kaupunki

Topeliuksenpuisto (kuvat), Kirjailijanpuisto (entinen Niittykadunpuisto) ja Hesperianesplanadi ovat esimerkkejä urbaaneista viherakseleista. Topeliuksenpuistossa on tyylipuhtaimmin edelleen näkyvissä muotopuutarhatyyliä. Puiston sommitelma on Ola Mannströmin käsialaa ja peräisin 1930-luvulta. Valokuvassa vuodelta 1952 ja päiväämättömässä suunnitelmassa näkyy eteläpäädyn istutusalue.

Foto Roos/Helsingin kaupunginmuseo ja KYMP Arkisto, PUO 19 / Helsingin kaupunki

Puutarhakaupunginosat ja siirtolapuutarhat

Englannista Suomeen levinnyt puutarhakaupunkiaate nähtiin yhtenä ratkaisuna 1900-luvun alun tiivistyvän kaupunkirakenteen aiheuttamiin terveys- ja ympäristöhygieniaongelmiin. Ensimmäinen puutarhakaupunkiaatetta henkivä asemakaava valmistui 1916 kaupungin rajojen ulkopuolelle Kulosaareen. Uusia pientalovaltaisia puutarhakaupunkimaisia asuinalueita rakentui 1920-luvulla Kumpulän kartanon maille Käpylään, Kumpulaan ja Toukolaan. Birger Brunilan ollessa asemakaava-arkkitehtinä 1917–1948 kaupunkisuunnittelussa painottui kaupunkivihreän kaupunkikuvallinen ja sosiaalinen merkitys. Hän vastasi myös monien Helsingin keskeisten puistojen suunnittelusta muun muassa Kaisaniemessä, Käpylässä, Vallilassa ja Töölössä. Ne ovat edelleen Helsingin vehreimpiä ja myös puutarhakulttuurin kannalta arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä.

Helsingin ensimmäinen siirtolapuutarha perustettiin Ruskeasuolle vuonna 1918. Kunnallinen siirtolapuutarhatoiminta yleistyi Helsingissä varsinaisesti vasta kymmenisen vuotta myöhemmin, kun siirtolapuutarhatoiminta käynnistyi Kumpulassa 1926. Helsingissä on nykyisin yhdeksän siirtolapuutarhaa, joita vaalitaan kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaina ympäristöinä.

1920-luvun klassismin ajan puistot

Puistojen ja puutarhojen muotokieli oli aikakauden tyyli-ihanteiden mukaisesti muotopuutarhapainotteinen. Keskeisimpiä ajan ihanteiden mukaan suunniteltuja puistoja ovat muun muassa Topeliuksenpuisto, Hesperianesplanadi ja monet Käpylän puistot. Arkkitehtoninen puutarhatyyli väistyi hiljalleen 1930-luvun lopulla, jolloin funktionalistisen arkkitehtuurin periaatteita noudattaen luonnosta tuli kaupunkiympäristön arvostettu osa, kuten esimerkiksi Olympiakylässä.

Metsäkaupunginosista uuden maisema-arkkitehtuurin puistoihin

Helsingin maapinta-ala kasvoi moninkertaiseksi vuoden 1946 alueliitosten myötä. Asemakaava-arkkitehti Birger Brunila määritteli kaupungin kasvun pohjaksi laatimassaan yleiskaavassa myös Helsingin viheraluerakenteen linjaukset, jota nykyinen Helsingin viheraluerakenne pitkälti noudattelee.

Asuinalue-suunnittelussa ja rakentamisessa toteutivat funktionalismin ihanteet avoimesta metsäkaupungista. Kallioiseen metsämaastoon rakentuville uusille asuinalueille olivat tyypillisiä maastonmuotoja myötäilevät kadut ja rakennukset ja avoin korttelirakenne.

Sinebrychoffin puutarha kaavoitettiin puistoksi vuoden 1980 asemakaavassa, ja se siirtyi Helsingin kaupungin omaisuudeksi. Rakennusviraston puisto-osasto suunnitteli puiston nykyisen muodon. Alkujaan yksityisen puutarhan perusti venäläissyntyinen liikemies Nikolai Sinebrychoff (1786–1848). Puistossa sijaitseva torni on vuodelta 1865 ja myös yksi Helsingin adoptoitavista kohteista.

Yehia Eweis / Helsingin kaupunginmuseo

Myös yksityiset korttelipihat ja julkisten rakennusten pihat ovat osa vihreän kaupunkimaiseman kulttuuriperintöä. Työväenasunnoiksi 1920-luvulla rakennettu Kone ja Silta -kortteli Vallilassa on hieno esimerkki viihtyisästä suurkorttelin pihasta, jonka suunnitteli Elisabeth Koch.

Katariina Peltola / Helsingin kaupunki.

Vihreän kulttuuriympäristön merkitys tulevaisuuden Helsingissä

Vihreät kulttuuriympäristöt kaikkien yhteisinä julkisina tiloina luovat tärkeää alueellista identiteettiä asukkaille ja juurruttavat heidät elinympäristöönsä. Maisemahistorian ja puutarhakulttuurin jäljet näkyvät hel-sinkiläisessä kulttuuriympäristössä. Jotta tällainen kulttuuriympäristön kerroksellisuus säilyisi, on sen arvojen tunnistaminen kaikissa maankäytön ja kaupunkirakentamisen prosesseissa olennaista.

Vihreään kaupunkimaisemaan kuuluu jatkuva muutos, koska sen muodostaa suureksi osaksi elävä materiaali kuten kasvillisuus. Maiseman omi-

naispiirteiden säilyminen edellyttää sen vaalimista osana tiivistyvää kaupunkia sekä viime kädessä asi-antuntevaa ylläpitoa ja hoitoa.

Vihreän kaupunkiympäristön merkitys kaupunkilaisille kasvaa entisestään tulevaisuudessa. Ilmas-tonmuutokseen sopeutumisen tarpeet liittyvät puistojen kohdalla ennen kaikkea hulevesien viivy-tykseen, resilienssin varmistamiseen monimuotoi-suudella sekä kuntalaisten elinympäristön säilyttä-miseen terveellisenä ja viihtyisänä.

Luonnonmaisemasta tuli myös puistosuunnittelussa keskeinen teema.

1960–70-luvuilta alkaen maisemasuunnittelu on inte-groitunut kaupunkisuunnitteluun ja maiseman läh-tökohtien selvittämisestä on tullut osa suunnittelua. Ensimmäisiä kansainvälisiä suunnittelukilpailuja jär-jestettiin uusien ideoiden löytämiseksi. Esimerkiksi Töölönlahden puistokilpailu järjestettiin 1997. Myös Kaisaniemen kilpailussa oli vuonna 2000 mukana myös ulkomaisia toimistoja. Vuonna 2005 järjestettiin ensimmäinen yleinen kansainvälinen kilpailu eli Länsi-satamanpuiston (nykyisin Hyväntoivonpuisto) suunnit-telukilpailu.

2000-lukua ovat luonnehtineet entisille satama-alueille syntyvien, uusien merellisten kaupunginosien (Jätkäsaari, Kalasatama, Kruunuvuorenranta) sekä niihin kuuluvien julkisten ulkotilojen kaavoittaminen, suunnittelu ja rakentuminen. Samalla myös arvoym-päristöjen kunnostaminen ja toisaalta esikaupunkien elävöittäminen on nähty tärkeänä osana kulttuuriym-päristöjen vaalimista. Nykyisin asukkaiden huoli vakiin-tuneiden puistoympäristöjen vähenemisestä kaupun-gin tiivistyessä sekä metsäalueiden hoitoon liittyvät toiveet ovat nousseet esiin osana viheralueisiin liitty-vää keskustelua.

Helsingin kasvilajisto uhkaa köyhtyä

Viime vuosikymmeninä Helsingin perinteisten puisto-kasvien rikasta ja omintakeista valikoimaa on alkanut uhata supistuminen ja tavanomaistuminen. Vanhat kasviyksilöt ikääntyvät, ja niitä häviää rakentami-sen, peruskorjauksen, ylläpidon, massatapahtumien tai kaivutöiden yhteydessä. Puistojen ja viheraluei-den kasvillisuus yksipuolistuu, kun harvinaistuvien vanhojen lajien tilalle istutetaan yleisesti käytettyjä ja helposti saatavia peruskasveja. Näin hukataan van-hojen lajien kulttuurihistoriallisen ja maisemallisen arvon lisäksi niiden aikojen saatossa koetellut hyvät viljelyominaisuudet. Kasvilajiston hupeneminen tekee puistoistutukset myös aremmiksi taudeille ja tuho-laisille. Helsingin kasviperinne halutaan säilyttää vihreänä ja kukoistavana, tavoitetta tukemaan on laa-dittu Helsingin viheralueiden kasvien käytön linjaus. Ilmastonmuutos tuo uusia haasteita perinteisen kasvi-lajiston ja viherympäristöjen säilymiselle.

Helsingin monipuolisen kasvilajiston turvaaminen edellyttää työpanosta myös kaupunkilaisilta omilla kotipihoillaan, sillä kaupungin viherympäristö koostuu sekä julkisista että yksityisistä puutarhoista. Kaupun-gilla on tarjolla ohjeistusta puistojen ja pihojen kasvi-valintoihin.

<https://kaupunkikasviopas.hel.fi/>

Helsingiläiset kulttuuriympäristöt ja luonnon monimuotoisuus

Puistojen ja rakennettujen ympäristöjen kasvit kertovat Helsingin historiasta

Puistojen monipuolinen kasvilajisto on tärkeä osa Helsingin kulttuuriperintöä ja tuttua kaupunkikuvaa. Helsingin puistojen omaleimainen, sekä Länsi- että Itä-Euroopan lajeista koostuva kasvivalikoima on syntynyt vuosisatojen mittaan. Usein muinainen kasvillisuus on ainoa säilynyt asia, joka kertoo pitkästä kulttuurihistoriasta. Puistojen kasvillisuudessa heijastuvat Suomen pohjoinen ilmasto, Helsingin vaiheikas historia idän ja lännen välissä, eri aikojen muodit ja ihanteet sekä kaupunkilaisten muuttuvat tarpeet ja elämäntavat.

Helsingin puistojen vanhimmat kasvit juurtuivat 1700–1800-luvuilla, kun puutarhahoito ja puistot alkoivat kehittyä Suomessakin muun Euroopan tyyliin. Puutarhakasveja tuotiin 1700-luvulla etenkin Ruotsista, 1800-luvulla myös Venäjältä, Baltiasta ja Saksasta. Helsingin vanhojen kartanopuistojen kasviaarteet kertovat omistajien puutarhaharrastuksesta ja heidän ulkomaisten puutarhuriensa taidoista. Kartanoympäristöjen vanhoissa rakennuksissa ja raunioissa elää aivan oma lajistonsa, joita ei

tavata kuin historiallisissa ympäristöissä. Esimerkiksi lepakot, tietyt hyönteiset ja linnut hyödyntävät niitä lisääntymis- ja levähdyspaikkoinaan.

Helsingissä kasvaa villinä hiukan yli 1 000 kasvilajia. Osa niistä on ihmisten tavalla tai toisella mukanaan tuomia. Kulttuuriympäristöissä kasvaa vanhojen nurmikoiden pieniä kukkivia kasveja, sipulikasveja ja rikkakasveja. Ne kertovat monin tavoin kasvupaikkojensa taustasta ja ovat tärkeä osa Helsingin kulttuurihistoriaa.

Kulttuurilajiston ansiosta Helsinki on lajistoltaan poikkeuksellisen monimuotoinen. Kaupungin tiivistymisestä ja viheralueiden peruskorjauksista huolimatta Helsingissä on jäljellä runsas valikoima nykyään harvinaisia puu-, pensas-, perenna- ja sipulikukkalajeja. Monia niistä on otettu valtakunnalliseen taimituotantoon kestävinä suomalaisina kasvikantoina. Joitakin helsingiläisiä syreeni- ja koristeomenakantoja on talletettu Suomen kansallisen geenivaraohjelman kokoelmiin.

Suomenlinna on tunnettu syreeniestään. Myös idänukonpalkko (*Bunias orientalis*) kasvaa siellä laajoina alueina. Ukonpalkko saapui Suomeen venäläisen sotaväen huoltokuljetuksissa, rehuheinän ja -viljan seassa. Suomenlinnassa se värjää vallit keltaisilla kukillaan kesäheinäkuussa.

Satu Tegel / Helsingin kaupunki

Vallisaarella on pitkä merellinen historia. Luotsit operoivat saarella jo 1700-luvulla. Vallisaarta kutsuttiin keskiajalla Lampisaareksi, sillä merenkulkijat hakivat sen lammista juomavettä. 1800-luvulla Krimin sota sai Vallisaaren linnoitustyöt käyntiin. Pian sodan jälkeen Vallisaareen rakennettiin puolustuslinnoitus, Aleksanterinpatteri. Saaren historia armeijan alueena jatkui Suomen itsenäistyttyä vuonna 1917. Valli- ja Kuninkaansaarissa varastoitiin Suomen puolustusvoimien aseita viime vuosiin asti.

Tuomo Häyrinen / Helsingin kaupunki

2.3. Helsingin merellinen kulttuuriympäristö

Jokainen helsinkiläinen asuu alle kymmenen kilometrin säteellä merenrannasta ja yhteisessä käytössä on 130 kilometriä julkista rantareittiä. Meri ympäröi kaupunkia kolmelta suunnalta ja suurelta osin julkisessa omistuksessa olevat saaret ovat Helsingin kansainvälisestikin ainutlaatuinen erityispiirre. Helsingin merellisen strategian (2018–2021) yksi tärkeimmistä tavoitteista oli avata uusia saarikohteita virkistyskäyttöön ja helpottaa pääsyä niihin. Hiukan kauempaa katsottuna lähes koko Helsinki on merellinen kulttuuriympäristö, jonka vaalimiseen, kehittämiseen ja hyödyntämiseen on kaikille helsinkiläisillä oltava mahdollisuus.

Sotilaskohteiden merellinen kulttuuriperintö

Helsingin saaristossa elää vahvana sotilaiden ja luotsien perintö. Suomenlinna, Lonna, Isosaari ja Vallisaari ovat sotilaskohteista tunnetuimpia ja nyt avoimia yleisölle. Uusi käyttö ja käyttäjät ovat usein myös edellytys sotilasperinnön säilymiselle: sen myötä rakennuksia ja rakenteita voidaan kunnostaa käyttöön, arvokkaat perinneympäristöt kuten linnakepihat pysyvät avoimina ja tapahtumat tuovat elämää saarille, joissa ihminen on toiminut jopa vuosisatoja.

Suomenlinna on Helsingin saariston arvokkain kulttuuriperintökohde. Suomenlinna on historiallinen merilinnoitus ja Unescon maailmanperintökohde, jonka erityispiirteenä on 1600- ja 1700-lukujen linnoitusjärjestelmä. Suomenlinnan ytimessä on yhä aktiivinen saaristolaivatelakka. Suomenlinnan hoito- ja käyttösuunnitelman tavoitteena on maailmanperintökohteen

Isosaari on yksi Helsingin seudun uloimmista saarista ja kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde. Se vapautui äskettäin puolustusvoimilta kaupunkilaisten virkistyskohteeksi.

110th Street Production

autenttisuuden säilyminen ja arvojen välittäminen tuleville sukupolville. Suomenlinna on myös asuin- ja työpaikka-alue, matkailukohde sekä virkistysalue. Vuosittain Suomenlinnassa vieraillee noin miljoona kävijää.

Helsinki Biennaali toteutui Vallisaarella ensi kerran 2021 ja saa jatkoa kesinä 2023 ja 2025. Ensimmäisen biennaalin tavoitteena oli Helsingin tunnettuuden kasvattaminen korkeatasoisena kuvataide- ja kulttuurikaupunkina. Tapahtuma esitteli 41 taiteilijaa tai taiteilijaryhmää sekä Suomesta että eri puolilta maailmaa. Se, että biennaali järjestettiin juuri Vallisaarella lisäsi tapahtuman erityislaatuisuutta ja vahvisti Helsingin imagoa merellisenä kaupunkina.

Puolustusvoimien perintö osaltaan mahdollistaa sen, että Vallisaaren kaltaisissa arvokkaissa kulttuuri- ja luonnonympäristöissä pystytään vastuullisella ja kestäväällä tavalla järjestämään biennaalin kaltaisia tapahtumia, joissa saareen tutustuu iso määrä ihmisiä. Valmiit ja kestävät reititykset, laiturit ja käyttöön otettavat rakenteet ovat hyvä pohja rakentaa tapahtuma, jossa arvokkaimmat luonnonympäristöt pystytään rajaamaan pois kulutukselta ja toisaalta korjaamaan vanhoja rakenteita käyttöön. Helsinki Biennaalin panos Vallisaaren vanhojen sotahistoriallisten rakenteiden säilymiselle on merkittävä.

Kansanpuistot ja mökki- ja huvilasaaret ovat käyttäjiensä paratiiseja

Helsinkiin porvariston huvilakulttuuri alkoi muotoutua 1800-luvun puolivälissä, ja vuosisadan lopulla myös keskiluokka löysi vuokrattavat kesäasunnot. Työväestön vapaa-aika lisääntyi 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Kevytrakenteiset kesämajat ja telttailu sekä lopulta saarien pysyvämpi loma-asuminen yleistyivät. Lomanvietto saaristossa oli yhteisöllistä: uimisen, kalastamisen ja luonnossa virkistymisen lisäksi saarissa oli myös tapahtumia, tansseja, urheilukisoja ja leiritoimintaa. Saarista käsin saatettiin kuitenkin käydä omien veneiden tai yhteysalusten avulla myös töissä mantereella ja joskus saarissa oleskeltiin, osin luvatta, myös talvisaikaan.

Huvila- ja kesämaja-alueiden luonne on varsin erilainen. Kesämaja-alueilla vaatimattomat, alle 10 neliömetrin mökit ovat polkujen varsilla ja sijaitsevat rypäissä lähellä toisiaan – yksityisyys rajoittuu lähinnä omaan mökkiin ja sen lähiympäristöön, jossa laitetaan ruokaa ja oleskellaan. Huviloiden yksityisluonteiset pihapiirit taas muodostuvat yleisesti isommasta päätalosta ja pienemmistä apurakennuksista, saunoista sekä uima- huoneista. Nykyisin kesämajatoimintaa on Vasikka-

Vartiosaareen laaditaan kaupunkistrategian mukaisesti osayleiskaava, jossa virkistys-, kulttuuriympäristö- ja luontoarvot säilyvät.
Maarit Hohteri / Helsingin kaupunki

saaressa, Satamasaaressa, Varis- ja Pitkäluodoilla, Lauttasaaren ja Lammassaaren rannoilla sekä manteeilla muun muassa Kivinokassa. Helsingin kaupunki on vuokrannut maa-alueet kesämajatoiminnasta vastaaville yhdistyksille.

Vasikkasaari ja Vartiosaari ovat viime vuosina avautuneet virkistyskäyttöön myös suuremmalle yleisölle. Vartiosaari on kulttuurihistoriallisesti arvokas huvilasaari, jonka asutuksen tausta on höyrylaivareittien historiassa. Saareissa on noin 50 huvilaa ja loma-asuntoa sekä satakunta muuta rakennusta. Pääosa rakennuksista on kuitenkin lähinnä kesäkäytössä. Vartiosaari on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009). Vartiosaaren kaavoittamisesta virkistyskäyttöön on tehty päätös 2021.

Vasikkasaari puolestaan sijaitsee Kruunuvuorenselällä, Santahaminan länsipuolella. Saari on maisemallisesti merkittävällä paikalla, ja sieltä avautuu vaikuttavia näkymiä niin keskustaan kuin Suomenlinnan maailmanperintökohteenkin suuntaan. Saarella on historiallisia jäänteitä venäläisajalta sekä Suomen puolustusvoimien hallinta-ajalta. Vuonna 1946 saarella alkoi uusi kausi siviilikäytössä, ja saari toimii yhä kaupunkilaisten virkistyskohteenä sekä kesämaja-alueena.

Villinki on Helsingin itäisen saariston huvilasaarista laajin ja rakennustaiteellisesti merkittävä. Viereinen Itä-Villingin saari on sotilashistoriallisesti arvokas. Villingin saarten kokonaisuus on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu ympäristö (RKY 2009). Villingissä on asunut kalastajia 1700-luvulta lähtien. Huvilakausi alkoi 1800-luvun loppupuolella ja vilkastui 1900-luvun alussa. Useimmat huviloista ovat säilyneet, ja osa niistä on lähes alkuperäisessä asussaan. Villingin tunnusomaisiin piirteisiin kuuluvat saaren läpi kulkevat, melko leveät yleiset polut ja niitä usein reunustavat pitkät kylmäladotut kiviaidat.

Itä-Villingin linnoitteet ovat osa Viaporin linnoituksen ensimmäisen maailmansodan aikaista Pietarin suojaksi rakennettua meririntamaa. Itä-Villinki, yksi linnoitusketjun uloimmista saarista, on ollut pitkään puolustusvoimien käytössä. Linnoitteiden säilymistä on edesauttanut, että saarella käyminen on ollut rajoitettua. Itäisen saariston asemakaavassa Villinkiin ja Itä-Villinkiin on osoitettu myös retkeily- ja ulkoilu-alueita.

3. Muuttuva kaupunki ja kulttuuriympäristö

3.1.

Kulttuuriympäristön arvot korostuvat kasvavassa kaupungissa

Toimiva ja kaunis kaupunki

Kasvun paikka – Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025 toteaa menestyvän kaupungin tasapainoisen muutoksen tarpeen. Kaupunki ei ole vain fyysinen rakennelma, vaan yhteisö, jossa on pysyvyyttä ja vaihtuvuutta. Kaupunki on kaupunkilaistensa summa. Nykyinen globaalitalous suosii kasvavia ja monipuolisia kaupunkeja, mikä edellyttää elinkeinojen ja työn jatkuvaa muokkautumista. Tavoitteena onkin toimiva ja kaunis kaupunki, jonka rohkeat investoinnit tukevat kasvua ja tulopohjaa. Kaupunki työskentelee aktiivisesti myös kaupunginosien eriarvoistumisen ehkäisemiseksi. Elinvoimaprojektissa kiinnitetään huomiota erityisesti käveltävään ja viihtyisään kaupunkitilaan.

Helsinki rakentuu myös yhteisölliselle ja omaehtoiselle kaupunkikulttuurille, mikä tuo kaupunkiin uudenlaista vetovoimaa. Muutosta on ohjattava niin, että helsinkiläisille tärkeä lähiluonto ja muu viihtyisyys eivät kärsi. Strategia toteaa myös nykyisen rakenteen tiivistämisen tarpeen. Nuorekkaan ja kestäväen kaupungin kasvu perustuu pitkäjänteiseen kaavoitukseen ja kaupunkisuunnitteluun, joka mahdollistaa taloudellisen toiminnan ja asukasmäärän kasvun sekä palvelut, viihtyisyyden ja kauneuden. Helsingin rikkautena ovat kaksikielisyys ja kielten ja kulttuurien moninaisuus. Helsinkiin on aina muutettu kaikkialta Suomesta ja Suomen ulkopuolelta. Koronapandemia on

Vallilassa Teollisuuskadun ympäristö tulee tulevina vuosina muuttumaan. Mielenkiintoisia kontrasteja syntyy, kun 1910-luvun Puu-Vallilan, puutarhakaupunkiaatetta toteuttava työväen asuinalue kohtaa nykyaikatehtuurin luomaa toimitilarakentamista. Päijänteentie 43 ja OP:n konttori. Kuvatoimisto Kuvio Oy / Helsingin kaupunki

Helsingin arkkitehtuuriohjelma

Helsingin arkkitehtuuriohjelma 2030 viitoittaa hyvän kaupunkiympäristön kehittämistä korostamalla oivaltavan arjen arkkitehtuurin sekä luonnon, kaupunkitilan sekä vastuullisuuden ja ilmastoviisauden merkitystä.

Design ja arkkitehtuuri on Helsingille kansainvälisesti merkittävä erottautumistekijä. Työtä tuetaan edistämällä uutta arkkitehtuuri- ja designmuseota. Yhdessä Kauppatorin, Vanhan kauppahallin ja uudistettavan Makasiinirannan alueen kanssa uusi museo muodostaisi elävän, avoimen ja käveltävän keskustan.

Kalasadamassa on sallittu korkea tornirakentaminen. Siitä muodostuu uusi, aiemmasta poikkeava kerrostuma helsinkiläiseen kaupunkirakenteeseen.
Janne Hirvonen / Helsinki Partners)

kiihdyttänyt monipaikkaista työtä ja vähentänyt liikku-
misen tarvetta, jolloin joudutaan miettimään perinteisen ydinkeskustan elinvoimaisuuden ylläpitoa yhdessä elinkeinoelämän ja asukkaiden kanssa.

Helsingin yleiskaava 2016

Yleiskaavan 2016 aikajänne on vuoteen 2050 saakka. Kaava ottaa kantaa alueiden rakentamistehokkuuteen ja ohjaa siten entistä tiiviimpään kaupunkirakenteeseen. Tavoitteena on, että kaupunkirakenteen tiivistyminen tapahtuu kulttuuriympäristön arvot huomioiden.

Kaavassa todetaan, että kulttuuriympäristöt ovat osa kaupungin identiteettiä ja ominaispiirteiden vaaliminen on osa muutostilassa olevan kaupungin kehittymistä. Kulttuuriympäristön monimuotoisuus ja sen eri aikakausina syntyneet kerrostumat ovat osa hyvää ja tasapainoista ympäristöä, ja ne kertovat helsinkiläisen kulttuuriympäristön moniarvoisuudesta.

Helsingin tavoite tulevaisuudessa on olla raideliikenteen verkosto-
kaupunki. Samalla kun raideliikennettä rakennetaan, halutaan kaupunkirakennetta tiivistä. Kuvassa on raidejokerin työmaa Viikintien ja Viilarintien alueella.

Sakari Röyskö / Helsingin kaupunki

Yleiskaava määrää kulttuuriympäristöistä koko kaava-alueen koskien: Valtakunnallisesti merkittävät maisema- ja kulttuuriympäristöt on otettava oikeusvaikutteisina huomioon Kulttuuriympäristöt-teemakartalta. Lisäksi suunnittelussa tulee ottaa huomioon maakunnallisesti ja paikallisesti merkittävät maisema-alueet ja kulttuuriympäristöt ja niiden ominaispiirteet sekä muinaismuistolain nojalla suojellut kohteet. Suunnittelussa on sovittava yhteen kaavassa osoitettu maankäyttö sekä maisema- ja kulttuuriympäristöarvot.

Maunulan puretun ostoskeskuksen paikalle on noussut alueen mittakaavaan sovitettuja uusia asuinkerrostaloja, joiden pohjakerroksessa on liiketilaa. Raidejokeri tuottaa tiivistämisaineita reitinsä varrella.

Yehia Eweis / Helsingin kaupungin museo

Yleiskaavan toteuttamisohjelma 2022

Kaupunginhallituksen kesäkuussa 2022 hyväksymä Yleiskaavan toteuttamisohjelma tukee kaavan jatkosuunnittelua. Toteuttamisohjelma tarkistetaan valtuustokausittain. Kaupunginhallituksen esityksessä tuotiin esiin myös kulttuuriympäristöjen huomioonottaminen ja kulttuuriympäristöohjelman linjaus.

Yleiskaavan toteuttamisohjelma on jaksotettu lyhyen, keskipitkän ja pitkän aikavälin vaiheisiin vuoteen 2050 saakka. Laajojen aluekokonaisuuksien suunnittelu kestää usein varsin pitkään, ja siksi myös toteutus jakautuu eri vuosikymmenille. Seuraavien noin 15 vuoden aikana suunniteltavat aluekokonaisuudet kytkeytyvät seudun tehokkaaseen joukkoliikennejärjestelmään ja erityisesti raideliikenteeseen. Suunnittelun painopisteitä ovat joukkoliikenteeseen tukeutuvat uudet alueet sekä täydennysrakentamisen painopisteet, uudet osayleiskaava-alueet, kaupunki uudistusalueet ja kantakaupungin laajentaminen. Ohjelmassa kaupunkirakennetta kehitetään kestävästi huomioiden kaupunginosien omaleimaisuutta ja ominaispiirteitä.

Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt -raportti

Yleiskaavan liitteen Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt -raportissa kuvataan helsinkiläiset kulttuuriympäristöt ja todetaan, että Helsingissä rakennussuojelu on viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana ollut osa prosessia, jossa lähtökohtana on ollut kaupungin kasvu ja siihen liittyvä jatkuva muutos. Kaupungin muutoksessa syntyy uutta rakennettua ympäristöä, jonka arvo selviää ajallaan. Yksittäis-

ten arvokennusten suojelun lisäksi kaavoituksessa kiinnitetään huomiota myös arjen rakennusten ja laajempien kokonaisuuksien säilyttämiseen. Helsingissä suojelu perustuu kohteen omien lähtökohtien ja ominaispiirteiden analyysiin ja tulkintaan. Tunnistamisen tavoitteena on määritellä kohteen säilytettävät arvokkaat ominaisuudet, joiden säilymistä edistetään myös muutoksia suunniteltaessa.

Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt -raportissa on tunnistettu arvokkaat ympäristöt, joita ovat historiallinen keskusta, kivikaupunki, sodan jälkeen rakennetut esikaupunkien uudemmat kerrostaloalueet eli niin sanotut metsälähiöt, 1970–1980-lukujen uudemmat kerrostaloalueet, Käpylän puutarhakaupunki sekä tärkeimmät jälleenrakennuskauden pientaloaluekokonaisuudet. Lisäksi raporttiin sisältyy maisemakulttuuria käsittelevä kokonaisuus.

https://www.hel.fi/hel2/ksv/julkaisut/yos_2014-17.pdf

3.2.

Kantakaupungin rakennusperinnön suojelu

Helsingin kantakaupunki on osa pääkaupungin taloudellisesti ja kulttuurihistoriallisesti merkittävintä aluetta, jonka tiiviiseen rakenteeseen kietoutuvat monet erilaiset intressit, arvot, rajoitukset ja paineet. Rakennusperintö kertoo tarinaa sekä kaupungin että valtakunnan historiasta. Kantakaupungin uudelleenkaavoituksessa rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteet tunnustetaan ja kehittäminen perustuu niiden vahvistamiseen rakennetun kulttuuriympäristön arvoja vaalien ja suojellen. Kantakaupungissa on voimassa asemakaavoja 1800-luvulta nykypäivään. Erityyppiset, sisällöltään ja tavoitteiltaan osittain vanhentuneet asemakaavat vaikeuttavat kaupunkirakenteen pitkäjänteistä suunnittelua ja vaalimista.

Kantakaupungin uudelleenkaavoitustyön tavoitteena on muun muassa:

- päivittää keskenään erityyppiset ja osin vanhentuneet asemakaavat
- varmistaa kaupunkirakenteen hallittu kehittäminen ja sen toiminnallinen muuntojoustavuus pitkällä aikavälillä
- turvata sekä kaupunkikuvallisten kokonaisuuksien että yksittäisten kohteiden keskeisten arvojen säilyminen suojelumerkintöjä täydentämällä tarvittavilta osin.

Kulttuurihistoriallisesti merkittävän alueen arvokasta rakennuskantaa ja historiallisia puistoja on yhä paikoin suojelematta. Uudelleenkaavoitustyön yhtenä keskeisenä tavoitteena on päänäköymien, osa-alueiden, arvokkaiden rakennusten ja yleisten alueiden arvojen turvaaminen.

Keskustavisio

Keskustavisiossa on kuvattu yksityiskohtaisesti kulttuuriympäristön merkitystä kaupunkisuunnittelulle, ja visiolauseet täydentävät kaupungin strategian tavoitteita. Kantakaupungin ominaispiirteitä ovat erityisesti hallittu kokonaisuus ja mittakaava, matala siluetti siroine maamerkkeineen ja elävä kivijalkojen katu-taso. Muita ominaispiirteitä ovat mereen päättyvät kadut, tiiveys, omaleimaiset eri aikakausien kaupunginosat sekä valtakunnan historian näkyminen kaupunkikuvassa. Ominaista on myös vihreys, meri ja kalliot sekä sisäänrakennettu laatu. Monipuolisuus-

den ja tapahtumien ohella keskustan historialliset miljööot ovat sen vahva vetovoimatekijä, joka tekee asioinnista elämyksen ja luo lisäarvoa käyttäjilleen. Vanhojen rakennusten rakentamistapa ja tilalliset ratkaisut ovat kyenneet vastaamaan eri aikojen muuttuneisiin elämäntapoihin ja käyttötarkoituksiin.

Kaupungin strategiset tavoitteet kantakaupungin osalta

”Vetovoimainen keskusta on Helsingin käyntikortti ja elinehto. Helsingin keskusta on elinvoimainen kaupallisia palveluja, tapahtumia, viihtymistä ja kansalaistoimintaa kokoava vetovoimainen paikka – Helsinki on kaupunki, jossa kaikki kaupunginosat ovat eläviä, viihtyisiä ja omaleimaisia ja asukkaat tuntevat kaupunginosan omakseen.”

Esimerkiksi Kampissa vetovoimaisuuden edellytykset pohjautuvat erityisesti vanhemman ruutu-kaava-alueen katutasen liiketilojen monipuolisuuteen

Helsingissä on ainutlaatuisia sisätiloja edelleenkin alkuperäisessä käytössään. Yrjönkadun uimahalli on Suomen ensimmäinen ja vanhin julkinen uimahalli. Sen toiminta alkoi jo vuonna 1928. Kulttuurihistoriallisesti ja arkkitehtonisesti arvokkaat sisätilat ovat kutsuvia ja arvostettuja. Rakennusta ei ole vielä suojeltu.

Maarit Hohteri / Helsingin kaupunki

3.3.

Kaupunki uudistuu: esikaupunkialuiden täydennysrakentaminen ja kulttuuriympäristö

ja elävyyteen. Tunnistettavuus ja omaleimaisuus perustuvat myös maamerkkeihin ja arvokkaisiin julkisiin kaupunkitiloihin: Vanha kirkkopuisto, Bulevardi ja Hietalahdentori ovat niistä merkittävimmät. Kampin kaupunkikuvan osatekijöitä ovat asuntovaltaisuus, katutilan aikaisempiin rakennusjärjestyksiin pohjautuva yhtenäinen mittakaava ja valoisuus sekä jalankulkijan tason toiminnallisesti ja visuaalisesti monipuolinen ympäristö. Sen identiteettiä rakentaa kerroksellinen arkkitehtuuri, josta välittyy autonomian ajan kasvava hyvinvointi, 1900-luvun alun kulttuurinen elinvoimaisuus ja kansainvälistyminen, itsenäisyyden ajan alkuvuosikymmenien pohjoismaisen klassismin ja funktionalismin kansallinen innostus sekä nuorempi rakennusperintö.

Yleiskaava asettaa kaupungille kasvupainetta. Tämä näkyy varsinkin kaupunginosien kehittämisen painopistealueilla, joita ovat tällä hetkellä Malminkartano-Kannelmäki, Malmi sekä Mellunkylä.

Koska alueet sijaitsevat myös hyvien raideyhteyksien varrella, täydennysrakentamisella toteutetaan yleiskaavan verkostokaupunkiperiaatteita, jossa hyvien joukkoliikenneyhteyksien äärelle halutaan lisää asukkaita. Uusi rakentaminen tuo alueelle uusia asukkaita, minkä nähdään sekä tuovan uusia yrityksiä että vahvistavan olemassa olevia palveluja ja luovan uusia. Tästä puolestaan ajatellaan alueen elinvoiman lisääntyvän.

Alueiden valintaa on osin perusteltu sillä, että alueilla rakennettu ympäristö on merkittävilta osin tulut elinkaarensa vaiheeseen, jossa uudistaminen on ajankohtaista. Koska rakennuksissa on aika tehdä

Kalevankatu. Kamppi on tiivis ja historiallisesti kerroksellinen kaupunginosa, jonka arkkitehtuuria ja kulttuurihistoriaa arvostetaan ja halutaan vaalia. Sakke Somerma / Helsinki Partners

Vantaanjokilaakson valtakunnallisesti arvokkaat avoimet viljelymaisemat ovat tärkeä ja vaalittava osa helsinkiläistä kulttuuriympäristöä.
Veikko Somerpuro / Helsingin kaupunki

3.4. Rakennusten purkaminen Helsingissä

merkittäviä peruskorjauksia, joudutaan samalla tarkastelemaan alueiden purkavan täydennysrakentamisen reunaehtoja. Kaikilla uudistusalueilla on leimallinen 1980-luvulla rakennettu kulttuuriympäristöllinen kerrostuma. Malminkartanossa se on niin vahva, että alue on tunnistettu Uudenmaan ainoaksi maakunnallisesti merkittäväksi 1980-luvulla rakennetuksi kaupunginosaksi.

Kaupunki uudistuksella on pitkälle meneviä seurausvaikutuksia kaupunginosien identiteettiin ja luonteeseen. Historian ja kulttuuriympäristön kannalta ei ole olemassa valkoisia alueita, ja kaupunki uudistuksen merkittävä haaste tuleekin olemaan se, miten kehittää olemassa olevia alueita niin, että alueiden kaupunginosien historiallinen kerrostuneisuus ja arvokas rakennettu kulttuuriympäristö alueilla kyetään lähtökohtaisesti säilyttämään.

Tavallisin purkamisluvan kohde Helsingissä on 2000-luvulla ollut asuinrakennus, yleisimmin pientalo, jollei mukaan lasketa erilaisia talous- ja varastorakennuksia. Tämä käy ilmi rakennusvalvonnan keräämistä tilastoista. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana asuinrakennusten purkamisen määrä on asettunut vuoden 2014 toteutuneen 38 purkamistapauksen ja vuoden 2013 toteutuneen 119 puretun asuinrakennuksen välille. Pientalovaltaisilla alueilla muutos yhden pientalon käsittävistä vehreistä tonteista useiden pientalojen tai rivitalojen täyttämiksi tiivistä rakennetuiksi kokonaisuuksiksi voi olla suuri. Tällaisia purkamisen ja uudisrakentamisen myötä 2000-luvun kuluessa voimakkaasti muuttuneita ja muuttuvia alueita purkamistilaston mukaan ovat Tapaninkylä (174), Vartiokylä (147) ja Pakila (126), joissa purettujen rakennusten lukumäärät vuosina 2000–2020 on esitetty suluissa.

Purkaminen ei tietenkään kohdistu pelkästään pientaloihin, vaan myös monenlaisiin kaupunkilaisten

Helsingin ostoskeskukset suunniteltiin oman aikansa moderneiksi palvelukeskittymiksi. Puotilan ostoskeskuksen suunnitteli arkkitehti Erkki Karvinen, jonka tuotannosta arkkitehtonisesti merkittävin on Puotinharjun Puhos. Graffititaide väritti tyhjilleen jääneen rakennuksen seinä ennen purkaa (2022). Paikalla järjestettiin myös yhteisöllinen jäähyväistilaisuus.

Sampsa Kettunen / Helsingin kaupunginmuseo

arjen ympäristöihin kuten myymälä- ja liikerakennuksiin, sosiaalitoimen ja terveydenhuollon rakennuksiin sekä päiväkoteihin ja oppilaitoksiin. Tilastojen mukaan vuosina 2000–2020 on purettu 149 myymälä- tai liikerakennusta, jopa 188 oppilaitosrakennusta ja 75 sosiaalitoimen rakennusta tai niiden osaa, sisältäen myös väliaikaisiksi tarkoitettuja rakennuksia. Etenkin oppilaitosten suuri lukumäärä hämmästyttää, mutta on todettava, että tähän kokonaisuuteen lukeutuvat myös rakennuksen jonkin osan purkamiset ja erilaiset koulujen piholla sijainneet parakki- tai paviljonkirakennukset, jotka ovat olleet väliaikaisiksi tarkoitettuja. Tekniseen kuntoon ja korjattavuuteen liittyvien kysymysten lisäksi etenkin oppilaitos- ja sosiaalitoimen rakennusten käytettävyyteen ja toisaalta purkamiseen vaikuttaa voimakkaasti myös se, kuinka hyvin ne taipuvat toteuttamaan uusia pedagogian muotoja ja tehokasta toiminnallisuutta.

Purkamiseen vaaditaan lupa

Purkamislupa tarvitaan, jos puretaan asemakaava-alueella sijaitseva rakennus, jos rakennus sijaitsee rakennuskieltoalueella asemakaavan laatimista varten tai jos yleiskaavassa määrätään purkamisen luvanvaraisuudesta. Talousrakennuksen tai muun vähäisen rakennuksen purkamiseen riittää rakennusvalvonnalle tehtävä purkamisilmoitus vähintään 30 päivää ennen

purkamisen aloittamista silloin, kun rakennusta ei ole pidettävä historiallisesti merkittävänä tai rakennustaiteellisesti arvokkaana tai tällaisen kokonaisuuden osana. Samoin on tilanteessa, jos myönnetty rakennuslupa, katusuunnitelma tai tiesuunnitelma edellyttävät rakennuksen purkamista. Jos rakennuslupahakemuksen mukainen rakentaminen edellyttää olevan rakennuksen purkamista, luvan myöntämisen edellytyksenä on lisäksi se, mitä 139 §:ssä säädetään purkamisluvan edellytyksistä. Maankäyttö- ja rakennuslain 139 §:n mukaan purkamisluvan myöntämisen edellytyksenä on, ettei purkaminen merkitse rakennettuun ympäristöön sisältyvien perinne-, kauneus- tai muiden arvojen hävittämistä eikä haittaa kaavoituksen toteuttamista. Tämän toteaa käytännössä asemakaavoitus, joka voi aloittaa rakennuskieltoprosessin.

Helsingin kaupunginmuseon tehtävänä on vaalia rakennettua ja arkeologista kulttuuriympäristöä. Purkamisluvan kohteena olevan rakennuksen kulttuurihistoriallisia arvoja kaupunginmuseon tutkijat arvioivat kohteesta mahdollisesti kertovien selvitysten pohjalta. Näitä voivat olla alueelliset, esimerkiksi kaupunginosainventoinnit tai rakennustyypejä käsittävät inventoinnit eli sektori-inventoinnit, valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventointi (RKY 2009), rakennus- tai ympäristöhistorialliset selvitykset tai muut kirjalliset lähteet. Lisäksi käydään läpi sekä rakennuslupapirustukset ja asema-

kaava selostuksineen sekä mahdolliset kuntotutkimukset tai -arviot ja tarvittaessa käydään kohteessa. Kaupunginmuseon lisäksi kannanottoa pyydetään myös ainakin asemakaavoitukselta, joka arvioi purkamisia ensisijaisesti asemakaavan ja maankäytön näkökulmasta. Lausunnot eivät kuitenkaan riitä perusteluksi purkamisluvan epäämiseksi, jos rakennuksella ei ole kaavallista suojelustatusta.

Yleensä purkamislupahakemukset ovat voimassa olevan asemakaavan mukaan mahdollisia, eli purkamisen kohteena olevaa rakennusta ei ole asemakaavassa suojeltu. Purkamisen kohteena oleva rakennus saattaa olla jäänyt käyttöä vaille tai eri syistä johtuen kunnoltaan heikentynyt. Yleisin syy purkamiselle viime vuosina on kuitenkin ollut tontin uudisrakentaminen niin, että voidaan hyödyntää asemakaavan mahdollistama rakentamisen tehokkuus tontilla. Tällaisissa tapauksissa kaupunginmuseo yleensä kannustaa etsimään olemassa olevan rakennuksen säilyttävää ratkaisua kestävää kehitystä ja ympäristön historian säilyttämistä tukevana vaihtoehtona. Purkamislupahakemuksen kohteena olevan rakennuksen asemakaava saattaa olla laadittu jo useita vuosikymmeniä aikaisemmin eikä asemakaavassa ajankohdasta johtuen ole ollut mukana rakennussuojelun tai ympäristön vaalimisen näkökulmaa. Mikäli tällaisella alueella sijaitsevalla rakennuksella on selvästi esimerkiksi selvitysten perusteella todennettavia kulttuurihistoriallisia arvoja, ei kaupunginmuseo perustehtävänsä mukaisesti voi puoltaa purkamista.

Yleiskaavan 2016 määrittämien periaatteiden mukaisesti kaupungin kasvua on tarkoitus entistä enemmän ohjata siten, että olemassaolevaa kaupunkirakennetta ei laajenneta, vaan kasvu ohjataan olevaan rakenteeseen. Tähän ohjaavat monet seikat ja jo jonkin aikaa kaavoituksen painopiste on siirtynyt uusien alueiden rinnalla rakennettua ympäristöä uudistavaan asemakaavojen muuttamiseen. Rakennetun ympäristön uudistamisessa nousee usein esille vaihtoehtoisia tapoja edistää alueiden uudistumista. Alueen sijainti kaupunkirakenteessa ja suhde liikennejärjestelmään saattaa perustella alueen merkittävääkin tehostamista. Tällöin joudutaan harkitsemaan myös rakennusten tai niiden osien purkamista uudisrakentamisen mahdollistamiseksi. Tällöin on syytä tarkasti punnita ja arvioida purkamisen vaikutuksia ja saavutettavia hyötyjä. Purkamisen hyväksyttävyydelle tulee aina olla hyvät perusteet.

2000-luvun kuluessa on myös tullut esiin asemakaavassa suojeltujen rakennusten purkamislupa-

hakemuksia. Mikäli rakennusta ei suojelumääräyksen mukaan saa purkaa, vaatii purkamisen poikkeamis päätöksen asemakaavan suojelusta. Joidenkin suojelumääräysten mukaan purkamiselle täytyy olla pakottava syy. Joka tapauksessa kaikkien asemakaavalla suojeltujen rakennusten purkamisen on kulttuuriympäristön vaalimisen näkökulmasta aina viimeinen mahdollinen ratkaisu. Purkamisesta päättää rakennusvalvontaviranomainen ja tämänhetkisen toimivaltajaon mukaan suojelusta poikkeamisesta päättää rakennusvalvontapäällikkö. Jos rakennukseen sisältyy merkittäviä kulttuurihistoriallisia arvoja, tulee se dokumentoida ennen purkamista. Kestävän kehityksen ja rakentamisen vähähiilisyden tavoitteet ohjaavat rakennettua ympäristöä säilyttävään peruskorjaamiseen purkavan uudisrakentamisen sijaan. Tämä tukee osaltaan myös rakennetun kulttuuriympäristön vaalimisen tavoitteita.

Osittain säilyneessä rakennuksessa toimii Taideakatemia Sörnäisten kampus. Helsingin Mylly Oy:n rakennukset kuuluvat merkittävänä osana Sörnäisten rannan teollisuushistoriaan, joka alkaa 1800-luvun keskivaiheilta. Vuonna 1934 perustettu Helsingin ensimmäinen suurmylly toimi alueella lähes 60 vuotta.

Janne Punju / Helsingin kaupunki

Helsingin yliopiston entinen hallintorakennus koki muodonmuutoksen, kun se alkuperäisiä rakenteita hyödyntäen muutettiin Tiedekulmaksi. Tiedekulma on kaikille avoin keskustelun ja yhdessä tekemisen areena, jossa kuuluu tieteen ja tutkimuksen ääni. Sen ovet ja ajatukset ovat avoimina kaikille. Suunnittelijana oli JKMM.

KMM Arkkitehdit

3.5. Hiilineutraali Helsinki ja kulttuuriympäristöt

Helsingin kaupunkistrategian tavoitteena on hiilineutraali Helsinki vuoteen 2030 mennessä. Kaupunkistrategian mukaan; *”rakennusten energiatehokkuutta parannetaan sekä uudisrakentamisessa että vanhan rakennuskannan korjaamisessa. Helsingin energiatehokkuusnormit ovat kansallista vähimmäistasoa kunnianhimoisemmat. Uusiutuva energia ja energiatehokkuus pyritään yhdistämään Helsingissä optimaalisella tavalla paitsi yksittäisissä rakennuksissa myös alueellisesti”*.

Kehitys kohti hiilineutraalia Helsinkiä vaikuttaa myös kaupungin kulttuuriympäristöihin. Vanhan rakennuskannan korjaaminen energiatehokkaammaksi vaikuttaa usein niiden alkuperäiseen ilmeeseen, kun taas uudisrakentaminen ja purkaminen muuttavat kulttuuriympäristömaisemia radikaalisti.

Helsingin kulttuuriympäristöjen näkökulmasta tärkeä keskustelun aihe on 1960–1990-lukujen elementtirakennusten kokonaisuus, jonka laajuus vaikuttaa huomattavasti koko kaupungin hiilijalanjälkeen. Määrällisesti suurten rakennusmassojen tulevaisuus on

rakennuslalle haaste, joka on tärkeä myös ekologisesti kestävä kehityksen näkökulmasta, ja johon liittyy monialaisia kysymyksiä rakennusten käyttötärpeestä lähtien.

Purkaa vai korjata?

Hiilineutraalin kaupunkistrategian näkökulmasta on olennaista pohtia, kannattaako hiilipäästöjen vähentämiseksi mieluummin purkaa vanha, energiasyöppö rakennus ja rakentaa tilalle uusi, vai korjata vanhaa.

Vaikka uudisrakentamisesta aiheutuu suuria päästöjä, usein ajatellaan, että uuden, energiatehokkaan rakennuksen hiilijalanjälki jää pitkällä aikavälillä pienemmäksi kuin peruskorjatun vanhan rakennuksen. Käsitystä ovat pitäneet yllä myös monet hiilijalanjälkiselvitykset. Vuonna 2021 julkaistu ympäristöministeriön ”Purkaa vai korjata?” -tutkimusraportti osoittaa tämän käsityksen kuitenkin vääräksi. Tutkimusraportin mukaan vanhan korjaaminen on paitsi kustannustehokkaampaa, myös vähäpäästöisempää kuin purka-

minen ja uuden rakentaminen eli niin sanottu purkava uudisrakentaminen.

Uudisrakentamisen hiilijalanjälki syntyy materiaaleista. Kestää vuosikymmeniä, ennen kuin uudisrakennuksen mahdollinen suurempi energiatehokkuus kuittaa sen rakentamisesta aiheutuneen hiilipii-kin. Tutkimusaineistossa sitä ei tyypillisesti tapahtunut edes viidenkymmenen vuoden aikana. Suomessa purettujen rakennusten ikä on keskimäärin viisikymmentä vuotta, toimisto- ja teollisuusrakennusten alle neljäkymmentä. Tällä hetkellä purku-uhan alla on jopa 1990-luvulla rakennettuja kerrostaloja. Ei siis ole mitenkään varmaa, että rakennus on pystyssä enää siinä vaiheessa, kun se laskelmien mukaan muuttuisi vähähiilisemmäksi kuin sen tilalta purettu vanha rakennus.

Jos ilmastonmuutoksen eteneminen halutaan pysäyttää, päästöjä pitää vähentää nyt ja välittömässä lähitulevaisuudessa. Siksi on nurinkurista perustella purkavan uudisrakentamisen aiheuttamaa valtavaa päästökurmaa sillä, että se saattaa olla vähähiilisempi vaihtoehto viidenkymmenen vuoden päästä.

Pitkälle tulevaisuuteen ulottuvat mallinnukset ovat lisäksi epävarmoja. Poliittisen ohjauksen ja teknologian kehittymisen vuoksi esimerkiksi energiantuotannon odotetaan muuttuvan koko ajan vähäpäästöisemmäksi, jolloin ero enemmän energiaa kuluttavan vanhan ja tehokkaamman uuden rakennuksen välillä voi tulevaisuudessa pienentyä entisestään. Saman-

laista ohjausta tai teknisiä innovaatioita ei ole vielä rakennusmateriaalien suhteen, ja siksi on vaikeampi ennustaa, mitä niiden päästöille tapahtuu.

Tärkeä ja lisätutkimusta vaativa aihepiiri on uusien alueiden ja kaupungin tiivistämisen hiilijalanjälkierot. Mitkä ovat uusien alueiden perustamisen hiilijalanjälki-vaikutukset verrattuna olemassa olevan kaupunkirakenteen tiivistämiseen, mikäli tiivistäminen tarkoittaa vanhan rakennuskannan purkamista? Myös ilmastonmuutoksen liittyvät sään ääri-ilmiöt vaikuttavat rakennuksiin. Ilmastonmuutoksen hillintätoimenpiteet voivat aiheuttaa riskejä kulttuurihistoriallisille kohteille, mutta toisaalta tiivistyvässä kaupungissa kulttuuriympäristöt voivat myös lisätä resilienssiä sään ääri-ilmiöitä vastaan.

Purkamiseen vaikuttavat taloudelliset ja poliittiset arvot

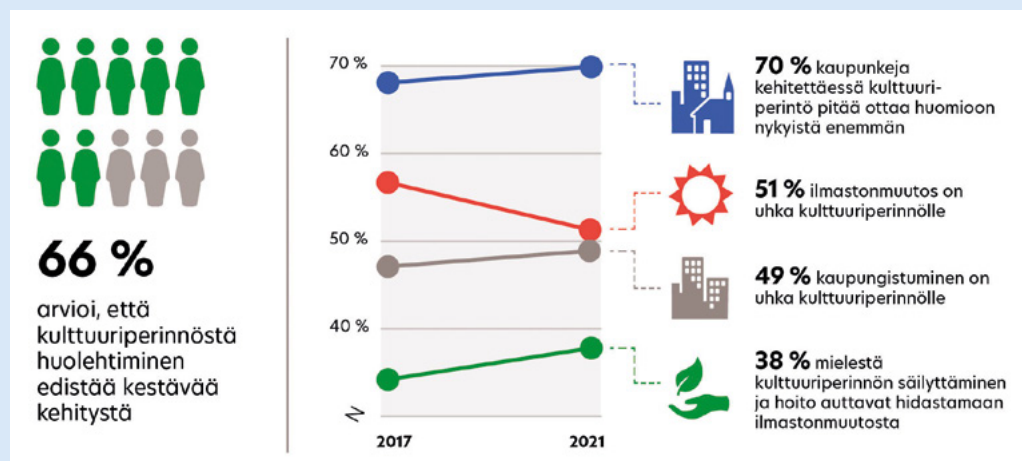
”Purkaa vai korjata” -raportissa selvitettiin myös purkamisen, uudisrakentamisen ja korjaamisen kustannuksia, ja lopputulos on siinäkin suhteessa selvä: laskelmat tehneen VTT:n mukaan korjaaminen tulee halvemmaksi sekä investointi- että käyttövaiheessa, vaikka korjaus- tarpeet olisivat suuriakin.

Teknisestä näkökulmasta rakennukset eivät Suomessa useinkaan ole korjauskelvottomia, edes silloin kun niiden sanotaan olevan sellaisia. Taustalla on yleensä muita, usein taloudellisia intressejä. Todellisuudessa etenkin kasvukeskuksissa purkamiseen ajaa korjauskustannusten sijaan maan taloudellinen arvo.

Kulttuuribarometri 2021

Tuoreessa kulttuuribarometrissa kysyttiin ensimmäistä kertaa tulevaisuuden kulttuuriperinnöstä. Vastaukset heijastelevat myös sitä, mitä arvostetaan nykyisin: monimuotoista ja puhdasta luontoa sekä rakennettuja ympäristöjä, joiden arvostus kytkeytyy esimerkiksi niiden ikään tai korkeatasoiseen arkkitehtuuriin.

Kulttuuriperintö on osa kestäväää tulevaisuutta

Onkin sosiaalisesti hyväksyttävämpää puhua rakennuksen huonosta kunnosta kuin sanoa, että halutaan tehdä liiketoimintaa maanhinnalla, jossa sille sijoittuva rakennus on toiminnan esteenä. Toisaalta esimerkiksi asema-alueiden tehostaminen vanhaa purkamalla voi olla perusteltua alueen elinvoiman lisäämiseksi.

Uuden suosimiseen vaikuttavat myös kulttuuriset tekijät. Suomessa on kulttuurisesti siedetty huonosti ajan tuomaa kulumaa ja patinaa. Vanhoja rakennuksia ja korjaamiseen liittyviä riskejä pelätään, vaikka todellisuudessa uudenkaan rakentaminen ei ole riskitöntä. Vallitseva ajattelutapa suunnittelukoulutuksessa ja rakennusosalalla on, että uusi on aina parempaa. Myös siksi ajatusta korjaamisen vähähiilisydestä on ollut vaikea saada läpi.

Kiertotalous ja rakennussuojelu

Ilmastonmuutos ja luonnon rajalliset resurssit asettavat paineita paitsi rakennusalan myös rakennussuojelun toimintatapojen muutokselle. Yhtenä ratkaisuna haasteisiin nähdään kiertotalous, joka perustuu jo olemassa olevien rakennusosien ja siten rakennusperinnön käyttöön rakentamisen raaka-aineena. Kiertotalous nähdään ratkaisuna alan keskeisiin haasteisiin, kuten rakennusten elinkaaren eri vaiheiden aiheuttamiin hiilidioksidipäästöihin sekä maapallon rajallisten resurssien nopeasta kulutuksesta aiheutuvaan resurssipulan riskiin.

Kiertotalous rakentamisen uudenaikaisena konseptina voidaan nähdä myös rakennussuojelun tavoitteita edistävänä toimintana. Vaikka rakennusosien kiertotalous ei voi korvata perinteistä rakennussuojelua, voi se kuitenkin toimia rakennussuojelua täydentävänä keinona. Rakennusosien kiertotaloudella voidaan säilyttää ja välittää rakennusosiin sitoutuneita itsenäisiä kulttuurihistoriallisia arvoja osaksi kiertotalousprosessissa syntyvää rakennusta. Rakennusosien kiertotaloudella voidaan myös luoda uusia kulttuuriperintöarvoja, jotka ilmenevät esimerkiksi rakennusperinnön kerroksellisuutena ja kiertotalouden konkretisoitumisena yhteiskunnallisia arvoja ilmentäväksi rakennusperinnöksi. Suunnittelun keskeiseksi kysymykseksi muodostuu kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämisen ja uuden käyttörakennuksen tarpeiden yhteensovittaminen.

3.6. Paikallisuuden hyödyntäminen kaupunkisuunnittelussa

Placemaking on tilasuunnittelun menetelmä, joka keskittyy tilan sosiaalisiin tarpeisiin ja mahdollisuuksiin. Sitä käytetään kaupunkisuunnittelun tukena erityisesti, kun halutaan ymmärtää jonkin paikan tai tilan potentiaalia käyttäjälähtöisestä näkökulmasta. Placemaking on menetelmänä ihmislähtöinen ja tarjoaa matalan kynnyksen osallisuusmahdollisuuksia kaupunkilaisille. Kantava ajatus placemaking-menetelmissä on paikkojen yhteiskehittäminen ja yhteisen ymmärryksen kasvattaminen.

Placemaking-menetelmää hyödyntäviä kaupunkikokeiluja toteutetaan Helsingissä vuosien 2022–2024 välisenä aikana ensisijaisesti kaupunkiuudistusalueilla (Malmi, Malminkartano-Kannelmäki, Mellunkylä). Erityisesti näiden alueiden keskeiset kaupunkitilat tarvitsevat lisää viihtyisyyttä, toiminnallisuuden monipuolistamista ja tapoja kuljettaa pitkäkestoista muutosta eteenpäin niin, että myös laajempaa muutosta tai peruskorjauksia odotellessa kaupunkitiloissa tapahtuu positiivista kehitystä.

Kokeilut tähtäävät siihen, että erilaisten kaupunkitilojen potentiaali voidaan nähdä uusin silmin ja käynnistää muutos kohti viihtyisämpiä ja merkityksellisiä arjen ympäristöjä. Kokeilut tuovat väliaikaisia, nopeasti toteutettavia muutoksia kaupunkitilaan ja polun näiden kautta syntyvien oppien siirtämiseen niin pidempikestoisiin suunnitteluprosesseihin kuin myös erilaisten toimijoiden yhteistyöhön tulevaisuudessa. Tavoitteena on kasvattaa paikallisen toiminnallisuuden voimavaroja sekä luoda uutta synergiaa toimijoiden välille. Placemaking-menetelmien kautta voidaan tukea alueen monikulttuurisuuden ja moniäänisyyden näkyvyyttä kaupunkitilassa ja kokeilla erilaisia tapoja tukea paikan käytettävyyttä ja toiminnallisuutta sekä olemassa olevan kulttuuriympäristön arvoja.

Ensimmäiset kokeilut käynnistyivät onnistuneesti Malmilla kesällä 2022. Malmin torille toteutettiin erilaisia vehreyttä, oleskelua ja leikkiä mahdollistavia rakenteita ja toimintaa. Ala-Malmin puistoon syntyi elokuussa väliaikainen tapahtumapuisto, jossa järjestettiin päivittäin kulttuuritoimintaa eri ikäisille. Malmin placemaking-kokeiluissa kerättiin alueen käyttäjiltä ajatuksia suunnittelun tueksi ja annettiin paikallisille mahdollisuus tarjota toisilleen kulttuurielämyksiä.

4. Miten kulttuuriympäristöjä suojellaan ja vaalitaan?

4.1.

Kulttuuriympäristöjen suojelun nykytila Helsingissä

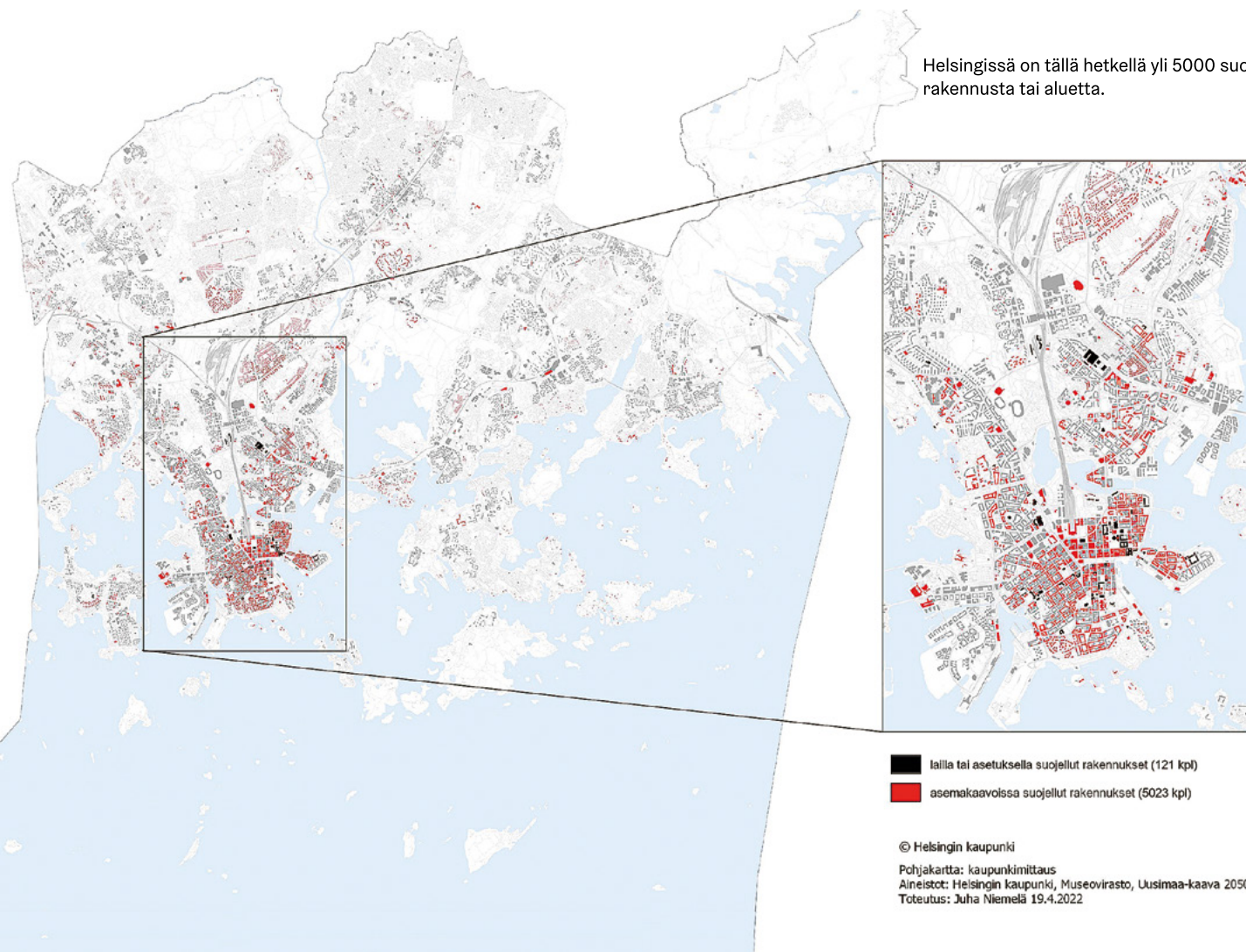
Rakennussuojelun päämääränä on kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten ja alueellisten kokonaisuuksien säilyttäminen. Sen tavoitteita ovat myös merkittävien arkkitehtien töiden turvaaminen, eri rakennustyyppien esimerkkien, eri-ikäisten rakennusten ja rakennusperinnön sekä maisemakulttuurin ajallisen kerroksellisuuden säilyttäminen.

Kaupunkisuunnittelun ja kaavoituksen tulee perustua riittäviin selvityksiin muun muassa alueen ominaispiirteistä, sen kaupunkikuvallisista arvoista ja kulttuurihistoriallisesti merkittävistä rakennuksista tai ympäristöistä. Jos alueella ei ole tehty inventointia tai selvitystä, se tehdään viimeistään, kun aluetta ryhdytään kaavoittamaan. Helsingissä kaupunkisuun-

nittelussa varmistetaan kulttuurihistoriallisten, arkeologisten, arkkitehtonisten tai kaupunkikuvallisten arvojen suojele esimerkiksi kaupunginosainventointien tai rakennustyyppejä käsittävien inventointien sekä rakennus- tai ympäristöhistoriallisten selvitysten kautta. Samalla kaupunginmuseon kulttuuriympäristön asiantuntijat ja joissakin tapauksissa Museoviraston asiantuntijat tuovat esiin alueen suojelutavoitteet, joilla varmistetaan keskeisten ominaispiirteiden ja kulttuurihistoriallisesti, arkkitehtonisesti tai kaupunkikuvallisten arvojen säilyminen.

Kulttuuriympäristöt rakentavat identiteettiä, ne ovat kaupunkikehityksen voimavara ja tuottavat kaupunkilaisille hyvinvointia. Niiden säilyminen turvataan

Helsingissä on tällä hetkellä yli 5000 suojeltua rakennusta tai aluetta.

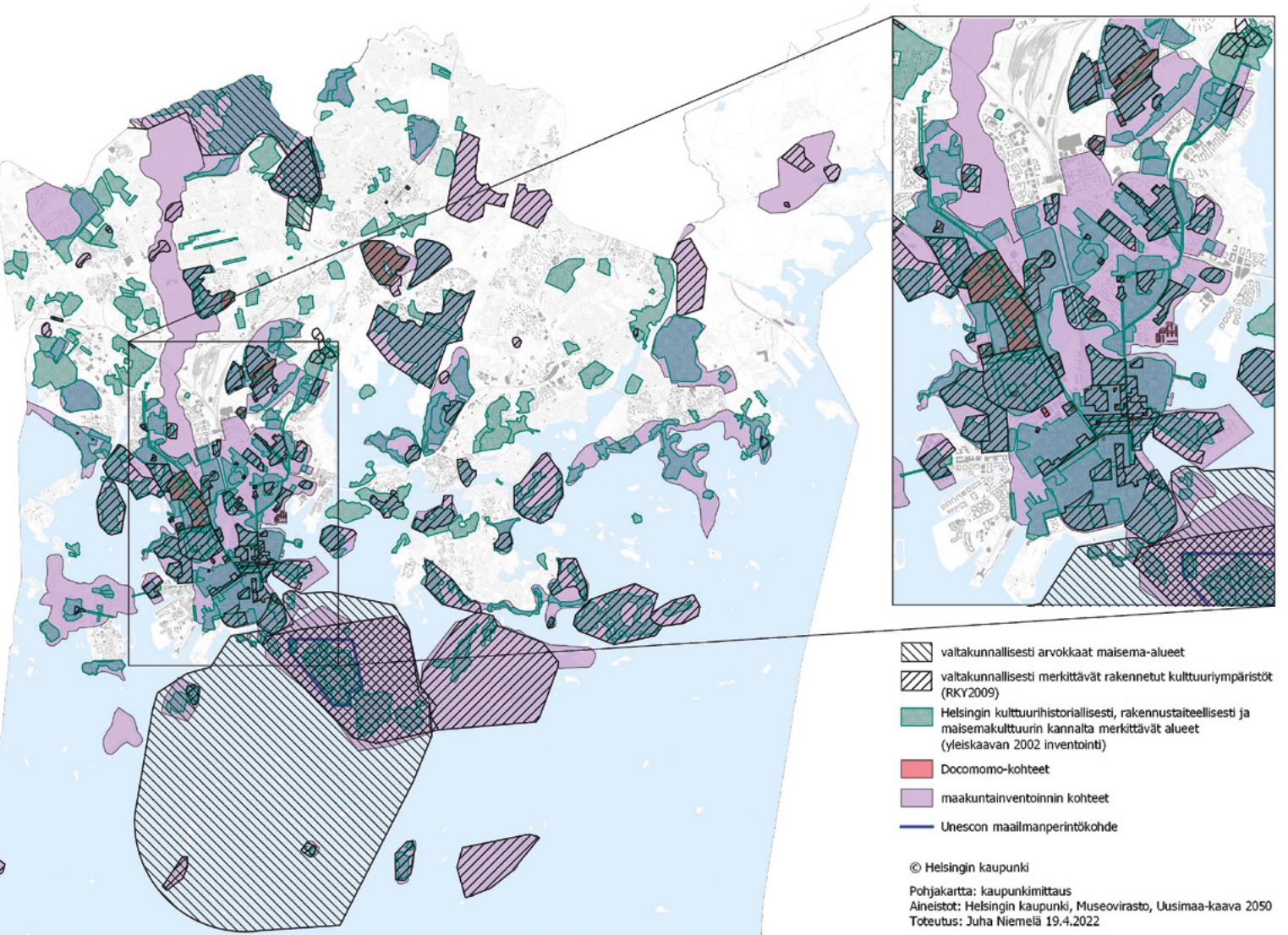

© Helsingin kaupunki

Pohjakartta: kaupunkimittaus

Aineistot: Helsingin kaupunki, Museovirasto, Uusimaa-kaava 2050

Toteutus: Juha Niemelä 19.4.2022

Helsingissä on runsaasti arvoitettuja kulttuuriympäristöjä eri puolella kaupunkia. Arvotihentymäkartassa tiivistyvät kaupungin keskeiset rakennusperinnön ja maiseman arvot. Valkoiset alueet toisaalta kertovat, että kaupungissa on edelleen laajoja alueita, joiden arvoja ei ole tunnistettu.

suojelulla ja vaalimisella. Suojeluviranomaisten työ perustuu lainsäädäntöön ja ajantasaiseen tutkimukseen ja tietoon. Suojelu merkitään kaavoihin sr-merkinnällä. Lakisääteisellä suojelulla varmistetaan rakennuksen tai alueen säilyminen, mutta omistajien ja käyttäjien tekemä kulttuuriympäristöjen vaalimistyö rakennuksia ja ympäristöjä kunnostamalla ja huoltamalla on olennaista kulttuuriympäristöjen säilymisturvaamiseksi.

Laadukas korjausrakentamisen suunnittelu varmistaa rakennusperinnön ja kulttuuriympäristön arvojen säilymistä ja hallitun kehittämisen. Restauroinnissa turvataan suojellun rakennuksen historiallisten ja arkkitehtonisten arvojen säilyminen. Hienovaraisessa korjaustyössä pyritään säilyttäviin korjaustapoihin ja alkuperäisten materiaalien mukaisiin ratkaisuihin. Rakennuskannan ylläpito ja ajoissa tehty korjaaminen tarjoavat hyvät lähtökohdat kulttuuriympäristön arkiselle käytölle ja sen voimavarojen hyödyntämiselle.

Pihlajamäki rakennettiin kalliolle näköalakaupungiksi 1960-luvun alussa. Se on arvostettu kulttuuriympäristö myös kansainvälisesti. Docomomo (International Committee for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement) on valinnut sen kohdevalikoimaansa.
Volker von Bonin / Helsingin kaupunginmuseo

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt Helsingissä (RKY-kohteet)

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_list.aspx

Alppilan kirkko
Alvar Aallon oma talo ja arkkitehtitoimisto
Arabian tehtaat
Eiran kaupunginosa, Huvilakadun korttelit ja Mikael
Agricolan kirkko
Eläintarhan huvilat ja yleishyödylliset laitokset
Esplanadi-Bulevardi
Etu-Töölön kaupunginosa
Finlandia-talo, Kaupunginteatteri ja Kulttuuritalo
Helsingin Aleksanterinkatu
Helsingin höyrylaivareittien kesähuvila-asutus
Helsingin Kauppatori rakennuksineen
Helsingin Rautatientori
Helsingin suomenkielinen työväenopisto
Helsingin synagoga
Helsingin Vanhakaupunki
Helsingin yliopiston rakennukset (keskustakampus)
Herttoniemen ja Kumpulan siirtolapuutarhat
Herttoniemen kartano
Hietaniemen hautausmaat
Huopalahden rautatieasema
Johanneksen kirkko ympäristöineen
Kaartin kasarmi
Kaisaniemen puisto ja kasvitieteellinen puutarha
Kaivopuisto
Kallion kirkko
Kannelmäen kirkko

Kansanpuistot Korkeasaari ja Seurasaari
Katajanokan vanha osa
Kirurginen sairaala
Kulosaaren huvilakaupunki
Käpylän puutaloalueet ja Käärmetalo
Lapinlahden sairaala-alue
Lauttasaaren kirkko
Länsi-Herttoniemen pientaloalue
Malmin hautausmaa
Malmin lentoasema
Malmin rautatieasema
Maunulan asuntoalue
Meilahden huvila-alue
Meilahden kirkko ja koulu
Meilahden sairaala-alue
Olympiarakennukset
Osuusliikkeiden ja teollisuuden Sörnäinen
Pasilan veturitallit, konepaja ja SOK:n teollisuuskorttelit
Pihlajamäen lähiö
Pirkkolan omakotialue ja rintamamiestalo
Pitäjänmäen rautatieasema
Puolustusvoimien 1930-luvun arkkitehtuuri Helsingissä
Pääkaupunkiseudun I maailmansodan linnoitteet
Salmisaaren teollisuusalue
Santahamina
Senaatintori ympäristöineen
Suomen Pankki, Kansallisarkisto ja Säätytalo
Suomenlinna
Suvilahden voimalaitosalue
Sörnäisten vankila
Taka-Töölön kerrostaloalue
Torkkelinmäen asuinalue
Tuomarinkylän kartano
Tähtitorninmäen observatorio ja puisto
Vakuutusyhtiö Pohjan talo, Lasipalatsi ja Rautatalo
Vallilan asuinalueet
Vantaanjokisuun vesi- ja viemärlaitokset
Viikin opetus- ja koetila
Östersundomin kartano, kappeli ja Björkuddenin huvila

Kannelmäen kirkko edustaa 1960-luvun arkkitehtonisesti korkeatasoista ja teknisiltä ratkaisuiltaan ennakkoluulotonta uutta kirkkorakentamista.

Volker von Bonin / Helsingin kaupunginmuseo

Kasabergetin hautaröykkiö Östersundomissa on muisto alueen pronssikautisesta asumisesta.
Arja Parkkonen / Helsingin kaupunginmuseo

Helsingin alueen suojellut muinaisjäännökset

Helsingin alueelta tunnetaan satoja muinaismuistolailla suojeltuja arkeologisia kohteita aina kivikaudelta 1900-luvulle. Museoviraston ylläpitämään muinaisjäänösrekisteriin on listattu Helsingistä 586 kiinteää muinaisjäänöstä, joista vedenalaisia arkeologisia kohteita on 68. Muita kulttuuriperintökohteita on 69, joista kolmasosa on vedenalaisia kohteita. Kohteiden kirjoon sisältyy esimerkiksi esihistoriallisia asuinpaikkoja ja hautapaikkoja. Historialliselta ajalta tunnetaan esimerkiksi asuinpaikkoja, muinaislinna, louhoksia, kulkuväyliä sekä laituriin liittyviä rakenteita. Yli puolet Helsingin arkeologisista kohteista liittyy laajaan ensimmäisen maailmansodan (1914–1918) aikaiseen Viaporin maa- ja merilinnoitukseen. Ne muodostavatkin laajimman Helsingissä muinaismuistolailla suojellun kokonaisuuden.

Myös laivanhylky tai sen osa, jonka voi arvioida uponneen yli sata vuotta sitten rinnastetaan kiinteään muinaisjäänökseen. Vesialueilla voi sijaita hylkyjen lisäksi monenlaisia ihmisen toiminnasta syntyneitä jäännöksiä, kuten väyläesteitä, laituri- ja siltarakenteita, puolustuslaitteita ja kalastukseen liittyviä rakenteita.

Arkeologista kulttuuriperintöä ovat myös niin sanottu muut kulttuuriperintökohteet, jotka eivät esimerkiksi nuoren ikänsä vuoksi ole muinaismuistolain rauhoituksen piirissä, mutta joiden säilymisen turvaaminen perustuu niiden historialliseen merkitykseen, todistusvoimaan ja kulttuuriperintöarvoihin. Tällaisia kohteita ovat esimerkiksi alle sata vuotta sitten uponneet hylt, toisen maailmansodan aikaiset kohteet, asutut historiallisen ajan kyläpaikat tai muut nuoremmat rakenteet tai jäänteet.

Finlandia-talo Töölönlahden rannalla, 1975.
Volker von Bonin / Helsingin kaupunginmuseo)

Akateemisen kirjakaupan talo, Kirjatalo Pohjoisesplanadin ja Keskuskadun kulmassa.
Jaana Maijala / Helsingin kaupunginmuseo

Alvar Aallon kädenjälki Helsingissä – suojeltua kulttuuriperintöä

Alvar Aallon humaania, modernia arkkitehtuuria edustavaa kolmentoista kohteen kokonaisuutta ehdotetaan Unescon maailmanperintökohteeksi. Valmistelusta vastaa Museovirasto. Helsingissä mukaan ovat päässeet huippukohteet: Alvar Aallon ateljee, Alvar Aallon kotitalo, Finlandia-talo, Kansaneläkelaitoksen päärakennus ja Kulttuuritalo.

Alvar Aallon suunnittelemaat kohteet ovat merkittävä osa Helsingin kaupunkikuvaa ja arvokasta rakennusperintöä. Kaupungissa on parikymmentä Aallon suunnittelemaa rakennusta tai muuta kohdetta. Ne ovat kansainvälisesti tunnettuja arkkitehdin uran merkkiteoksia, joihin tullaan tutustumaan eri puolilta maailmaa, mutta joukkoon mahtuu myös tuntemattomia töitä.

Aalolle ominaista humaania linjaa ilmentää parhaimmillaan arkkitehdin oma Riihitien talo. Siellä oli myös kotitoimisto, jossa Aalto työskenteli 1950-luvun puoliväliin saakka ennen Tiilimäen ateljeen valmistumista. Riihitien kodin suunnittelussa Aino Aallon osuus on merkittävä samoin kuin ravintola Savoy'n sisustuksessa, joka on yksi Aallon ensimmäisistä suunnittelutöistä Helsingissä.

Sota-ajasta kertoo myös pikkuinen Erottajan paviljonki, sisäänkäynti sodan varalle suunniteltuun pommisuojaan. Aalto osallistui jälleenrakennuskauden tyyppitalojen kehittämiseen. Eräs niistä sijaitsee Pirkkolassa, tosin kovin paljon muuttuneena. Aallon merkittävästä punatiilikaudesta huomattava esimerkki on

Kulttuuritalo. 1950-luvulla valmistuivat myös Kansaneläkelaitos ja sen henkilökunnalle rakennettu neljän talon kerrostalokokonaisuus Munkkiniemeen.

Helsingin liikekeskustassa Aallon toimeksiantoina syntyivät Sähkötalo, Insinööritalo ja Rautatalo sekä Fabianinkatu 27:n liiketalo. Finlandia-talo valmistui vasta Aallon kuoleman jälkeen hänen toisen vaimonsa Elissan johtaessa toimistoa.

Yhteydet ja ystävyyssuhteet suurteollisuuden ylimmän johdon kanssa toivat tullessaan isoja töitä, joista voi mainita esimerkkinä entisen Enso Gutzeit -osakeyhtiön pääkonttorin Katajanokalla ja firman henkilöstön virkistyspaikan Ramsinniemiessä.

Helsingin kaupunki haluaa kunnioittaa Alvar Aallon perintöä säilyttämällä ja suojelemalla Alvar Aallon pääkaupunkiin suunnitteleman tuotannon kokonaisuudessaan. Kaavasuojelutyö on lähes loppuun saatettu, ja osa kohteista on suojeltu erityislaila.

”Myös arkkitehtuurissa on taka-ajatus, joka aina kurkkii kulman takana, ajatus luoda paratiisi. Se on talojemme ainoa tarkoitus. Jos emme kuljettaisi tätä ajatusta koko ajan mukanaamme, kaikki talomme olisivat yksinkertaisempia, triviaalimpia ja elämästä tulisi – niin, tulisiko siitä ylipäänsä elämää.”

– Alvar Aalto, 1957

Maunulan asukastalo Saunabaari on Kansanasuntojen kiinteistöihin kuuluva entinen yleinen sauna.
Dave Hamara / Helsingin kaupunki

Vaalittavia helsinkiläisiä kerrostaloalueita

Esikaupunkialueita tarkasteltiin yleiskaavan taustaselvityksessä Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt (2014). Helsingin lähiöt ovat historialtaan ja rakentamistavaltaan moninaisia. Esikaupunkien kerrostaloalueiden ja lähiöiden rakentaminen tapahtui pääosin 1940–1980-luvuilla. Suurin osa alueista edustaa niin sanottua metsälähiötä. Kyseessä on merkittävä helsinkiläinen rakennetun ympäristön tyyppi, jolla on paikallista, valtakunnallista ja osin jopa kansainvälistä merkitystä.

Alueiden muutosherkkyyteen vaikuttavat useat eri tekijät kuten asemakaavallinen ratkaisu, talotyyppi, rakentamisen tapa (perinteinen/elementti), vallinneet kaupunkisuunnittelun ihanteet ja ideologia sekä alueen säilyneisyys. Alueet eroavat toisistaan myös toteutustavaltaan radikaalisti: metsälähiöt vaihtelevat aina 1950-luvun käsityövaltaisesta rakennetuista alueista ja elementtirakentamisen varhaista kokeiluista 1960-luvun lopun jälkeen täyselementtitekniikalla toteutettuihin alueisiin. Rakennusten ohella ympäröivä maisema ja rakennusten lähiympäristö ovat tärkeä alueiden kaupunkiympäristön laadun osatekijä.

Tavoitteena on, että asuinalueiden tiivistymisestä huolimatta Helsingissä olisi jatkossakin tunnistettavissa eri vuosikymmeniä edustavia rakennetun ympäristön kerrostumia ja ”vuosirenkaita”.

Selvityksessä herkkyytarkastelun kohteena ovat esikaupunkien uudemmat, yhtenäisesti rakennetut aluekokonaisuudet. Toisin sanoen tarkastelu ei koskenut kaupunkirakenteeltaan kerroksellisia tai sekoittuneita alueita. Alueet on luokiteltu seuraavasti:

I+ luokan alueet: Alue on RKY 2009- / maakuntainventoinnin kohde / merkitys osana suomalaisen modernin arkkitehtuurin historiaa. Alue on erittäin herkkä muutoksille. Lisärakentaminen mahdollista poikkeustapauksessa.
Pihlajamäki, Sahanmäki, Olympiakylä, Kisakylä, Munkkivuori, Länsi-Herttoniemi, Kultareuna, Puotila

I luokan alueet: Alue on RKY 2009- / maakuntainventoinnin kohde / merkitys osana suomalaisen modernin arkkitehtuurin historiaa / helsinkiläisittäin / paikallisesti arvokas. Alue

1950-luvun lähiöajattelussa rakennukset sijoitettiin maaston muotoja kunnioittaen. Maunulan Haavikkotie 10.
Jaana Majjala / Helsinki Partners

on herkkä muutoksille. Paikan ominaispiirteisiin sovitettu lisärakentaminen on mahdollista.

Maunulan 1950-luku, Pajamäki, Pohjois-Haaga, Ruskeasuo, Roihuvuori, vanha Kannelmäki, Yliskylä

II-luokan alueet: Alue on maakuntainventoinnin kohde / helsinkiläisittäin / paikallisesti arvokas. Alueen kaupunkirakenne kestää räätälöityä lisärakentamista.

Keski-Vuosaari, Malminkartano, Siilitien alue, Myllypuro

III-luokan alueet: Alue on maakuntainventoinnin kohde / alueella on paikallista merkitystä.

Pohjois-Kontula, Kulosaari, Lehtisaari, Niemenmäki, Etelä-Kontula, Siltämäki

Nuorempien alueiden arvokkaiden piirteiden arviointia jatketaan. Esimerkiksi 1980–1990-luvuilla suunniteltujen alueiden kulttuurihistoriallisten, kaupunkikuvallisten ja arkkitehtonisten arvojen selvittäminen on tällä hetkellä ajankohtaista. Myös tämä nuorempi kerrostuma tulee olemaan tärkeä osa kaupungin rakentumista.

1940–50-lukujen pientaloalueiden erityiset arvot

Toisen maailmansodan jälkeen myös omakotitonttien kysyntä vilkastui. Helsingissä on säilynyt useita jälleenrakennuskauden pientaloalueita huomattavan yhtenäisinä. Näillä alueilla on myös kulttuurihistoriallista, arkkitehtonista ja maisemakulttuurista arvoa. Puutarha-arkkitehti Elisabeth Koch loi useista alueista puutarhataiteellisia erityiskohteita. Esimerkkejä yhtenäisistä ja erityisen hyvin säilyneistä alueista ovat Marttila, Länsi-Herttoniemi, Lamputilantie, osia Pakilasta ja Laajasalossa Hepokalliontien pientaloalue. Alueiden erityisten arvojen säilymistä tukee suojelumääräyksiä sisältävät asemakaavat. Kerroksellisia, jo osittain uusiutuneita pientaloalueita on Helsingissä paljon. Niillä on huomattava paikallinen merkitys. Esimerkiksi Hakuninmaan, Torpparinmäen ja Ruotutorpantien alueet ovat paikallisesti arvokkaita kulttuuriympäristöjä.

Pientaloaluiden arvoja tarkasteltiin julkaisussa Korsutieltä Näätäkujalle. Helsingin jälleenrakentamiskauden pientaloalueet -selvitys. Kaupunkisuunnitteluvirasto 2003. Jälleenrakennuskauden alueille on Helsingissä ollut tyypillistä tarkka ohjaus. Talojen tyyppitalopiirustukset, yhtenäisten periaatteiden mukaan laaditut rakennusten sijoittelukaaviot ja tonttikohdaiset pihasuunnitelmat olivat tae aikakauden ihanteita toteuttavien alueiden syntyemiselle.

Pirkkola on arvotettu kulttuurihistoriallisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokkaaksi pientalokokonaisuudeksi.
Juho Nurmi / Helsingin kaupungin museo

Tuomarinkylän kartanon alue on suojeltu kulttuurihistoriallisesti arvokas kokonaisuus. Kaupunkilaiset osallistuvat alueen hoitoon ja vaalimiseen esimerkiksi heinätalkoissa.
Helsingin kaupunki

4.2. Lainsäädäntö ja kulttuuriympäristön suojelun hallinto

Suomen perustuslaissa on säädetty kansalaisten vastuusta liittyen kulttuuriympäristöihin: Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille (§ 20). Valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa on asetettu kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevia yleis- ja erityistavoitteita. Niissä edellytetään, että alueidenkäytöllä edistetään kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön sekä niiden alueellisesti vaihtelevan luonteen säilymistä. Alueidenkäytössä on varmistettava, että valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvot säilyvät. Viranomaisten laatimat valtakunnalliset inventoinnit tulee ottaa huomioon alueidenkäytön suunnittelun lähtökohtina.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009) on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoituksena inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta. Helsingistä RKY-inventoinnissa on osoitettu yhteensä 65 aluetta tai yksittäistä kohdetta alkaen Helsingin perustamisen paikasta Vanhastakau-pungista aina 1960-luvun Pihlajamäen näköalalähiöön.

RKY 2009 -luetteloon sisältyy myös osa ensimmäisen maailmansodan aikaisista maa- ja merilinnoitteista. Östersundomin liitosalueen RKY 2009 -kohteita ovat Östersundomin kulttuurimaisema ja Mustavuoren linnoitteet. Östersundomin kulttuurimaisemassa erikseen mainitut kohteet ovat Östersundomin kartano, kirkko ja hautausmaa sekä Zachris Topeliuksen vanhuudenkoti Villa Björkudden.

Valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita (VAMA 2021) on Helsingissä kaksi: Helsingin edustan merellinen maisema ja Vantaanjokilaakson viljelymaisema.

Kaikkea rakentamista maassamme ohjaava **maan- käyttö- ja rakennuslaki (132/1999, MRL)** edellyttää, ettei rakentaminen turmele arkkitehtuurin tai ympäristön kulttuuriarvoja. Kaupunkikuvallisten ja historiallisten arvojen säilymistä ohjataan kaavoituksessa suojelumerkinnöin ja määräyksin. Eduskunta hyväksyi 1.3.2023 rakentamislain (139/2022). Rakentamislaki tulee voimaan 1.1.2025. Rakentamislaila kumottiin MRL:n rakentamista koskevat säännökset ja voimaan jääneiden säännösten osalta MRL:n nimike muutettiin alueidenkäyttölaiaksi. Kaupunkikuvallisten ja historiallisten arvojen säilymistä ohjataan kaavoituksessa suojelumerkinnöin (sr-1, sr-2, sr-3, /s) ja määräyksin.

Maakuntakaavassa ja yleiskaavassa on annettu kulttuuriympäristön ja maiseman huomioon ottamista koskevat määräykset. Helsingin historiasta johtuen valtakunnallisesti ja maakunnallisesti sekä paikallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt ja maisemat kattavat suuren osan Helsingin alueesta. Asemakaavan suojelumääräyksillä määrätään, mitä kaupungissa pitää säilyttää ja kunnostaa niin, että rakennuksen tai ympäristön ominaispiirteet säilyvät. Noin 6 % Helsingin rakennuskannasta on suojeltu. Helsingissä oli vuonna 2020 noin 5 000 asemakaavalla suojeltua rakennusta tai aluekokonaisuutta.

Erillislaki rakennusperinnön suojelemiseksi (LaRS, 498/2010) antaa laajemmat ja yksityiskohtaisemmat välineet rakennussuojeluun. Suojelumääräyksissä voidaan määrätä esimerkiksi arvokkaiden tilojen, rakenteiden ja kiinteän sisustuksen säilyttämisestä. Museovirasto antaa lausunnon suojeltavaksi esitetyn kohteen kulttuurihistoriallisesta merkityksestä ELY-keskukselle. Tämän lisäksi ELY-keskus pyytää kunnalta, rakennuksen ja kiinteistön omistajalta tai haltijalta sekä naapurikiinteistöjen omistajilta tai haltijoilta lausunnon. Saatujen lausuntojen ja mahdollisten neuvottelujen ja katselmusten jälkeen ELY-keskus joko määrää kohteen suojeltavaksi tai hylkää suojeluesityksen. Lailla tai asetuksella suojeltuja rakennuksia Helsingissä on 97.

Kirkollisten rakennusten suojelusta on säännöksiä sekä evankelis-luterilaista kirkkoa koskevassa **kirkkolaissa (1054/1993)** että **laissa ortodoksisesta kirkosta (985/2006)**. Suojelulainsäädännön tarkoitus on varmistaa, että kirkollisia rakennuksia hoidetaan ja korjataan asianmukaisella tavalla. Museovirasto toimii asiantuntijaviranomaisena kun suojeltuihin kirkkorakennuksiin suunnitellaan muutoksia.

Muinaismuistolaki MML 295/63. Muinaismuistolaki suojelee automaattisesti kiinteitä muinaisjäännöksiä muistoina Suomen aiemmasta asutuksesta ja historiasta, ja rauhoitusta valvoo Museovirasto. Paikallisella tasolla alueen arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyvää viranomaistyötä tekevät alueellisten vastuuseiden edustajat, Helsingissä Helsingin kaupungin museo, yhdessä Museoviraston kanssa. Ilman tämän lain nojalla annettua lupaa on kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen kielletty. Muinaismuistolaissa (295/1963) säädetään kiinteistä muinaisjäännöksistä, irtaimista muinaisesineistä ja laivalöydöistä. Kiinteillä muinaisjäännöksillä ei ole ikärajaa ja nuorempien 1800–1900-lukujen koh-

teiden suojelutarpeita tarkastellaan aina tapauskohtaisesti. Tällä hetkellä nuorin kiinteiden muinaisjäännösten ryhmä on ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitteet, joita on runsaasti pääkaupunkiseudulla. Asemakaavaan muinaisjäännökset merkitään sm-suojelumerkinnällä.

Lain uudistaminen on käynnissä. Muinaismuistolain uudistamisen tarkoituksena on määrittää muinaisjäännösten suojelun tavoitteet, niihin liittyvän tietosisällön säilyttäminen ja käytettäväksi saattaminen, selkeyttää muinaismuistoihin liittyviä määritelmiä ja oikeusvaikutuksia, arvioida lain rajapinnat muun lainsäädännön suhteen sekä saattaa ajan tasalle viranomaisten työnjako.

Muinaismuistolainsäädäntö suojelee esimerkiksi historiallisia linnoitteita. Kuvan tykkipatteri Lauttasaareissa on 1860-luvulta. Heini Hämäläinen / Helsingin kaupungin museo

Kulttuuritalo on lailla suojeltu, arkkitehti Alvar Aallon suunnittelema rakennus. Vuonna 1958 käyttöön vihitty Kulttuuritalo on vetänyt salit täyteen konserttiväkeä ja rokkaavaa nuorisoa jo 1960-luvulta lähtien. Talolla on merkittävä asema niin Suomen musiikinhistoriassa kuin myös suomalaisessa arkkitehtuurissa. Helsingin kaupunki

Rakennusjärjestys

Helsingin kaupungin rakennusjärjestyksen määräykset täydentävät maankäyttö- ja rakennuslakia ja voimassa olevia asemakaavoja. Esimerkiksi, että rakennustöidenpiteet tulee sopeuttaa kunkin alueen luonteeseen ja ominaispiirteisiin sekä alueen rakennustapaan ja julkiseen kaupunkitilaan. Myös lähiympäristö ja rakennetun ympäristön historiallinen kerroksellisuus tulee ottaa huomioon. Erityisten luonnon- ja kulttuuriarvojen säilyttäminen mahdollisuuksien mukaan tulee myös huomioida. Kunnossapidossa ja korjaamisessa sekä rakennuksen käytössä on otettava huomioon sen ominaispiirteet sekä kaupunkikuvalliset ja historialliset arvot.

Kaupunginvaltuusto on hyväksynyt uuden rakennusjärjestyksen 24.5.2023 ja se tulee voimaan kesäkuussa 2023. Uudessa rakennusjärjestyksessä on vapautuksia mm. rakennusten julkisivuihin tehtävien toimenpiteiden osalta. Vapautukset eivät koske rakennuksia, jotka on suojeltu asemakaavassa, lukuun ottamatta sr-3-merkinällä suojeltuja rakennuksia. Vapautukset eivät myöskään koske lailla tai asetuksella suojeltuja rakennuksia eikä rakennuksia, jotka ovat muutoin historiallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaita.

Rakennusvalvonnan ohjeita, joissa neuvotaan esimerkiksi ikkunoiden korjauksista/ muutoksista, julkisivuväriyksistä, ullakkorakentamisesta ja esimerkiksi maisematöistä, on saatavilla kaupungin nettisivuilta. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/rakentaminen/ennakkotietoa-rakentamiseen/ohjeet-ja-neuvonta/ohjeet-a-o>

Museoviraston ja Helsingin kaupunginmuseon välinen työnjako

Museolaki 314/2019 säättää alueellisista vastuuseoista ja kulttuuriympäristön vaalimisen asiantuntijatehtävästä. Opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksellä Helsingin kaupunginmuseolle on myönnetty kaksi museolain alueellista vastuuseotehtävää: 1) alueellisen museotyön kehittämistehtävä ja 2) alueellinen kulttuuriympäristötehtävä. Alueellisen vastuuseon tehtävänä on toimialueellaan Keski-Uudellamaalla (pois lukien Espoo ja Vantaa) toimia kulttuuriympäristön, erityisesti rakennetun ympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön asiantuntijana, joka antaa lausuntoja, osallistuu asiantuntijana viranomaisneuvotteluihin ja antaa neuvontaa sekä kehittää ja edistää kulttuuriympäristön vaalimista, toimialansa yhteistyötä sekä kulttuuriympäristötiedon digitaalista tallentamista ja saatavuutta.

Helsingin kaupunginmuseon kymmenhenkisessä

kulttuuriympäristötiimissä työskentelee arkeologeja, arkkitehti, korjausrakentamisen asiantuntijoita ja rakennustutkijoita sekä kulttuuriympäristöpäällikkö. Kaupunginmuseo on kulttuuriympäristön vaalimisen asiantuntijana osallisena kaavoitusprosessissa suojelumääräyksiä määriteltäessä ja korjaussuunnittelun ja -rakentamisen lupaprosessissa. Rakennusperintölailla ja asetuksella suojelluissa ja valtion omistamissa kohteissa sekä pääsääntöisesti kirkollisten ja yliopiston rakennusten osalta suojeluviranomainen on Museovirasto. Suomenlinna maailmanperintökohteena kuuluu myös Museoviraston hoitovastuulle. Arkeologisen kulttuuriperinnön osalta Museovirasto myöntää kiinteiden muinaisjäännösten tutkimus- ja kajoamisluvut.

Uudenmaan Elinkeino-, liikenne ja ympäristövirasto vastaa rakennussuojeluesitysten lausuntomenetelystä. Kunnan tulee pyytää ELY-keskukselta lausunto, mikäli asemakaavan suojelumääräyksestä poiketaan valtakunnallisesti arvokkailla rakennetun ympäristön alueilla (RKY 2009).

Selvitys kansallisesta kaupunkipuistosta Helsinkiin

Helsingissä kansallisen kaupunkipuiston perustamista on selvitetty vuodesta 1998 lähtien useiden valtuustotaloitteiden pohjalta. Kansallisten kaupunkipuistojen tavoitteena on säilyttää suomalaista kaupunkiluontoa ja rakennettua kulttuuriympäristöä kokonaisuuksina. Kansallisesta kaupunkipuistosta säädetään maankäyttö- ja rakennuslaissa. Ympäristöministeriön kriteerien mukaan kansallisen kaupunkipuiston alueen tulee sisältää kaupunkiluonnon, kansallisen historian tai kaupungin omien kehitysvaiheiden kannalta merkittäviä kulttuuriympäristöjä rakennuksineen ja puistoarkkitehtonisesti tai esteettisesti merkittäviä puistoja ja viheralueita. Lisäksi kriteereinä ovat puiston sijainti ydinkeskustassa ja sen jatkuminen laajana ja eheänä kaupungin ulkopuolelle. Suomessa on kymmenen kansallista kaupunkipuistoa.

Viimeisin Helsingin kansallista kaupunkipuistoa koskeva selvitys tehtiin vuosina 2017–2020. Työhön kuului laaja vuorovaikutuspilotti. Työssä syntyi vaihtoehtoisia puistorajauksia ja Helsingin tarina. Kaikkiin vaihtoehtoihin kuului Helsingin edustan merimaisema, keskustan merkittävät julkiset alueet, Kruunuvuorenselkä, Tullisaari ja Stansvik sekä Vanhankaupunginlahti. Vaihtoehtoihin sisältyivät myös Keskuspuisto, Vantaanjoenlaakso sekä laajimmassa vaihtoehdossa

Pääkaupungin ytimessä on mahdollista liikkua soutuveneellä ja nauttia kesäisestä Helsingistä. Töölönlahti.
Jukka Hellsten / Helsingin kaupunki

koko kaupungin kattavat ”vihersormet”. Vaihtoehtona oli myös koko kaupungin alueelle ulottuvan laajan Helsingin kaupunkipuiston kehittäminen ilman kansallisen kaupunkipuiston statusta.

Selvityksessä todettiin, että Helsingillä on kriteerien mukaiset edellytykset kansallisen kaupunkipuiston statuksen saamiselle hyvin säilyneen viher-, luonto- ja virkistysverkoston, merellisen verkoston ja kulttuuriympäristön säilyneisyyden perusteella, mutta puuston laajuus ja rajaus vaativat edelleen selvittämistä. Jatkossa kansallisen kaupunkipuiston perustamista selvitetään kaupunginhallituksen vuonna 2021 tekemän päätöksen mukaisesti, mikä tarkoittaa kaupunginlaajuisen niin sanotun Nyky + -kehittämismallin mukaisia toimenpiteitä täydennettynä Keskuspuiston ydinalueita koskevalla kaupunkipuistorajauksella.

Valtakunnallinen kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020

Ympäristöministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2014 laatiman kulttuuriympäristöstrategian tavoitteena on luoda edellytykset kokonaisvaltaiselle kulttuuriympäristöpolitiikalle. Strategiasa

esitetyt toimenpiteet edistävät Suomen allekirjoittamien kulttuuriympäristöön liittyvien kansainvälisten sopimusten toteutumista ja kulttuuriympäristön suoje-
lua. Visiona on, että kulttuuriympäristö on hyvinvoinnin ja elinvoiman lähde. Hyvin hoidettu kulttuuriympäristö elää ajassa ominaispiirteensä säilyttäen. Tavoitteet on kiteytetty kolmeen näkökulmaan: kulttuuriympäristöön merkittävänä kulttuurisena, taloudellisena, sosiaalisena ja ekologisena voimavarana, kestävän kehityksen edistämiseen sekä kulttuuriympäristöä koskevan hyvän hallinnon ja vastuunjaon kehittämiseen.

Kohti kestäväää arkkitehtuuria – Suomen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 2022–2035

Ohjelma huomioi tulevaisuuteen vaikuttavat muutokset, niiden vaikutukset rakennettuun ympäristöön sekä mahdollisuudet parantaa elinympäristön laatua arkkitehtuurin avulla. Arkkitehtoninen kestävyys perustuu kulttuuriseen kestävyYTEEN, ja sillä tarkoitetaan muun muassa toiminnallista tarkoituksenmukaisuutta, pitkäikäisyyttä ja esteettistä laatua. Suunnittelun periaatteena se tukee paikan hengen vahvistumista. Apolin visioissa on nostettu esiin muun

Olympiakylä on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuurympäristö. Käpylässä kaksi asuinalueita on rakennettu olympiaurheilijoiden majoitukseen. Koskelantien varrella on vuoden 1940 Olympiakylä ja 1952 Kisakylä. Olympiakylä on suomalaisittain varhainen tulkinta modernistisesta asuinalueesta. Untamontie 9, Olympiakylä.

Teina Ryyänen / Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto

muassa rakennuskulttuurin ja rakennusperinnön arvo ja niiden aktiivinen vaaliminen. Rakennusperinnön merkitys ymmärretään myös hyvinvoinnin ja alueellisen elinvoiman vahvistajana sekä kansainvälisenä vetovoimatekijänä. Kestävää on, että eri aikakausien rakennuskantaa ylläpidetään, hoidetaan, korjataan ja suojellaan. Ohjelmaan tavoitteena on lisätä eri-ikäisten ja -taustaisten ihmisten ympäristönlukutaitoa ja vahvistaa heidän mahdollisuuksiaan vaikuttaa omaan ympäristöönsä ja osallistua siitä käytävään keskusteluun eri foorumeilla.

Ehdotus valtakunnalliseksi kulttuuriperintöstrategiaksi 2022–2030

Kulttuuriperintö voimavarana kestäväälle tulevaisuudelle ja hyvälle elämälle -strategian lähtökohtana on monimuotoisen aineellisen, aineettoman ja digitaalisen kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristöjen vaaliminen, kehittäminen ja hyödyntäminen koko yhteiskunnan voimavarana. Tavoitteena on, että kulttuuriperintöä

arvostetaan ja että sen suojelu ja vaaliminen on kaikkien yhteinen tehtävä. Kulttuuriperintöön sisältyvät mahdollisuudet tunnustetaan ja niitä hyödynnetään yhteiskunnan eri osa-alueilla ja kestäväen tulevaisuuden rakentamisessa. Strategiassa kulttuuriperintöä tarkastellaan yksilöiden ja yhteisöjen kannalta sekä yhteiskunnan eri sektorien, politiikkatason ja yhteiskunnan päätöksenteon kannalta. Kulttuuriympäristöjen osalta strategiassa korostetaan kulttuuriympäristöjen kestävää käyttöä ja hoitoa.

Suomi on sitoutunut noudattamaan kansainvälisiä sopimuksia

Kansainväliset sopimukset, julistukset ja suositukset asettavat suojelulle tavoitteita ja velvoitteita. Suomi on allekirjoittanut ja ratifioinut muun muassa YK:n alaisen järjestön Unescon Yleissopimuksen maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta (Pariisi, 1972) sekä Euroopan Neuvoston alaiset Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskevan yleissopimuksen

Suomalainen saunaperinne nimettiin Unescon aineettoman kulttuuri-perinnön luetteloon 2020. Museovirasto on tehnyt suojeluesityksen Kalliossa sijaitsevistä Kotiharjun (kuvassa) ja Arlan saunoista 2022. Maija Astikainen / Helsinki Partners

(Granada, 1985) ja eurooppalaisen maisemayleissopimuksen (Firenze, 2000), jossa veloitetaan lisäämään tietoisuutta maiseman merkityksestä ja ottamaan käyttöön keinoja maiseman suojeluun, hoitoon ja suunnitteluun.

Suomenlinna on maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta 1972 hyväksytyn Unescon yleissopimuksen mukaan Maailmanperintöluetteloon 13.12.1991 merkitty kohde nro 583. Oman erityispiirteensä linnoitukselle antaa sen merkitys kolmen valtion – Ruotsin, Venäjän ja Suomen – puolustuksessa. Suomenlinnassa on nähtävissä useita merkittäviä sekä linnoitustekniikkaan että telakkarakentamiseen liittyviä historiallisia kehitysvaiheita. Linnoituksen lähistöllä on myös kymmeniä historiallisia vedenalaislöytöjä.

Kansainväliset julistukset ovat asiantuntijajärjestöjen antamia restauroinnin periaatteita käsitteleviä asiakirjoja. Niistä ensimmäinen ja yksi tärkeimpiä on Venetsian julistus, jonka ICOMOS (Rakennussuojelun ja kulttuuriympäristöjen vaalimisen asiantuntijajärjestö) julkaisi 1964. Suomi on myös hyväksynyt his-

toriallisia puutarhoja ja maisema-alueita koskevan Firenzen julistuksen, joka on kirjattu Venetsian julistukseen vuonna 1982. Modernin arkkitehtuurin suoje- lun periaatteita käsittelevä Madridin asiakirja on ICO- MOSin 1900-luvun arkkitehtuuriin komitean laatima vuodelta 2011.

DOCOMOMO (International Committee for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and neighbourhoods of the Modern Movement) pitää rekisteriä, johon kuuluu Suomesta yli 90 modernin arkkitehtuurin valiokohdetta. Helsingiläisiä kohteita on yhteensä 32 rakennusta, rakennusryhmää tai laajempaa aluekokonaisuutta. Helsingin moderneista asuin- alueista ovat mukana Taka-Töölö, Pihlajamäki, Maunulan Sahanmäen alue, Olympiakylä ja Kisakylä. Laajempina ryhminä ovat mukana Helsingin olympiarakentami- nen kokonaisuutena, Puolustusvoimain arkkitehtuuri 1930-luvulla samoin kuin arkkitehti Alvar Aallon tuo- tanto.

Faron puiteyleissopimus: Eduskunnan hyväksymä Faron puiteyleissopimus tuli Suomessa voimaan 2017. Se korostaa kulttuuriperintöä yhteisenä ja arvokkaana voimavarana, kulttuuriperinnön monimuotoisuutta ja sen merkitystä kestäväen taloudellisen kehityksen resurssina. Faron yleissopimuksen taustalla on ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, jossa sivistykselliset oikeudet sisältävät oikeuden kulttuuriperintöön. Oikeuteen liittyy velvollisuus kunnioittaa muiden kulttuuriperintöä. Kulttuuriperintökohteet, joita ovat muun muassa museot, maailmanperintökohteet ja merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt, ovat tärkeitä kulttuurimatkatuloja. Kulttuuriperinnön hoito edistää työllisyyttä, ja kulttuurimatkailu on alueellinen vetovoimatekijä, jolla on taloudellinen ja työllisyyttä edistävä vaikutus.

Aineeton kulttuuriperintö: Unescon sopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi hyväksyttiin vuonna 2003, ja Suomessa sopimus astui voimaan vuonna 2013. Sopimuksen mukaan ”aineettomalla kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan käytäntöjä, kuvauksia, ilmauksia, tietoa, taitoja – sekä niihin liittyviä välineitä, esineitä, artefakteja ja kulttuurisia tiloja – jotka yhteisöt, ryhmät ja joissain tapauksissa yksityishenkilöt tunnustavat osaksi kulttuuriperintöään”. Suomessa Museovirasto vastaa toimeenpanosta muun muassa pitämällä yllä kaikille avointa elävän perinnön wikiluteloja ja tekemällä aihetta näkyväksi elävän perinnön rinkiä avulla.

Davosin julistus: Suomi hyväksyi Davosin julistuksen 2021. Julistuksella halutaan edistää ja lisätä kiinnostusta hyvää rakennuskulttuuria kohtaan sekä vahvistaa kulttuurisia näkökulmia rakentamisessa ja ympäristön suunnittelussa talouden ja tekniikan rinnalla. Davosin julistus koskee sekä uudisrakentamista että kulttuuriperintöä olemassa olevan ympäristön osana. Julistus painottaa rakennetun ympäristön laadun merkitystä hyvinvoinnille, elämänlaadulle ja kestäväälle kehitykselle.

Euroopan komission vuonna 2021 käynnistämän **Uusi eurooppalainen Bauhaus** -aloitteen tavoitteena on osoittaa, kuinka kestävä kehitys, sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja estetiikka näkyvät konkreettisesti ja myönteisinä kokemuksina rakennetussa ympäristössämme. Hankkeen avulla pyritään nopeuttamaan talouden eri alojen, kuten rakennusteollisuuden, muutosta, jotta kaikille voidaan tarjota kiertotalouden mukainen, vähemmän hiili-intensiivinen, tasa-arvoinen ja kaunis rakennettu ympäristö. Hanke tuo Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaan kulttuurisen ja luovan ulottuvuuden.

Kulttuuriympäristöjen vaalimisessa on kysymys kulttuuriperinnön ja maiseman ajallisten kerrostumien säilyttämisestä. Kun keskustelun painopiste uudisrakentamisen rinnalla on entistä enemmän rakennusten uusiokäytössä, hiilineutraaliustavoitteiden toteuttamisessa, kaupunkiluonnon säästämässä ja olemassa olevan rakennuskannan vaalimisessa, on entistä tärkeämpää, että siirtymää edistetään kaikin mahdollisin keinoin. Yhteiset globaalit tavoitteet välittyvät EU-lainsäädännön lisäksi myös kansainvälisten sopimusten ja julistusten välityksellä.

Kansainväliset sopimukset tuovat suuntaviivoja Helsingissä suunnittelulle

Helsingillä on omalta osaltaan vastuu pitkäjänteisestä kulttuuriarvojen vaalimisesta ja Suomen allekirjoittamien kansainvälisten sopimusten toteuttamisesta. Helsinki on soveltanut ja täydentänyt mm. Firenzen julistuksen pohjalta laadittua kriteeristöä Helsingille merkittävien kulttuurimaisemakohteiden määrittämisessä (Yleiskaava 2002) ja yleiskaavan 2016 kulttuuriympäristöjä koskevassa teemakartassa, joka pohjautuu vuoden 2002 määrityksiin. Helsinki seuraa kansainvälistä kehitystä ja kaupunkiympäristön toimialalla on yhteisöjäsenyys ICOMOSissa ja Docomomossa.

5. Kulttuuriympäristöjen vaalimisen laajat vaikutukset

5.1.

Helsingin brändi ja kulttuuriympäristöt

Brändissä kiteytyy se, mikä tekee Helsingistä Helsingin. Brändillä on merkitystä niin sisäisesti kuin ulkoisestikin. Helsingiläisille se lisää jaettavaa ylpeyttä kotikaupungista ja tukee osallisuutta. Kansainvälisten kohderyhmien näkökulmasta brändi vahvistaa Helsingin tunnettua ja kiinnostavuutta sekä rakentaa Helsingin mainetta houkuttelevana liiketoimintaympäristönä sekä matkailu- ja tapahtumakaupunkina. Omaleimaisissa kulttuuriympäristöissä tulee näkyviin se, mikä erottaa Helsingin monista muista Euroopan suurkaupungeista.

Helsingin brändin ydin: Hyvän elämän tekijät

Helsinki-brändi perustuu siihen, että Helsingissä hyvän elämän tekijät – ihmiset ja elämisen puitteet – ovat kohdillaan. Helsingissä jokaisella on mahdollisuus hyvään ja kestäväan elämään sekä vapaus omannäköiseen arkeen ja juhlaan. Nämä ominaisuudet vetoavat Helsingissä ja kutsuvat kaupunkiin.

Kulttuuriympäristöissämme näkyy se, että vahvuutemme on periksiantamaton sitkeys löytää kestävimpiä ratkaisuja ihmisten, ympäristön ja talouden kannalta. Yhdessä teemme vaikuttavia tekoja ja luomme hyvän elämän ratkaisuja laajemminkin koko maailman hyödyksi.

Kansainvälisten tutkimusten valossa voidaan kuitenkin sanoa, että Helsingin toimivat rakenteet ja rakennetut puitteet tunnetaan yhä huomattavasti paremmin kuin kaupungissa sykkivä elämä. Helsingin aineettomat asiat kuten omaperäinen kaupunkikulttuuri ja omaleimaiset kaupunginosat, innovatiiviset osaamiskeskittymät ja korkea elämänlaatu arjessa olisikin nostettava nykyistä paremmin esille.

Helsinki on ihmeellinen. Metropolissamme on tilaa hengittää ja latautua: kontrastien kaupungissa sekä urbaani syke että kesyttämättömän luonnon rauha ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa sekä poikkeuksellisen hyvin saavutettavissa.

Helsinki-ylpeys kasvaa ja yhteinen tulevaisuuskuva rakentuu

Monet helsinkiläiset ovat hyvin ylpeitä kaupungistaan ja kotikaupunginosistaan. Teoilla ja tarinoilla voimme edesauttaa sitä, että erilaiset kaupunkilaiset tuntevat kotikaupungissaan vahvan siteen historiaan ja innostuvat yhteisestä polusta tulevaan. Helsingin maine kasvaa Helsingille ominaisten arvopohjaisten valintojen myötä. Kasvava Helsinki kiinnittää jatkossakin huomiota kestäviin hyvän elämän edellytyksiin.

Hyvä kaupunkitila kutsuu kohtaamaan

Hyvä kaupunkitila kutsuu eri-ikäisiä ja eritaustaisia ihmisiä kohtaamaan toisiaan kaupungissa läpi vuoden. Erilaisia tarpeita palveleva kaupunkitila tekee mahdolliseksi viipymisen ja oleilun, luo paikan kaupallisille palveluille ja toimii julkisen toiminnan näyttämönä. Vaalimme ja kehitämme paikkoja, joissa paikalliset ja vierailijat voivat tavata arkisen luontevasti ja vaikuttaa Helsingistä. Tuomme myös markkinoinnin keinoin Helsingin urbaanin luonnon lähelle ja helposti koettavaksi.

Käveltävässä metropolissa lähimatkailu on helppoa

Helsinki on käveltävä metropoli ja kokoaan suurempi kaupunki, jonka omaperäiset kaupunginosat tarjoavat lukuisia hyvän elämän ja virkistäytymisen paikkoja. On tärkeää kannustaa kaupunkilaisia lähimatkailuun. Harrastukset, liikunta ja asiointi vievät helsinkiläisiä eri puolille kaupunkia, luoden siten eräänlaista arjen turismia. Erityisesti lapset ja nuoret tutustuvat kulttuuriympäristöihin tällä tavoin, kävellessä taikka pyöräillen. Tämän lisäksi kaupunginosien omaleimaiset maamerkit kuten esimerkiksi katutaideteokset tai "wow-leikkipuistot" voivat houkuttaa silmiä avaaville elämysretkille ja uusille kulmille omassa kotikaupungissa. On luultavaa, että into lähimatkailuun ja "staycation"-trendi jatkuu korona-ajan jälkeenkin.

Kohtaamispaikoista syntyy merkityksellisiä kulttuuriympäristöjä

Kaupungin yleisen veto- ja pitovoiman vahvistamisen kannalta on tärkeää, että Helsingissä rakennetaan viihtyisiä asuinympäristöjä ja kehitetään arjen palveluita asukaslähtöisesti joka puolella kaupunkia. Samalla pyrimme kasvattamaan Helsingin kan-

Helsingin siluetti Vallisaaresta käsin katsottuna on elämys.
Julia Kivelä / Visit Finland

sainvälistä tunnettuutta ja mainetta kestävässä liiketoimintaympäristönä sekä vierailukohteena kestävässä matkailun, kulttuurin ja tapahtumien näkökulmasta. Helsinkiläisten ja vierailijoiden kohtaamispaikoista voi muodostua merkityksellisiä kulttuuriympäristöjä - paikkoja, joissa yhteinen Helsinki-kokemus syvenee ja jotka juurruttavat eritaustaisia ihmisiä Helsinkiin.

5.2. Kulttuuriympäristöt ja talous

Kulttuuriympäristöillä ja niiden vaalimisella on kaupungille taloudellista hyötyä ja arvoa. Tämän tuottavuuden mittaaminen ja osoittaminen ei ole kuitenkaan aina yksinkertaista. Jotta rakennusten ja alueiden arvon säilyminen voidaan turvata, kunnossapidosta pitää huolehtia hyvin ja siihen on varattava riittävät resurssit.

Kulttuuriympäristöjen positiiviset talousvaikutukset syntyvät vuosia kestävässä prosesseissa. Pitkällä aikavälillä realisoituvat arvot unohtuvat usein yksityistaloudellisista laskelmista. Yksityisen kiinteistönomistajan intressissä on saada nopeita voittoja, kun taas yhteiskunnan kannalta kulttuuriympäristön tuottamien rahavirtojen reitti on paikoin pitkä ja välillinen. Esimerkiksi kulttuuriperintömatkailun myötä taloudellista hyötyä ohjautuu majoitus- ja ruokapalvelujen tuottajille, joiden verotulot puolestaan siirtyvät kunnan ja valtion kassaan. Suoraan taloudellinen hyöty voidaan laskea esimerkiksi turistien määrästä ja kohteiden palveluiden tuloista.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaassa rakennuksessa toimiminen tuottaa käyttäjälleen lisäarvoa ja toimintaan merkityksellisyyttä. Rakennuksen säilyminen käytössä on olennaista myös talouden näkökulmasta. Tyhjilleen jätetyt tilat eivät tuota, ja jos niiden ylläpidosta

Suomen Pankin portaatkin voivat olla tapaamispaikka.
Ida Laukkanen / Boksi

Flow-festivaali Suvilahdessa hyödyntää ja korostaa paikallista kulttuuriympäristöä.
Jussi Hellsten / Helsinki Partners

ei huolehdi, korjausvelka kasvaa ja säilyttämisedellytykset heikkenevät. Helsingissä on tyhjiään olevia rakennuksia, joiden käyttöön saaminen olisi sekä kulttuuriympäristön, kaupungin talouden että kestävä kehityksen näkökulmasta tärkeää.

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus voi todentua myös muuten kuin talouden laskelmissa, esimerkiksi hyvinvointina. Vaikka niin kutsutun yhteisen hyvän tavoittelu tai ihmisille tärkeät, eri aistihavaintoihin, tunteisiin tai kokemuksiin perustuvat arvot ovat vaikeasti taloudellisesti mitattavia, niillä on merkittävä vaikutus ihmisten hyvinvointiin. Kulttuuriympäristöjen vaalimisen yhteiskunnallista hyötyä ei siis tule tarkastella vain suorien rahallisten tuottojen näkökulmasta.

Suojelun taloustiede

Suojelu on taloustieteessä oma tutkimuksen alansa. Tutkimustulokset osoittavat, että yleisesti ottaen suojelutyön yhteiskunnalliset hyödyt ylittävät sen suorat kulut. Taloustieteen näkökulmasta rakennusperinnön

suojelun arvo syntyy julkisesta hyvinvoinnista, ja hyvin harvoin suojele itsessään on tuottavaa bisnestä.

Taloustieteen avulla voidaan löytää myös konteksteja, joissa rakennusperinnön taloudellista arvoa voidaan entistä paremmin ja laajemmin ymmärtää. Esimerkkeinä kiinteistöliiketoiminta ja gentrifikaatio, tilapäiset käytöt ja uuden kaupunkikulttuurin tilat, rakennusperintö ”luovan talouden” ympäristönä vaikuttavat. Lisäksi on olennaista tutkia, miten houkuttelevaa kaupunkimaisuutta, atmosfääriä tai kaupunkitalan julkisuutta voidaan vaalia.

Suojelun taloustiede kehittyi pitkälti soveltavien tapaustutkimusten kautta. Siksi yhtenä tavoitteena Helsingin kulttuuriympäristöohjelmankin puitteissa on sellaisen selvityksen laatiminen, joka tarkastelee yksittäisen tapaustutkimuksen kautta kulttuuriympäristön ”arvon hintaa” suhteessa edellä kuvattuihin konteksteihin. Tapaushanke voisi käsitellä muutosalueen, kuten Suvilahti tai Merihaka, tai yksittäisen rakennus-suojelukohteen.

Kiinteistösjoitajien näkemyksiä kulttuuriympäristöistä ja rakennussuojelusta

Kaupunginmuseon kulttuuriympäristötiimi haastatteli vuoden 2022 alussa yhdeksää suomalaista kiinteistösjoitajayhtiötä. Haastatteluilla kerättiin tietoa kiinteistösjoitajien katsantokannoista kulttuuriympäristön ja kiinteistökehittämisen suhteesta sekä museon ja rakennussuojelun roolista yrityksen näkökulmasta käsin.

Yhtiöt korostivat pitkää sitoutuneisuuttaan omistamiinsa kohteisiin. Yleisesti kulttuurihistorialliset arvokiinteistöt nähtiin uniikkeina kehittämiskohteina. Osa koki myös nuoremmat kohteet vaalimisen arvoisiksi kiinteistöiksi.

Kiinteistösjoitajat ja viranomaiset

Viranomaisten suhteesta kiinteistösjoitajien toimintaan löydettiin parantamista. Viranomaisilla ei ole hankkeissa riskinäkökulmaa, ja näin ei myöskään löydy kokonaisvaltaista ymmärrystä rakennuttajan kustannusvastuusta. Kiinteistösjoitajat kokivatkin, että investoinnin reunaehdot ja hankkeiden kannattavuus suljetaan pois keskusteluista viranomaisen kanssa.

Ristiriitojen eri toimijoiden välillä nähtiin pitkälti johdettavan tulkintaeroista. Vuorovaikutuksessa onkin kyse ongelmien ratkomisesta, siitä, miten eri intressejä yhteen sovittamaan yhteinen. Viranomaisten näkökulma ja perustelut tuntuivat kiinteistösjoitajista paikoin subjektiivisilta mielipideasioilta, ja keskustelun tavoitteena olisikin hakea tasapainoa nykyistä paremmin.

Vaikka Helsingin kaupungin toiminnan nähtiin viime vuosina parantuneen, kaupunki näyttää edelleen valtavana byrokraattisena organisaationa. Sijoittajat ymmärsivät, että kaavoitustyö ottaa oman aikansa, onhan kyseessä monen eri toimijan intressien sovitaminen. Tästä huolimatta kaava- ja rakennuslupaprosessit vaikuttavat pitkäkestoisilta ja vaikeilta. Arvokkaassa kulttuuriympäristössä nämä vaikeudet tuntuivat vielä kertautuvan.

Viranomaistoiminnan parantamiseksi esitettiin yhden luokun periaatetta sekä sitä, että projekteihin nimettäisiin eri toimijat kokoava hankevastaava. Tämä selkeyttäisi huomattavasti viranomaisten toimintaa. Lisäksi pitäisi pystyä luottamaan enemmän yhteistyöhön.

Rakennussuojelu ja investoinnit

Kulttuurihistoriallisesti merkittävässä kohteissa kaupunginmuseo/Museovirasto näyttää sijoittajien silmin keskeisenä määräävänä viranomaistahona. Yleisellä tasolla yhtiöt ymmärsivät suojelutarpeet, mutta samalla kaivattiin rohkeampaa tulkintaa siitä, miten vanhaa rakennusta voisi muuttaa. Tässä sijoittajat nojautuivat esimerkiksi tanskalaisiin esimerkkeihin.

Tiukasta suojelumerkinnästä näyttää joidenkin haastateltujen kokemuksen perusteella olevan hankala joustaa, ja varsinkin piilossa olevien rakenteiden suojeluarvon käsittäminen oli vaikeaa. Toisaalta väljän suojelumerkinnän koettiin jäävän liaksi suojeluviranomaisen tulkinnan varaan. Lisäksi suojeluviranomaisen edellyttämät perinteiset työtavat ovat usein kalliita ja paikoin toimimattomia, esimerkiksi vanhojen ikkunoiden kohdalla. Samalla kaivattiin viranomaisen taholta myös kaupallisten reunaehtojen huomioon ottamista. Osa haastateltavista kritisoi suojelun tarkoituksenmukaisuutta suhteessa muihin arvoihin, kuten toiminnallisuuteen.

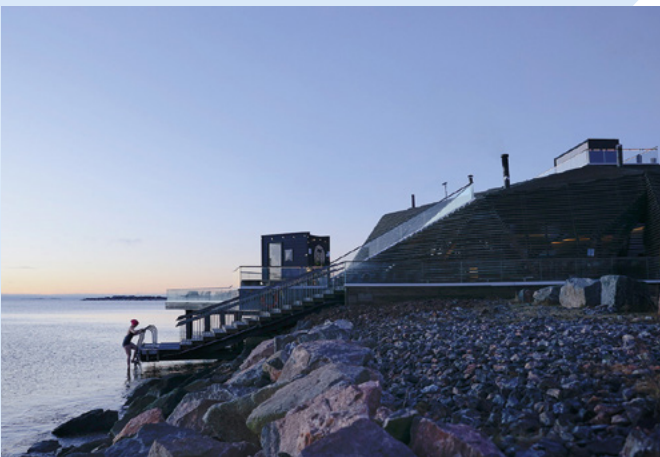
Kulttuuriympäristöviranomaisen toimintaan esitettiin parannusehdotuksia. Museolta toivottiin selkeää kantaa suojeluarvojen huomioon ottamisesta. Ohjauksen tulisi olla selkeämpää ja neutraalimpaa ja kannanottojen objektiivisempia. Samoin kaivattiin enemmän avoimuutta ja joustavuutta. Vuorovaikutusta eri toimijoiden välillä tulee kehittää. Ajallinen hitaus nähtiin viranomaistoiminnassa ongelmallisena. Eri vaihtoehtojen, visualisointien ja ratkaisujen esittelyyn kaivattiin selkeämpää suunnittelunohjausta. Vaihtoehtoja haetaan liian pitkään, vaikka päätökset olisi mahdollista tehdä huomattavasti aiemminkin.

Yhtenä ratkaisuna ongelmiin esitettiin hankkeeseen ryhtyvän teettämää suojelunhallinnan suunnitelmaa. Tällainen hallintasuunnitelma toisi ennakoitavuutta hankkeisiin. Suunnitelma olisi joustava elävä dokumentti, joka mahdollistaisi avoimen keskustelun suojelun reunaehdoista. Samalla nähtiin hyväksi säännölliset vuosittaiset odotuskeskustelut hanketoimijan ja museon välillä. Myös lisääntyvä digitaalisuus suunnittelussa mahdollistaisi aiempaa paremmin hyvien esimerkkien näyttämisen.

Uudiskohteet Löyly ja Oodi

Helsinkiin on rakennettu viime vuosina merkittäviä ja arkkitehtuuriltaan erityislaatuisia käyntikohteita kaupunkilaisille ja vierailijoille. Hernesaaren yleinen sauna Löyly sai alkunsa vuonna 2009 kaupungin osallistuttua Itämeren risteilymatkailua kehittävään selvitykseen. Sen tulosten mukaan Helsingin tuli konkretisoida asemansa saunan kotimaana ja tarjota ulkomaisille vierailijoille helppo mahdollisuus kokea aito saunaelämys. Toukokuussa 2016 avattu Löyly on malliesimerkki tämän tarpeen täyttämisestä. Löyly on löytänyt paikkansa matkailijoiden suosikkikohteena. Saunan huomiota herättävä orgaaninen muoto sulautuu Hernesaaren rantamaisemaan. Löyly on nuorin Helsingin asemakaavalla suojelluista rakennuksista.

Helsingin ydinkeskustaan, Töölönlahden kulttuuri- ja mediakeskittymään joulukuussa 2018 avattu uuden ajan kirjasto Oodi kätkee sisäänsä perinteisen kirjaston lisäksi tilaa omaehtoiselle tekemiselle: työ- ja tapahtumatiloja, lukukeitaita, studioita, kaupunkiverstaita, kahvilan, ravintolan ja elokuvateatterin. Arkkitehtuurin lisäksi Oodin ainutlaatuinen konsepti kiinnostaa kansainvälisiä matkailijoita. Kirjasto edustaa lukutaitoa, tasa-arvoa ja sananvapautta, mutta Oodi on myös kaupunkilaisten yhteinen kohtaamisen, oppimisen, elämysten ja rentoutumisen tila.

Yleinen sauna ja ravintola Löyly, Hernesaaren rannassa on Helsingin nuorin suojeltu rakennus.

Maija Astikainen / Helsinki Partners

5.3. Kulttuuriympäristöt Helsingin matkailun vetovoimatekijänä

Erilaiset kulttuuriympäristöt ilmentävät ja luovat omaeräisyyttä, mikä tekee niistä matkailun vetovoimatekijän. Kulttuuriympäristöt tarjoavat myös alustan ja innostusta yrityksille ja muille toimijoille kehittää omaa toimintaansa. Kulttuuriympäristö on aina paikallinen voimavara. Olemassa olevat ja tulevaisuuden kulttuuriympäristöt tukevat matkailun kasvua ja uudistumista sekä kaupungin imagoa ja vetovoimaa. Helsingiläisen matkailun kehittämiseen ja tuotteistamiseen tarvitaan yksityisten toimijoiden ja kaupungin yhteistyötä. Helsinki on tulvillaan erilaisia kohteita, jotka kiinnostavat sekä kaupunkilaisia että matkailijoita. Uudesta näkökulmasta tututkin paikat voivat saada lisää kiinnostavuutta. Viherympäristöjen arvostus kasvaa koko ajan, ja esimerkiksi helsinkiläistä puutarhakulttuuria voisi korostaa myös matkailuvalttina.

Helsinki on Suomen merkittävin matkailukohde ja tapahtumakaupunki. Helsingissä elävä kaupunkikulttuuri tapahtumineen, matkailijoineen ja ravintoloineen on nostettu keskeiseksi elinvoimaisuutta ja hyvinvointia edistäväksi strategiseksi painopisteeksi. Matkailu ja tapahtumat edistävät ihmisten ja kulttuurien välistä ymmärrystä, yhteenkuuluvuutta ja suvaitsevaisuutta vahvojen taloudellisten kerrannaisvaikutusten lisäksi. (Helsingin matkailun ja tapahtumien toimintaohjelma 2022–2026.)

Matkailun kasvuun liittyy kuitenkin myös kestävyyshaasteita. Esimerkiksi kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet, kuten Suomenlinna, ovat samalla paikallisten asukkaiden arjen kulttuuriympäristöjä. Suuri suosio voi pikkuhiljaa kuluttaa matkakohdetta, jolloin sen luonne muuttuu ja arvo heikkenee. Matkailun tasapainoinen kehittäminen kulttuuriympäristöissä onkin ensiarvoisen tärkeää.

Suomenlinnan linnoitussaari on talvellakin ihastuttava vierailukohde. Susanna Kekkonen / Suomenlinnan hoitokunta

Hotelli Scandic Grand Central Helsinki VR:n entisen pääkonttorin tiloissa. Arkkitehtuuriltaan erityiskohde ja kulttuurihistorialtaan merkittävä, lailla suojeltu rakennus on muutettu hotelliksi.

Marc Goodwin / Helsingin kaupunki

Historia ja kerroksellisuus lisäävät kohteen kiinnostavuutta

Kaupunki ei ole koskaan valmis, mutta siihen liittyy myös pysyvyys ja hallittu muutos. Uudet sukupolvet tuovat oman kerrostumansa kaupungin ajalliseen jatkumoon. Helsingin keskustasta esimerkiksi Amos Rex ja Scandic Hotel Grand Central edustavat tällaisia kohteita, joissa arkkitehtuurin eri sukupolvet näkyvät:

Taidemuseo Amos Rex avattiin elokuussa 2018 Lasipalatsiin, ja se sai saman tien valtavan kansainvälisen huomion. Ensimmäisenä vuonna museo houkutteli yli puoli miljoonaa kävijää. Amos Rexissä historia, nykisyys ja tulevaisuus kohtaavat ikonisessa, funktionalistisissa edustavassa Lasipalatsissa.

Huhtikuussa 2021 Scandic Grand Central Helsinki avattiin arkkitehti Eliel Saarisen rationalistista jugendia edustavassa, monumentaalisisessa, vuodelta 1909 peräisin olevassa VR:n vanhassa pääkonttorissa. Rautatieasema on Helsingin kansainvälisesti tunnetuimpia arkkitehtuurikohteita. Konttorin muutos hotelliksi on tehty tiiviissä yhteistyössä Museoviraston kanssa suojeltua arvorakennusta kunnioittavalla tavalla. Samalla aiemmin yleisöltä suljettuna olleet kulttuurihistoriallisesti ja arkkitehtonisesti merkittävät tilat avautuivat.

Historialliset kulttuuriympäristöt matkailun vetovoimatekijöinä

Vanhakaupunki on ainutlaatuinen alue Helsingin kaupungin syntypaikkana. Vanhankaupunginkosken ympäristö on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Alue tarjoaa rakennusperinnön lisäksi laajan viheralueen ulkoilu- ja kalastusmahdollisuuksineen. Teollinen perintö on läsnä, ja läheiset kehittyvät asuinalueet muodostavat kiinnostavan kokonaisuuden, jossa alueen pitkä historia on edelleen aistittavissa. Alueella on paljon potentiaalia, ja se voi kehittyessään, muun muassa laajemmalla palvelutarjonnalla, muodostua myös matkailun näkökulmasta uudeksi kohteeksi. Helsingin kaupungin tavoitteena onkin, että matkailu levittäytyisi ydinkeskustasta laajemmalle alueelle tukien näin myös kestävä kehitystä.

Suomenlinna on Helsingin suosituimpia matkailu- ja virkistysalueita ja samalla elävä kaupunginosa. 1700-luvun linnoitussaaari kertoo konkreettisella tavalla Helsingin historiasta idän ja lännen välissä. Suomenlinnan merellinen sijainti Helsingin edustalla ja sen arvokas historia ovat tehneet siitä monien mahdollisuuksien matkailukohteen. Maailmanperintökohteen säilyminen turvataan tulevaisuudessakin runsaista kävijämääristä huolimatta.

Senaatintori on kansainvälisesti ainutlaatuinen uusklassinen kokonaisuus, joka on vuosikymmeniä ollut matkailijoiden suosikinähtävyys. Senaatintorilla yliopisto, tuomiokirkko ja valtioneuvoston linna näyttäytyvät valtakunnallisen akateemisen, kirkollisen ja poliittisen vallan symboleina. Torin eteläreunaa reunustavat alkujaan rikkaan porvariston rakentamat kauppiastalot. Tuomiokirkko hallitsee kallion laella sommitelmaa, ja se on kenties koko Suomen kuvatuin ja tunnetuin rakennus. Keskellä toria sijaitsee keisari Aleksanteri II:n patsas (1894). Kaupungin vanhimpiin kuuluvassa kivirakennuksessa Sederholmin talossa ja sitä ympäröivissä rakennuksissa toimii Helsingin kaupunginmuseo. Kaupunginmuseon kulmalta avautuu Torikorttelien kokonaisuus, josta on viime vuosina tullut monipuolinen liikkeiden ja ravintoloiden keskittymä ja josta voi ostaa muun muassa suomalaisen designin helmiä.

Helsinki on yksi Euroopan hienoimmista jugendkaupungeista. Helsingin laajat ja ainutlaatuiset jugendalueet ovat erityisen kiinnostavia arkkitehtuurin harrastajille, mutta ne ovat suosittuja kohteita myös alaa vähemmän tuntevien matkailijoiden keskuudessa. Rakennusten hauskat yksityiskohdat ja hempeät värit tarjoavat ihmeteltävää ja ihasteltavaa myös lapsiperheille.

Alvar Aallon tuotanto Helsingissä on erityinen arkkitehtoninen kokonaisuus, joka on monille yksi tärkeimmistä syistä vieraillla Helsingissä. Aallon arkkitehtuurista löytyy esimerkkejä viideltä eri vuosikymmeneltä, joten ne muodostavat hyvin monipuolisen kokonaisuuden, johon kuuluu sekä keskustan monumentaalisia rakennuksia että esikaupunkialuiden vähemmän tunnettuja asuintaloja.

5.4. Julkinen taide kulttuuriympäristön osana

Julkisen tilan taideteokset ovat yksittäisinä objekteina osa aineellista kulttuuriperintöä. Paikkasidonnaisina ne ovat myös osa laajempaa kulttuuriympäristöä, jota ne luovat, muokkaavat ja kommentoivat.

Helsingin julkisen taiteen kokoelmaan kuuluu useita kansallisaarteiksi luokiteltavia teoksia 1800-luvulta nykypäivään. Helsingin aukioilla, puistoissa ja muissa ulkotiloissa sijaitsee noin 500 julkista taideteosta, joista 270 kuuluu kaupungin taidekokoelmaan. Loput teokset ovat valtion, yritysten ja yksityisten tahojen, kuten taloyhtiöiden, omistuksessa.

Kansalliseepos Kalevalasta nimensä saaneen ensimmäisen suomalaisen palovakuutusyhtiön Pohjolan toimitalon arkkitehtuurikilpailun ehtona oli, että katujulkisivut ovat suomalaista kiveä. Pohjolan talon julkisivuja hallitsee runsas luontoaiheinen ja kansallisromanttinen koristelu. Aleksanterinkatu 44. Matti Similä / Helsingin kaupunginmuseo

Arkkitehti Wivi Lönnin suunnitteleman Ebeneser-talon julkisivun koristeaiheita. Talossa on päiväkotia ja mm. Lastentarhamuseo, Helsinginkatu 3-5. Matti Similä / Helsingin kaupunginmuseo

Pohjolan talon pääsisäänkäyntiä koristavat peikkohahmot. Laura Dove / Helsinki Partners

Taideteos ”Liian painavat vieraat”, Maria Duncker, Ruoholahdessa.
Vladimir Pohtokari / Helsingin kaupunki

Muuttuvassa kaupungissa teoksia joudutaan myös siirtämään tai poistamaan paikoiltaan. Teoksia koskevat päätökset tehdään harkiten ja huomioiden tekijänoikeudet sekä taiteen välittyminen tuleville sukupolville. Ihannetapauksessa kaikki kaupunkiorganisaation ja kaupunkisuunnittelun tasot, aina kaavoituksesta kadunkalusteiden, pinnoitteiden ja valaisinten suunnitteluun ja valintaan, ymmärtävät ja kunnioittavat julkisten taideteosten ainutkertaisuutta ja herkkää suhdetta ympäristöönsä.

Julkinen taide luo ja kommentoi kulttuuriympäristöä

Julkiselle taiteelle on ominaista monitahoinen suhde paikkaansa. Taiteilija pyrkii ottamaan teoksen suunnittelussa huomioon sen kontekstin, fyysisen rakennetun ympäristön mutta myös paikan historian, entiset ja nykyiset asukkaat, tarinat, arvot, asenteet tai mielikuvat. Teos voi muistuttaa kadonneesta luonnonympäristöstä, kuten Tuula Närhisen Aleksanterinkadun pintaan suunnittelema *Kluuvilahden fossiilit*. Siinä messinkinauhoihin kirjatut eläinten ja kasvien latinankieliset nimet kertovat hienovaraisesti paikalla sijain-

neen merenlahden vetäytyneestä rantaviivasta ja kaupungin rakentamisen alle jääneistä eliöistä.

Julkiset teokset myös luovat paikkoja. Niistä tulee usein paikan symboleja, eräänlaisia tunnistekuvia: Kannelmäkeä kuvatessa taustalla näkyy usein Sitraton rilla sijaitseva Oona Tikkaon *Unelma* ja Stoanaukiolla Hannu Sirénin *Stoa*.

Julkisen taiteen poliittisuus

Kaupungin kaunistamisen ohella taide on palvellut poliittisia päämääriä ja vahvistanut vallitsevia arvoja mutta toiminut myös piiloviestinnän välineenä. Runebergin muistomerkki (1885) kohotti suomalaiskansallista identiteettiä ja Aleksanteri II (1894) muistutti maamme autonomialle myötämielisestä keisarista. Runeberg keräsi juurelleen isänmaallista juhlintaa, Aleksanteri sortokausia vastustavia protesteja. Myös Tähtitorinmäen Robert Stigellin *Haaksirikkoiset*-veistokseen (1898) upotettiin venäläistämistä vastustaneita poliittisia piilomerkityksiä.

Hakaniemeen sijoitettu Moskovan ystävyyskaupunkilahjoitus *Maailman rauha* (1990) on verrattain tuoreeksi taideteokseksi poikkeuksellisen poliittinen.

Stoan aukion teos luo puitteita myös esittäväälle taiteelle.
Akifoto Oy

Se on milloin tervattu ja höyhennetty, milloin yritetty räjäyttää tai ehdotettu loppusijoitettavaksi merenpohjaan. Keväällä 2022 Venäjän hyökättyä Ukrainaan Hakaniemenrannan veistoksesta tuli taas ajankohtainen kriittisen keskustelun kohde: Hakaniemenrannan uudistuminen ja kulttuuripoliittinen keskustelu yhdessä määrittävät kiistanalaisen teoksen tulevat vaiheet.

Vasta 1900-luvun loppupuoliskolla julkista taidetta alkoi syntyä kaupunkiin taiteen itsensä lähtökohdista, ilman muistomerkkittehtävää. Pitkään kaupungin julkinen taide karttui pääasiassa lahjoituksin. Vuonna 1991 kaupunginhallitus päätti ottaa käyttöön taiteen prosenttiperiaatteen, jonka mukaan vähintään yksi prosentti rakennuskustannuksista käytetään taiteeseen. Periaatteen myötä julkisen taiteen määrä on kasvanut huomattavasti: Kolmessakymmenessä vuodessa kaupungin sisä- ja ulkotiloihin on tilattu noin 200 uutta teosta. Kasvu jatkuu keskimäärin kymmenen teoksen vuosivauhtia. Jotkut asuinalueet, kuten Arabianranta ja Kalasatama, ovat profiloituneet merkittäviksi julkisen taiteen kohteiksi.

Nykyään taiteelle asetetaan kaupunkistrategioissa uudenlaisia sosiaalipoliittisia tavoitteita. Julkisen tai-

teen toivotaan vahvistavan hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Taiteella pyritään lisäämään kaupunginosien omaleimaisuutta ja houkuttelevuutta, sekä kohentamaan epäviihtyisiä ympäristöjä ja jopa osaltaan ehkäisemään alueiden eriytymistä.

Julkinen taide sitoo perinteitä ja muistoja

Kaupunkilaisten omat muistot, perinteet ja tulkinnat antavat julkiselle taiteelle uusia merkityksiä ja tekevät siitä osan kulttuuriympäristöä. Oman kaupunginosan ja omien kulkureittien varrella sijaitseviin teoksiin syntyy omistajuutta, ja usein niistä tulee myönteinen osa alueen identiteettiä ja paikallisympäristöä. Julkinen taide herättää paikallista keskustelua ja tuottaa runsaasti palautetta.

Helsingin julkisten taideteosten ympärille on syntynyt runsaasti erilaisia kulttuurisia käytäntöjä. Näistä tunnetuin on vapun juhlinta Havis Amandan suihkulähteellä. Viime vuosina ”torilla tavataan” -kehutus on valitettavasti alkanut merkitä myös teoksen vaarantavaa rajuotteista urheiluvoittoriehaa. Veistokset vetävät puoleensa myös erilaisia spontaaneja tempauksia, taiteellisia interventioita ja mielenilmauksia. Pandemia-

taistelun ikoniseksi kuvaksi muodostui *Kolme seppää* takomassa alasimelle sijoitettua koronavirusta. Karhupuiston *Karhu*-veistoksen ympärille on kehittynyt queer-kulttuurin karnevalistinen juoksukilpailuperinne Drag Bear Race. Helsingin taidemuseon HAMin nettisivuilla on Veistosmuistot-osio, jonne kuka tahansa voi käydä jättämässä julkisiin taideteoksiin liittyvän oma-kohtaisen muiston tai tarinan.

Tilapäinenkin taide voi tulla osaksi kulttuuriympäristöä, sen muistoja ja merkityksiä. Vallisaareessa 2021 järjestetyn Helsinki Biennaalin tilapäiset teokset ovat jättäneet saareen vahvan muistijäljen. Wauhaus-kollektiivin teos *Suurenmoinen sotku* esitettiin 2021 Vuosaarenhuipulla. Teos kertoi esityspaikkansa kerroksista kaatopaikkana ja keinotekoisena rakennusjätteen ja kasvillisuuden yhteenkietoutumana. Ihmisen läpikotaisin muovaamasta kohteesta on kehittynyt monimuotoinen, luonto- ja ulkoiluparatiisi, uusi näköalapaikka merelliseen Helsinkiin. Tämän erityisyyden teos onnistui nostamaan esiin.

5.5. Kaupunkilaiset ytimessä

Kulttuuriympäristöihin suhtaudutaan vaihtelevasti, joskus ne ovat kiivaan väittelyn kohteena, joskus jaettu ylpeyden aihe. Kaupunkilaiset ovat kulttuuriympäristöjen asukkaita, käyttäjiä ja kuluttajia, vaalijoita, hoitajia, ihmettelijöitä ja luoja.

Kulttuuriympäristöohjelmatyössä kuultiin ja lähestyttiin kaupunkilaisia ja selvitettiin samalla heidän suhdettaan erilaisiin kulttuuriympäristöihin.

Aarteeni Helsingissä

Helsingin kaupunginmuseo kartoitti kesällä 2021 kaupunkilaisten näkemyksiä helsinkiläisestä kulttuuriympäristöstä Aarteeni Helsingissä -kyselyllä. Siinä pyydettiin vastaajia nimeämään paikkoja, jotka heidän mielestään kuuluvat helsinkiläiseen kulttuuriympäristöön. Halutessaan vastaajat saivat jakaa paikkaan liittyvän tarinan. Kyselyllä pyrittiin tuomaan esille asukkaiden arvostuksia, tunnistamaan moninaisuutta ja

Kallio Block partyn viettäjiä Aadolfinkadulla ja Helsinginkadulla.
Jussi Hellsten / Helsinki Partners

kannustamaan asukkaita kertomaan tekijöistä, jotka tulisi huomioida Helsingin kulttuuriympäristön suojelussa ja kehittämisessä.

Aarteeni-aineisto on runsas ja kerroksellinen kokonaisuus, jossa mainintoja saivat niin rakennukset (ulkotilat ja sisätilat), maisemat ja näkymät, pihat ja puistot, kalliot, rannat, metsät ja niityt kuin tunnelmat ja muistotkin. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 1072 henkilöä, jotka nimesivät yhteensä kolmisen sataa erillistä kohdetta.

Kulttuuriympäristö näyttäytyy aineistossa laajana kokonaisuutena. Vastausten mukaan kulttuuriympäristö

- säilyttää historiaamme kansakuntana
- kertoo tarinaamme sekä meille itsellemme että tuleville sukupolville
- säilyttää henkilökohtaisia muistoja on arjen merkityksellinen paikka
- rakentaa ja ylläpitää yhteisöjä
- tarjoaa esteettistä ja visuaalista mielihyvää sekä tunnelmaa
- tarjoaa luontokokemuksia ja hengähdys- ja pakopaikan
- sisältää meriluonnon ja merimaiseman

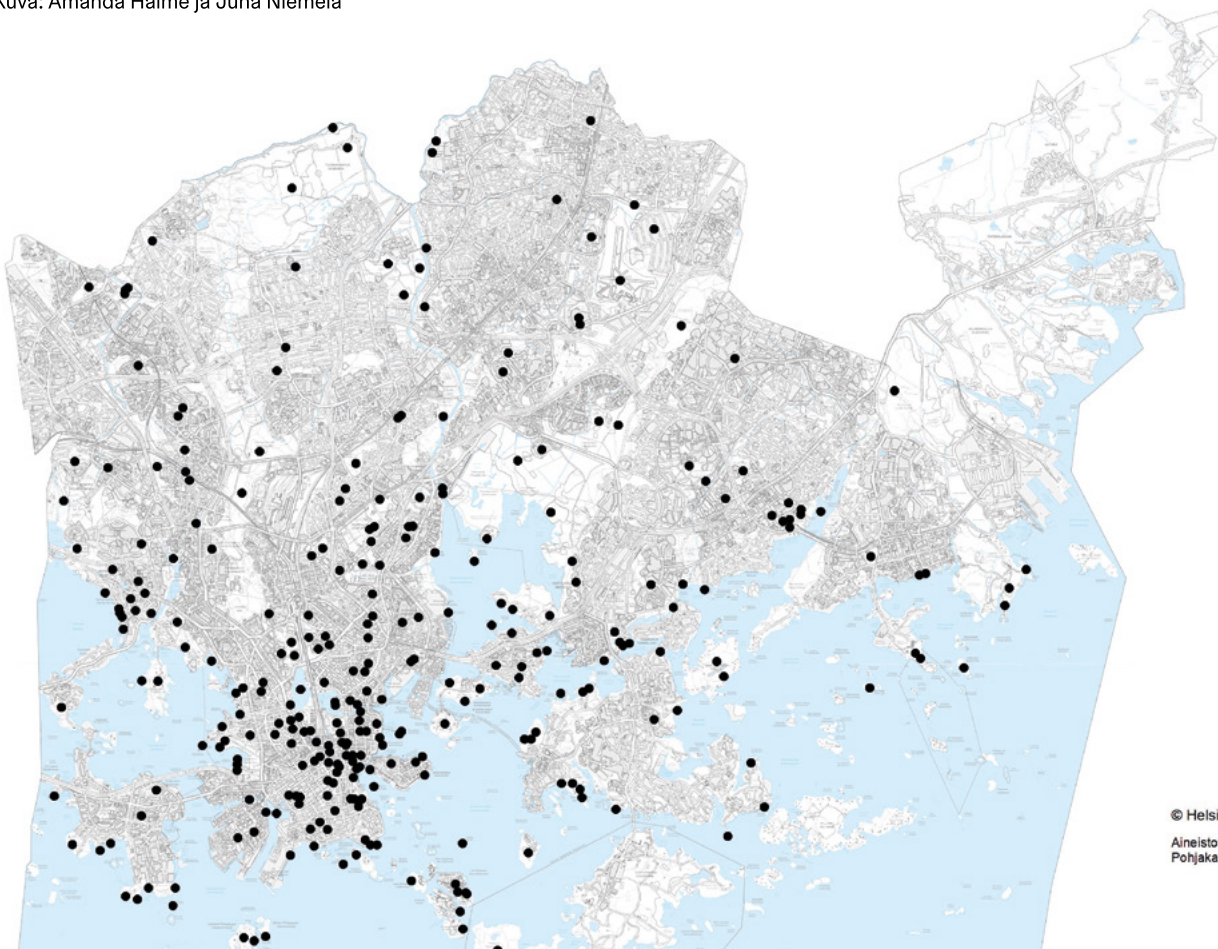
Vastauksissa nousi esiin sekä arvokohteita että arkiympäristöön liittyviä paikkoja. Kokemus luonnonympäristöjen ja kulttuuriympäristöjen yhteen kietoutumisesta näkyi aineistossa vahvasti. Kulttuuriympäristössä on kyse moniaistisesta kokemuksesta, jota on mahdollista jäsentää esimerkiksi paikkaan liittyvien kertomusten ja tarinoiden avulla.

Temaattisiksi kulttuuriympäristöjä luonnehtiviksi ”megatrendeiksi” aineistossa nousivat historia, luonto ja meri. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös muissa kyselyissä ja kartoituksissa, joissa on tutkittu helsinkiläisten suhdetta kotikaupunkiinsa (Esimerkkinä mainittakoon Brand New Helsinki -tutkimusprojekti, Rikas ja rakas Helsingin luonto – Kysely Helsingin luonnon monimuotoisuudesta.)

Vastaajat tunnistivat useita keskeisiä rakennusperintökohteita ja arvorakennuksia, joilla on jo suojeltu asema tai jotka tulisi suojella.

Historia nähtiin aineistossa identiteetin ja oman arjen rakennusaineena. Esiin tuli myös kulttuuriympäristön itseisarvoinen asema. Näkymä, maisema, rakennus tai esimerkiksi puisto arvioitiin ainutlaatuisiksi ja nimenomaan helsinkiläiseksi kohteeksi. Helsingistä oltiin ylpeitä mutta samaan aikaan tuotiin esiin huolien säilymisestä. Helsingin historialliset erityispiirteet

Aarteeni-aineistossa nimetyt kohteet kartalla. Kartalle vietiin yhteensä 299 kohdetta. Karttakuvasta jätettiin pois yleiset maininnat, kuten ”Helsingin rannat”. Laajemmat alueet, kuten kaupunginosat tai puistot, merkittiin karttaan alueen keskipisteen mukaan.
Kuva: Amanda Halme ja Juha Niemelä

Isoisänsilta yhdistää uuden Kalasataman asuinalueen Mustikkamaan viheralueeseen, ja kansanpuistoon.
Mariia Kauppi / Visit Finland

ja ominaisluonne olivat myös vahvasti tarinoissa esillä. Lapsuus ja lapsuusmuistot vilahtelivat monien vastaajien tarinoissa. Toisaalta nimetyt paikat ovat tarjonneet myös näyttämön sukupolvien väliselle ketjulle ja vuorovaikutukselle. Tarinoista välittyy myös se, että kiintymys johonkin paikkaan syntyy monesti oman asumishistorian tuloksena.

Luontokohteet ja -arvot korostuivat Aarteeni-aineistossa voimakkaasti. Luonto nähdään henkireikänä sekä hengähdys- ja pakopaikkana rakennetusta ympäristöstä ja arjen kiihkeästä rytmistä. Helsinkiläistä elämäntapaa maustaa ja rikastaa vahvasti myös meri. Merta kuvattiin vastauksissa kaupunkilaisten arjen maisemana ja visuaalisena rytmittäjänä.

Tiivistyvä kaupunkirakenne ja kulttuuriympäristöjen häviäminen huolettavat

Helsingin kaupunginosayhdistykset eli Helka ry toteutti niin ikään kesällä 2021 kulttuuriympäristöjä koskevan kyselyn, johon saatiin 300 vastausta yhteensä 78 kaupunginosasta. Kysely ajoitettiin yhteen kulttuuriympäristöohjelmatyöryhmän kanssa ja 21 kysymyksen patteria hiottiin yhdessä Helkan ja työryhmän kesken. Kyselyllä kerättiin tietoa helsinkiläisten arvostamista kohteista sekä näkemyksiä siitä, miten kulttuuriympäristöjä ja niihin liittyvää toimintaa voitaisiin kehittää.

Helka ry:n kyselyssä nousi esiin muutama teema ja kulttuuriympäristöön liittyvä arvo, jotka toistuivat kaupunginosasta toiseen. Yksi näistä oli huoli liian tiiviistä ja usein myös korkeasta täydennysrakentamisesta. Väljä ja matala rakennuskanta, ”ihmisen mittakaava” sekä luonnon ja rakennusten tasapaino olivat monille

vastaajille tärkeä kulttuuriympäristön elementti.

Huoli kulttuuriympäristöjen katoamisesta näkyi myös Aarteeni-aineistossa toistuvina mainintoina tiettyistä kaavoituksen kipukohdista, kuten Malmin entinen lentokenttä, Vartiosaari ja Seurasaaren uimala.

Samat teemat Helsingin kehittämistä ovat nousseet esiin useissa keskusteluissa, joita on käyty ammattilaisten ja asiantuntijoiden keskuudessa sekä sosiaalisessa mediassa ja valtamediassakin. Viimeksi mainittuihin voimakkaisiin kannanottoihin kuuluu neljän rakennussuojelun ja arkkitehtuurin asiantuntijajärjestön julkaisema pamfletti *Kenen kaupunki? Helsingin kaupunkisuunnittelu ja kulttuuriympäristö törmäyskurssilla*. Julkaisussa analysoidaan viittätoista käynnissä olevaa kaupungin keskeisiin kulttuuriympäristöihin vaikuttavaa rakennushanketta. Mukana ovat esimerkiksi Eteläsatama, Elielinaukio, Helsinki Garden, Lapinlahden sairaala ja Urbaana.

Yleinen viihtyvyys luo kulttuuriympäristöä

Helka ry:n kulttuuriympäristökyselyn vastaajat kokivat, että julkisten tilojen, erityisesti ulkotilojen koettu viihtyvyys ja turvallisuus madaltaisivat eri asukasryhmien kynnystä käyttää tilaa oleiluun tai kulkureittinä. Vastaajat näkivät, että yleinen viihtyvyys synnyttää helposti positiivista kierrettä: turvallisuus ja viihtyisyys lisäävät käyttäjien määrää kaupunkitilassa ja sen myötä elävyyttä alueella. Tämä puolestaan synnyttäisi tiloihin spontaania, asukaslähtöistä ja alueelle toivottua kaupunkikulttuuria.

Vastaajien mielestä kulttuuriympäristön kehittämistä ei voi erottaa alueiden yleisestä kehittämisestä, hoidosta ja ylläpidosta. Toimivat palvelut, kuten

erikoisliikkeet, ravintolat, koulut ja päiväkodit, sitouttavat asukkaita alueelle ja tekevät siitä kodikkaan. Lähi-palveluiden katsottiin synnyttävän alueelle myös perin-teitä ja yhteisöllisyyttä.

Kulttuuriympäristöohjelman yksi osa-alue, Helsingin kaupungin museon Afrosuomalaiset Helsingissä -hanke, kartoitti suhdetta kulttuuriympäristöön moni-kulttuurisuuden näkökulmasta haastattelututkimuk-sella. Haastateltavat kokivat Helsingissä asumisen etuoikeudeksi, koska muiden afrotaustaisten läsnäolo mahdollistaa "joukkoon sulautumisen". Moninaistuva väestö muuttaa yhteisöjä ja käyttäytymistä. Haastatte-luraportissa todetaan, että Helsingissä "elinympäristö ei ole muuttunut vaan siellä olevien ihmisten käyttäy-tyminen". Silti suoranaista rasismia esiintyy edelleen aiheuttaen turvattomuutta. Yleinen asenneilmapiiri ja ihmisten välinen vuorovaikutus vaikuttavat olen-

"Plogging" eli ulkoilua roskia keräten on hyötyliikuntaa ja ympäristön hoitoa.

Shoot Hayley / Helsingin kaupunki

naisesti siihen, miten paikat ja ympäristöt koetaan. Voiko fyysinen ympäristö tuntua täysin omalta, kodilta ja viihtyisältä ilman hyväksyntää, suvaitsevuuutta ja inklusiota?

Suvilahden DIY-skeittipuisto on esimerkki talkoovoimin toteutetusta kaupunkitilasta, jossa luodaan ja ylläpidetään yhteisölle tärkeää aineetonta kulttuuriperintöä.

Jussi Hellsten / Helsinki Partners

Adoptoi monumentti -kohde Kasaberget
Östersundomissa.
Arja Parkkonen / Helsingin kaupunginmuseo

Adoptoi monumentti

Helsingissä kulttuuriympäristöä hoidetaan myös vapaaehtoisvoimin, mistä on esimerkkinä Adoptoi monumentti -toiminta. Siinä kaupunkilaiset voivat itse osallistua oman kulttuuriympäristönsä vaalimiseen adoptoimalla hoitoa kaipaavia muinaisjäännöksiä, kaupungin omistamia pieniä rakennuksia tai muita kohteita. Kaupunkilaiselle toiminta tarjoaa mukavaa tekemistä porukalla, ulkoilua, kunnonkohennusta sekä itselle tärkeän lähiympäristön ylläpitoa.

Helsingissä adoptoitaviksi sopivat erityisesti muinaismuistolain suojelemat ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitteet. Kaupungin metsä- ja ulkoilualueilla on niitä paljon, ja ne ovat usein helposti saavutettavissa. Viime vuosina adoptiotoimintaa on laajennettu myös rakennuksiin. Helsingissä adoptoitaviksi luontuvat esimerkiksi perinteiset lippakioskit, joita on edelleen eri puolilla kaupunkia.

Adoptiokohteen hoidosta sovitaan museon ja adoptoijaryhmän välisellä sopimuksella. Adoptoiva taho voi olla esimerkiksi yhdistys tai koulu. Hoitotoimia tehdään kaupunginmuseon laatiman, käytännön ohjeita sisältävän hoitosuunnitelman mukaisesti. Hoitotoimia voivat olla esimerkiksi kasvillisuuden raivaus sekä kohteen ja sen ympäristön siistinä pitäminen. Adoptiosopimus määrittelee myös, millaista toimin-

taa kohteella saa järjestää, ja kannustaa ikävyyksien sattuessa ilmoittamaan ilkevallasta.

Adoptoituja kohteita on Helsingissä tällä hetkellä 22, joista yksi on rakennus. Sopivia kohteita pyritään löytämään eri puolilta kaupunkia. Tätä kirjoitettaessa adoptointia odottavat muutama ensimmäisen maailmansodan aikainen puolustusvarustus sekä rakennuksista Sinebrychoffin puiston torni, Villa Tefken uimahuone Jollaksessa sekä Tuomarinkylän kartanon huvimaja. Erityisesti rakennusten adoptointi herättää paljon kiinnostusta ja näkyy yhteydenotoissa museon suuntaan.

Helsingin vanhin kaupunginosayhdistys Käpyläseuran adoptoi vuonna 2021 ensimmäisen lippakioskin Mäkelänkadun ja Vaakalinnuntien kulmassa. Adoptoija huolehtii keveistä hoitotoimista, kuten sisätilojen ja ikkunoiden puhdistamisesta, ympäristön siistinä pitämisestä ja kasvillisuuden raivaamisesta siten, ettei se haittaa tai vaurioita rakennusta.

Mäkelänkadun lippakioski soveltuu myös pienimuotoiseen toimintaan, ja Käpylä-seura onkin käyttänyt sitä tapahtumissa infopisteenä. Lähtökohtana on, että kioskin käyttö ei edellytä pysyvien muutosten tekemistä alkuperäisiin rakenteisiin ja säilyneisiin yksityiskohtiin.

Asukaslähtöinen kehittäminen

Helsingin asukkaat toivovat Helka ry:n kyselyn vastausten perusteella kulttuuriympäristöön liittyvän ideoinnin, toteutuksen ja kehittämisen tapahtuvan ”asukkailta toisille” -periaatteella. Vastaajat suosivat asukkaiden itse ideoimia ja toteuttamia hankkeita ”ylhäältä päin” eli viranomaisten aloitteesta käynnistettyjen sijaan. Asukkaiden omat kulttuuriympäristöhankkeet, toiminta ja tapahtumat pysyvät vastaajien mielestä alueen tunnelmaan sopivina ja sopivassa mitakaavassa. Asukkaiden omille hankkeille toivotaan resursseja ja tukea kaupungilta sekä muilta tahoilta. Tukimuotoja voisivat rahoituksen lisäksi olla esimerkiksi oppimateriaalit ja tieto alueen historiasta, tiedotuskanavat tai toimintaa tukevat tilat.

Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös esimerkiksi vuonna 2018 osana Helsingin kaupungin luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelman päivittämistä toteutetussa Rikas ja rakas Helsingin luonto -kyselyssä. Sillä tavoiteltiin tietoa helsinkiläisten sekä Helsingissä työskentelevien ja toimivien tai vierailevien kaupunkiluontoon liittyvistä havainnoista sekä ideoita toimenpiteistä, joilla Helsingin luonto voitaisiin säilyttää mahdollisimman monimuotoisena. Eniten kiinnostusta vastaajissa herätti luonnon seuraaminen ja havaintojen jakaminen muille. Mielenkiintoisina pidettiin erilaisia talkoita, kuten vieraslajien torjumista, luonnon kunnostamista ja roskien keräämistä. Kaupunkilaiset haluavat lisää tietoa luontokohteista ja vieraslajeista.

Lähiluonnon ja viheralueiden suojelemiseksi onkin Helsinkiin 2000-luvulla syntynyt useita kaupunkilaisien osallistumisen mahdollistavia toimintatapoja ja konsepteja, esimerkiksi Puistokummit-toiminta ja Hyvä kasvaa Helsingissä -liikkeen Kirsikkapuisto Roihuvuoressa.

Helsinkiläisestä metsästä voi löytää sieniä.

Jussi Hellsten / Helsinki Partners

5.6. Aarteeni Helsingissä – kaupunkiluonto on myös aineetonta kulttuuriperintöä

Merenrannat, saaret, kalliot, puistot ja puutarhat – lähi- ja kaupunkiluontokohteet ylipäätään – saivat huomattavan määrän mainintoja Aarteeni Helsingissä -kyselyn vastauksissa. Luonto on myös kulttuuriympäristöä, ja kaupunkiluontoon kytkeytyy mittava määrä aineetonta kulttuuriperintöä.

Kaupunkiluonto on osa asukkaiden identiteettiä, se on läsnä arjessa ja juhlassa. Kaupunkiluonto tarjoaa asukkaille mahdollisuuden pitää yllä sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentunutta luontosuhdetta arjessa. Luonnon ja vuodenvaihtamisen havainnointi tunnustetaan arvoksi, jonka toivotaan säilyvän tärkeänä osana kaupunkielämää jatkossakin. Kaupunkiluontoon kohdistuvat muutokset vaikuttavat suoraan siellä tapahtuvaan toimintaan ja yhteisöihin.

Helsingin lähiluontoon liittyy sosiaalisia käytäntöjä, arjen rituaaleja sekä luontoa ja maailmankaikkeutta koskevien tietojen ja taitojen ylläpitoa: aineetonta kulttuuriperintöä. Suomalainen metsäsuhde, sienestys, marjastus, villivihannesten keruu ja jokamiehenoikeudet löytyvät kaikki Suomen elävän perinnön kansallisesta luettelosta.

Kulttuuriympäristön kehittämisen kannalta merkittävää on se, miten kaupunkilaisten käytännöt kietoutuvat kaupunkitilaan ja millaisia syvempiä merkityksiä ja arvoja tiloille on annettu. Merkitykset eivät sitoudu yksittäisiin paikkoihin, vaan niiden arvo muodostuu suhteessa toisiinsa, kokonaisuuksista, aineettomista ja aineellisista tekijöistä. Monipuoliset paikat, joissa

luontoelementit, ajan tuomat kerrokset ja sosiaalinen olottavuus kohtaavat, koetaan erityisen arvokkaiksi.

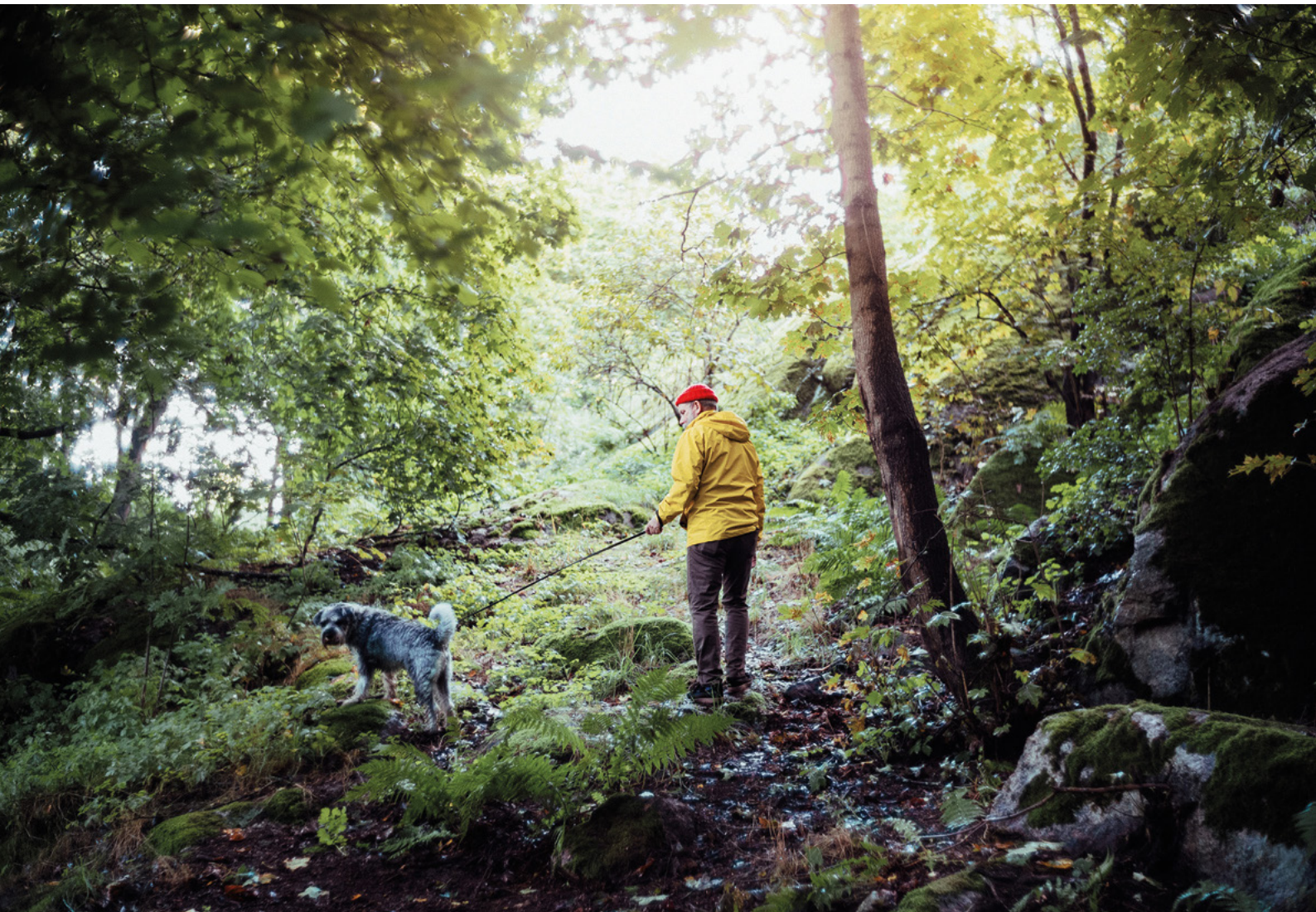
Kyselyn vastauksista käy ilmi, miten kaupunkiluontoon kytketyt merkitykset syventävät ja määrittävät asukkaiden paikkakokemusta, joka itsessään on aineetonta kulttuuriperintöä. Paikkakokemusta sanallistamalla voidaan tuoda esille asukkaiden paikkaan liittämiä arvoja ja merkityksiä ja täten parantaa niiden vaalimista ja kehittämistä. Aineetonta kulttuuriperintöä sanallistamalla voidaan tuoda ihmiset, yhteisöt ja niiden vaalimat arvot, tiedot ja taidot näkyväksi kulttuuriperinnön osaksi.

Lähiluonto on helsinkiläisille sekä kiinteä arjen osa että arjesta irrottautumisen paikka. Kaupunkiluontokohteet toimivat moniaististen elämysten ja vuodenvierailuun liittymisen paikkoina. Aarteeni Helsingissä -aineistossa ”Keidas keskellä kaupunkia” -kokemus nousee toistuvasti esiin luontokuvausten yhteydessä. Urbaanien ja luontoelementtien kontrasti tuntuu tuovan paikalle lisäarvoa tai olevan jopa merkittävä osa kokemuksesta.

*”Toisella puolella junien ujellus, radan haju ja aurin-
gon suora porotus, toisella puolella Alpparin usko-
maton rauha ja rehevyys, voimakas linnunlaulu,
taianomainen valohämy sekä vuodenajan, kellona-
jan ja sään mukaan vaihteleva ihana, suorastaan
kasvihuone -kukkakauppamaisen huumaaava kas-
vien tuoksu... mulle se on nyt jo parikymmentä vuotta
edustanut tällaista kuten sanoin ”maagista taskua”.
Helsingin paras asia on, että Helsingissä on kaiken
vilskeen keskellä näitä taskuja. Voisi jopa sanoa, että
nämä taskut ovat Helsingin ominaislaatu, erikois-
piirre.” (Nainen, 45)*

Kaupunkiluonnon ei odoteta olevan koskemattoman erämaan kaltainen. Näkymät, joissa luontoelementit kohtaavat eri aikakausien rakennuskannan ja etäämmältä aistitut kaupungin äänet ja tunnelmat, ovat useiden vastausten perusteella luonteva osa eheyttävää luontokokemusta Helsingissä:

Alppipuisto näyttäytyy paikoitellen luonnonmukaisena ympäristönä.
Jussi Hellsten / Helsinki Partners

Mustikkamaa on erityinen kohde urbaanin kaupungin kainalossa: ”Saarella ulkoillessa rauhoittuu nauttimaan luonnosta ja rauhasta, vaikka kaupunki sykkii vieress”.

Jussi Hellsten / Helsinki Partners

”Helsinkiläiset ovat ulkoilleet Mustikkamaalla pitkään ja historian havinan tuntee saarella. Mustikkamaa on helsinkiläisyyttä parhaimmillaan. Mustikkamaalta näkee Katajanokan jugendtalot ja Pohjoisrannan kauniin talorivistön sekä tuntee uuden Kalasataman menon. Toisella puolella saarta voisi seistä säässä kuin säässä kaikkina vuodenaikoina ihastelemassa meren avaraa, alati muuttuvaa maisemaa ja kauempana hämmöttävää Suomenlinnaa. Saarella ulkoillessa rauhoittuu nauttimaan luonnosta ja rauhasta, vaikka kaupunki sykkii vieressä.” (Nainen, 56)

Mustikkamaa on hyvä esimerkki paikasta, jossa ulkoilu- ja virkistysmahdollisuudet, mutta myös muunlainen toiminta, kuten juhannusjuhlinta ja kesäteatteri, yhdistyvät. Lähiluonto tarjoaakin tapahtumapaikan sosiaalisille käytänteille ja ajan saatossa rakentuneille, mutta myös ajassa uudistuville yhteisöllisyyden muodoille. Kokemus jatkuvuudesta luo paikoille lisäarvoa. Samaan aikaan eri aikakausien käytäntöjen ja arvojen pohjalta rakentuneet puitteet ovat läsnä kerroksina ja selittävät osaltaan ympäristön rakentumista nykyisen kaltaiseksi. Näin ollen aineeton perintö kietoutuu aineelliseen ja vaikuttaa kokijan paikkasuhteeseen:

”Kivinokan historia kertoo tarinaa siitä, miten teollistuneessa pääkaupungissa työväestö sai ja löysi mahdollisuuden virkistäytyä ja viettää kesää. Monet sukupolvet nauttivat Kivinokassa yksinkertaisissa olosuhteissa Helsingin luonnosta ja merestä. Nuoriso ilakoi ja bändejäkin perustettiin. Dallape-orkesteri viihdytti kansaa ja Kivinokassa syntyi monisukupolvisia muistoja. On hienoa päästä mukaan tähän samaan muistojen ketjuun. Kulkiessani Kivinokassa nautin luonnonrauhasta, pikku kesämajojen tunnelmasta ja hiekkatien rahinasta. Uimarannoilla lapset ilakoivat ja uusi Helsingin kalasataman silhuetti avautuu silmien edessä. Metron ääni kuuluu juuri ja juuri muistuttaen, että elämme kehittyvässä ja modernissa kaupungissa. Kivinokassa pääsen ajattomaan tunnelmaan, jossa sielu ja mieli lepäävät.” (Nainen, 56)

Vaivaton saavutettavuus on merkittävä kaupunkiluonnolle annettu arvo. Saavutettavuus tekee lähiluontokohteista luontevan osan asukkaiden arkea ja tarjoaa paikan, jossa eheytyä. Rakennetun ja rakentamattoman rajapinta koetaan arvokkaaksi:

Mustasaari Helsingin läntisessä saaristossa on suosittu virkistysalue.
Jussi Hellsten / Helsingin kaupunki

”Valitsemani lähimetsät ovat aivan teiden vieressä ja talojen takana; kuitenkin kun niihin poikkeaa voi tuntea hetken olevansa keskellä suomalaista luontoa. Jos metsään poikkeaa keväisenä aamuna ennen työmatkaliikennettä, äänimaailman valloittaa lintujen kuoro, talvella taas hanget tukahduttavat pauhaavat kaupungit äänet. Muutaman askelen päässä avautuu kokonaan eri puoli kaupunkia. Korkealle nousevat, sileäksi kuluneet kalliot houkuttelevat ihmisiä rauhoittumaan, ulkoilemaan ja oleskelemaan luonnon helmassa keskellä kaupunkia. Ja se on minulle arvokainta Helsinkiä: kaupunki, jossa luonto ei koskaan ole kaukana. Rakennetun ja rakentamattoman varjeltava rajapinta.” (Nainen, 30)

Halu suojella kaupunkiluontoa nousee asukaskeskeisissä usein esille ja esimerkiksi ilmastonmuutoksen ja tiivistyvän rakentamisen voidaan kokea uhkaavan luonnossa toimimisen perinteitä.

”Paikka tarjoaa parastaan kaikkina vuodenaikoina, antakaa meidän jättää perinnöksi tulevaisuuteen tämä mahtava yhteys luontoon.” (Nainen, 63)

Aineeton kulttuuriperintö tuo esiin näkökulman, jossa yhteisöstä käsin tunnustetaan käytäntöjä, tietoja ja taitoja, jotka koetaan tärkeiksi ja vaalittaviksi. Tämän näkökulman kautta voidaan edesauttaa myös osallistumisen ja osallistamisen sekä kestävästä kehityksen eri ulottuvuuksien toteutumista.

5.7. Kulttuuriympäristöt ja identiteetti

Helsingissä osa ympäristöistä muuttuu nopeasti ja voimakkaasti, uutta rakennetaan ja vanhaa puretaan. Muutoksessa tulee ottaa huomioon arvokkaat kulttuuriympäristöt ja suojellut alueet ja rakennukset. Kulttuuriympäristöt säilyttävät Helsingin erityisyyttä. Niihin liittyy tietty pysyvyys, niihin on latautunut kaupungin ja kaupunkilaisten historiaa ja ajallista syvyyttä, jotka ovat kollektiivisen muistimme rakennusaineita.

On yleisesti tunnustettu tosiasia, että kaupunkiympäristön laatu on yhteydessä ihmisen hyvinvointiin. Perustarpeita ovat turvallisuus ja saasteeton, puhdas ilma. Henkistä hyvinvointia tuottavat eri-ikäiset raken-

Uusille alueille kuten Kalasatamaan muodostuu vähitellen oma identiteetti.

Riku Pihlanto / Helsingin kaupunki

nukset, inhimillinen mittakaava, vaihtelevat näkymät ja hiljaiset levähdyspaikat. Kauneus ja viihtyisyys luovat puitteita hyvälle arjelle.

Ihmisen identiteetin ja paikan välillä on vahva yhteys. Ihminen ei pelkästään havainnoi vaan luo käsityksiä itsestään, ylläpitää minuuttaan ja rakentaa identiteettiään ympäristönsä avulla. Henkilökohtainen identiteetti muodostuu muun muassa elinympäristön, työn, kielen ja läheisten ihmisten vaikutuksesta. Lapsuuden tärkeät muistot ovat usein sidoksissa paikkaan. Paikat ja erilaiset ympäristömme toimivat muistojen alustoina ja vaikuttavat minuuteemme.

Kasvoin 1960-luvulla kahdessa Puu-Käpylän korttelissa ja ne vuodet vaikuttivat minuun positiivisesti. Isot piha-alueet leikkiä ja paljon puita, joissa kiipeillä. Inhimillinen asuinpaikka lapsiperheille. (Aarteeni Helsingissä 2021)

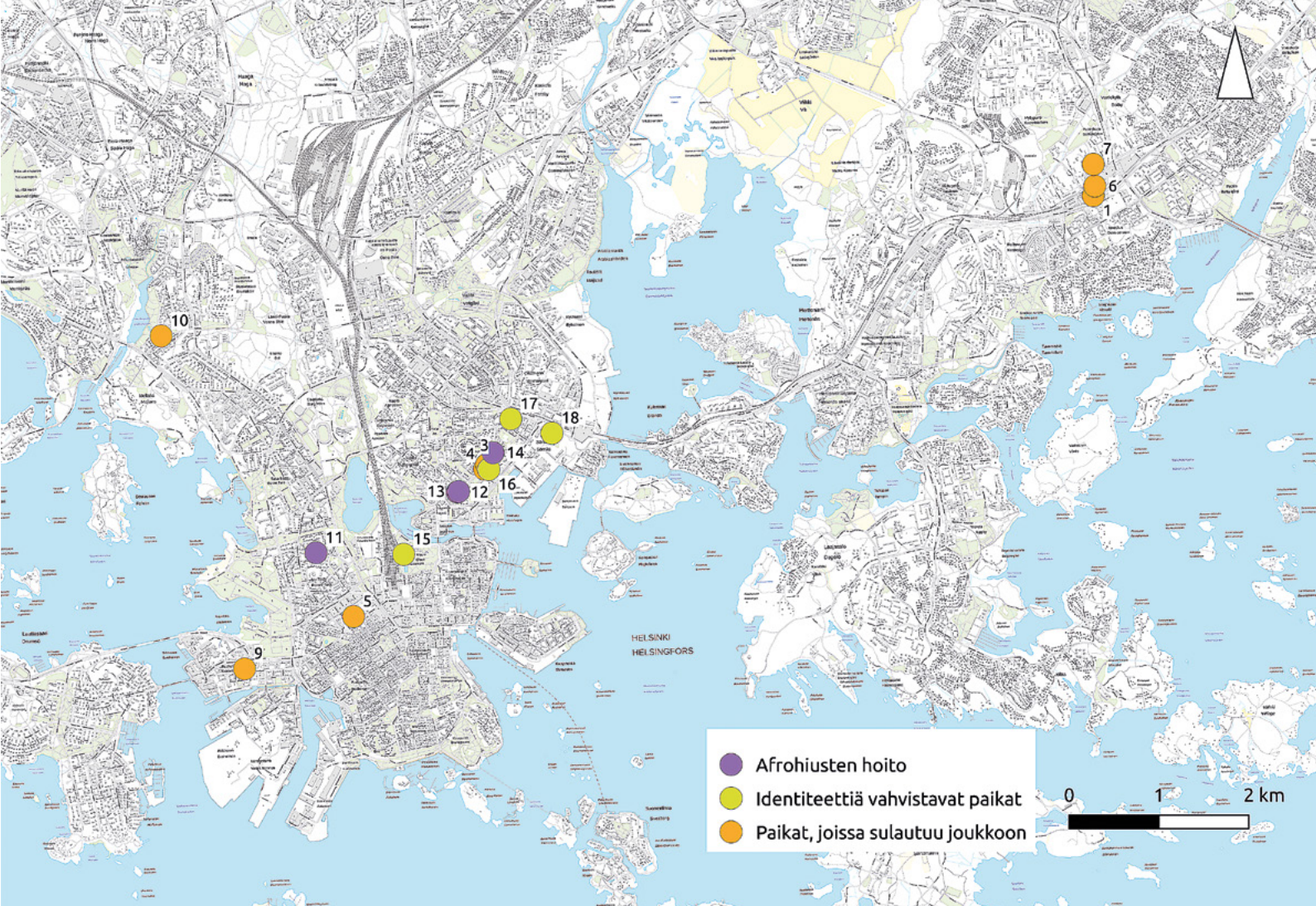
Ihminen toimii dialogissa ympäristönsä kanssa. Jokainen kokee ympäristönsä omin aistein ja huoma-asioita hieman eri tavalla. Tuoksut, äänet ja valot yhdistettynä arkkitehtuurin ja tilan kokemukseen muodostavat paikan tunnelman. Kaupunkiluonto, lähiluonto ja puistot ovat tärkeitä levähtämisen ja rentoutumisen paikkoja, samoin rannat ja kalliot. Meillä on tarve päästä edes hetkellisesti irti arkiympäristöstä ja tuntea luonnon lohduttava, virkistävä ja parantava voima. Eräs Aarteeni Helsingissä -kyselyn vastaaja kertoi Lapinlahden puistosta: *”...Vierailen melkein päivittäin puistossa. Paikalla on lähes maaginen taito tasapainottaa levotonkin mieli [...] Puisto hoitaa minua luonnon omilla menetelmillä. Pidän puistoa todella hyvänä ystävänä, jonka kanssa jaamme elämän.”* Maantieteilijä Yi-Fu Tuanin runollisen näkemyksen mukaan tarvitsemme paikan, jossa aika tuntuu pysähtyvän; paikan, johon voimme palata; paikan, jonka eheys ja rikkumattomuus lujittavat omaa eheyttämme ja rikkumattomuuttamme.

Kulttuuriympäristöillä on myös sosiaalinen ulottuvuus. Miten paikkaa käytetään ja miten siellä toimitaan? Kohtaamisia syntyy luonnossa liikkuesssa, kaupunkikävelyillä, julkisissa tiloissa, kirjastoissa ja kahviloissa. Jos ymmärrämme paikan kirjoittamattomat säännöt ja osaamme toimia niiden mukaan, vahvistamme itseämme osaksi sosiaalista yhteisöämme. Henkisen hyvinvointimme kannalta tärkeisiin paikkoihin palaamme yhä uudestaan. Kulttuuriympäristömme tekevät Helsingistä Helsingin, koettavina ja aistittavina ne vaikuttavat suoraan olemiseemme osana laajaa yhteisöä.

Lapsuuden maisemat ja muistot muokkaavat mielenmaisemaamme ja kokemuksiamme erilaista paikoista, tiloista ja niissä kohtaamistamme ihmisistä. Keuruuntie Vallilassa. Eeva Rista / Helsingin kaupunginmuseo

Afrosuomalaiset kulttuuriympäristön tulkitsijoina ja muokkaajina 2021–2022

Afrosuomalaiset kulttuuriympäristön tulkitsijoina ja muokkaajina -hanke oli kulttuuriympäristöohjelman kainalossa kulkeva pilottihanke, jonka tärkeimmät kärrät ovat moninaisuus ja yhdenvertaisuus. Hankeella Helsingin kaupunginmuseo pyrki rakentamaan sosiaalista ja kulttuurista tasa-arvoa ja tuottamaan uusia merkityksiä kulttuuriperintöön.

Hanke sisälsi maksuttomia tapahtumia, kävelykiertoksia sekä päätösjuhlan avoimena perhetapahtumana kesällä 2022. Yksi hankkeen työkaluista olivat työpajat, joiden avulla voitiin muodostaa viitteellinen käsitys siitä, miten jaettu kulttuuriympäristöön liittyvät arvot ovat ja miten yksilöllinen ja kulttuurisidonnainen kulttuuriympäristökokemus on.

- 1 Kauppakeskus Itis
- 2 Fontana Afro Night Club-baari
- 3 Kuudes Linja-baari
- 4 Kaiku-baari
- 5 Afro Sunday-klubi (Maxine)
- 6 Itiksen Espresso House
- 7 Puhoksen ostoskeskus
- 8 Kontulan ostari
- 9 Ruoholahden alue
- 10 Pikku-Huopalahden alue
- 11 Your Mojo -afrohiuskampanja
- 12 Next Century Fashion -afroparturi
- 13 Taj Mehal Afro Asian Market (afrohiustuotteita myyvä liike)
- 14 Natural Beauty Shop (afrohiustuotteita myyvä liike)
- 15 Maailma kylässä -festivaali
- 16 Kulttuurikeskus Caisa
- 17 Fast Food Dakar -ravintola
- 18 Good Hair Day -tapahtuma

Hanke teki Femma Planningin kanssa selvityksen siitä, mikä on helsinkiläisten afrosuomalaisten suhde kulttuuriympäristöön. Selvitys kokosi hyvin yhteen konkreettisia paikkoja, liikkeitä ja tapahtumia sekä ajatuksia siitä, miten ihmiset, joilla on afrosuomalainen identiteetti navigoivat Helsingissä. Selvityksessä esiin nousseita teemoja ja paikkoja käytettiin hyväksi tapahtumien suunnittelussa ja toteutuksessa samalla, kun tuotettiin kulttuuriympäristöohjelmaan uudenlaista sisältöä, näkökulmia ja yleisötapahtumia.

Hankkeen yhteistyökumppanina toimi Helsingin kaupungin kulttuurikeskus Caisa, jonka toiminnan keskiössä on helsinkiläisten moninaisuuden tunnistaminen/tunnustaminen sekä inklusio. Hanke on saanut Museoviraston avustusta innovatiivisiin hankkeisiin.

Hankkeen ensisijaisena kohderyhmänä olivat afrosuomalaiset helsinkiläiset lapset ja nuoret sekä nuoret aikuiset. Toissijaisena kohderyhmänä olivat ala- ja yläkoulujen opettajat sekä lapsiperheet. Kolmantena kohderyhmänä olivat museoalan moninaisuudesta kiinnostuneet asiantuntijat ja perinnön tallentamisesta kiinnostuneet toimijat.

Lähtökohtaisesti afrosuomalaisille kaikki julkiset tilat ovat valkoisia tiloja. Tällä tarkoitetaan sitä, että julkisissa tiloissa ilmapiiri tunnistaa ja hyväksyy vain tietynlaisia käyttäytymistä ja suomalaisuutta.

Epävarmuus maailmalla ja poliittisten keskustelujen äkillinen kärjistyminen vaikuttavat siihen, miten, kenen kanssa ja kuinka paljon eri tiloissa liikutaan. Kokemus tarkkailluksi tulemisesta, jonka syyksi koetaan ensisijaisesti ihonväri, vähentää kodin ulkopuolisten tilojen mukavuutta. Kaupunkitilassa liikkumiseen ja viihtyvyyteen saattavat myös vaikuttaa etnisen taustan lisäksi myös muun muassa luokkakokemus, mielenterveysongelmat, pukeutuminen ja koronatilanteen vuoksi säädetty ohjeistukset.

Kansanedustaja Bella Forsgren nosti haastattelussa esiin, kuinka hän joutuu eduskunnassa monesti käyttäytymään tietyllä tavalla tai puhumaan tietyllä sävyllä, jotta huomio keskittyisi hänen ulkonäkönsä sijaan itse asiaan ja puheenvuoron sisältöön. Kouluvierailuilla kävi ilmi, että nuoret pelkäävät liikkua yksin keskustassa, sillä humalaiset ovat ennalta-arvaamattomia, törkeitä, rasistisia tai islamofobisia.

Työpajaan osallistuneiden kesken myös todettiin, että siinä missä aiemmin, vielä 1990-luvulla, oli vaarallista liikkua Helsingissä väkivallan uhan tai rasmin takia, nykyään julkisissa tiloissa ulkopuolisuuden tunne syntyy sosiaalisesta paineesta ja ylisuorittamisesta. Ulkopuolisuuden kokemus kulttuuriympäristöissä syntyy afrosuomalaisilla ”välitilassa” olemisen tunteesta, jossa ei koe olevansa täysin suomalainen muttei myöskään ”afrikkalainen”. Välitilassa olemista kuvattiin itsessään omaksi kulttuuriympäristöksi, koska siihen kuuluu erilaisia mielialoja ja tunnelatauksia, joita fyysisillä tiloilla on taipumus nostaa. Näitä tunnetiloja olivat sisäistetty rasismi, häpeä omia juuria kohtaan ja halu olla valkoinen.

Hankkeessa mukana olleiden afrosuomalaisten kanssa käydyissä keskusteluissa, kouluvierailuilla sekä työpajoissa kävi ilmi, ettei heidän näkemyksensä mukaan ole niin sanottuja merkityksellisiä kulttuuriympäristöjä ilman merkityksellisiä ihmisiä, yhteisöjä tai perhettä. Toisin sanoen yhdessä olemisen tarve syntyy ennen tilojen merkityksellisyyden syntyä. Tarve kokoontua yhteen, tuntea yhteenkuuluvuutta ja keskustella pelotta itselleen tärkeistä asioista ja havainnoista muuttuvassa (valkoisessa) kaupunkitilassa on lähtökohta kaikelle. Paikat, joissa sulautuu joukkoon tai joissa tuntee olonsa mukavaksi, saattavat olla pieniä spotteja tai syntyä tapahtumaluontaisesti keikoilla, puistojuhlissa tai voivat rajautua isolle alueelle (Itä-Helsinki - Kallio akseli).

Minun mielestäni afrosuomalaisten identiteetin ydintä kuvastaa parhaiten kulttuurinen hybridisyys, jossa arvostetaan helsinkiläisyyttä ja omia kotiseutuja siinä samalla, kun ollaan aktiivisesti mukana ja läsnä afrikkalaisesta diasporasta koskevissa keskusteluissa ja kamppailuissa. (Wisam Elfadl 2022)

Helsingissä kulttuuriympäristöjä ja arkeologista kulttuuriperintöä hyödynnetään oppimisympäristöinä. Annantalo on monitaiteinen, lasten, nuorten ja perheiden taidetalo.

Jussi Hellsten / Helsingin kaupunki

5.8. Kulttuuriympäristökasvatusta Helsingissä

Kulttuuriperintökasvatuksen tavoitteena on edistää yksilöllisen kulttuuri-identiteetin tasapainoista kehittymistä tukemalla tietojen ja taitojen karttumista. Kulttuuri-identiteetti vastaa kysymykseen: mihin kulttuurisesti kuulun? Se on omien juurien ymmärtämistä ja auttaa hyväksymään ja ymmärtämään myös muita kulttuureja. Kulttuuriperintökasvatus voi tapahtua esimerkiksi muistioorganisaatioissa kuten museoissa, kirjastoissa ja arkistoissa tai erilaisissa kulttuuriympäristöissä.

Kulttuuriympäristökasvatus kuuluu kulttuuriperintökasvatuksen piiriin. Suomen Tammi -hanke (1998–2008) oli tärkeä kulttuuriperintökasvatuksen vauhdittaja. Museoviraston ja Opetushallituksen vuonna 1998 käynnistämään projektiin liittyi myös ympäristöministeriö. Opetustyötä kehitettiin, koulut ja museot saivat tuoreita eväitä opetusmateriaalien muodossa. Kulttuuriympäristöistä innostuneiden toimijoiden määrä kasvoi. Suomen Tammen perintöä jatkamaan perustettiin Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry vuonna 2006.

Kaupunginmuseon oppimispalvelut

Kaupunginmuseon oppimispalveluita ohjaavat ennen kaikkea museon näyttelysisällöt, koulujen opetussuunnitelmat ja kaupungin kulttuurikasvatussuunnitelma. Suunnitelmat korostavat laaja-alaisuutta, ilmiöpohjaista oppimista ja itsenäistä tiedonmuodostamista. Ilmiötä tutkittaessa oppija on aktiivinen toimija ja tiedonetsijä. Opetussuunnitelmien perusteet painottavat aikaisempaa enemmän koulun ulkopuolisia informalleja oppimisympäristöjä, kuten kaupunkiympäristöä ja erilaisissa kaupunkitiloissa toimimista koulun seinien ulkopuolella sekä oppimisen kokonaisvaltaisuutta. Museolehdit suunnittelevat tämän pohjalta monipuolisia oppimispalveluja, myös yhteistyössä museon muiden asiantuntijoiden kanssa. Tästä hyvinä esimerkkeinä ovat arkkitehtuuri- ja historiakävelykierrokset eri puolilla Helsinkiä sekä tietyn kaupunginosan tai etnisen ryhmän kulttuuriympäristöön liittyvät työpajat. Kulttuurinen moninaisuus otetaan huomioon erilaisia palveluita suunniteltaessa.

Kaupunginmuseon ja kulttuurikeskus Caisan Afro-suomalaiset Helsingissä kulttuuriympäristöjen käyttäjinä ja tulkitsijoina -projektissa (2021–2022) alakoululaiset perehtyivät Helsingin empirekeskustaan ympäristöä havainnoiden ja dokumentoiden. Tulevaisuuden Helsinki, miltä Helsingin keskusta näyttää 100 ja 200 vuoden päästä, oli yhtenä teemana. Myös lukiolaisia osallistettiin. He toteuttivat muun muassa Helsingin ydinkeskustaan suuntautuneen kävelykerroksen, jossa opiskelijat esittelivät itselleen tärkeitä ympäristöjä ja paikkoja ja keskustelivat niistä kierroksen aikana.

Helsingissä on käytössä perusopetuksen kulttuuripolku. Siihen on luotu jokaiselle luokka-asteelle ehdotus kulttuurisisällöstä. Koulut voivat suunnitella ja dokumentoida kulttuuripolkunsa koulukohtaisesti tai yhteistyössä alueensa muiden koulujen kanssa. Teemoja kehitellään eteenpäin. Muun muassa toisen asteen kulttuuripolun täydentäminen kaupunkikulttuuriolosuhteilla on suunnitteilla (esimerkiksi puistot, julkinen taide, arkkitehtuuri ja katutaide). Kaupunginmuseon asiantuntemusta hyödynnetään sen suunnittelussa.

Kulttuurikeskukset tarjoavat paikallista kulttuuriympäristönäkökulmaa

Helsingissä myös kulttuurikeskuksilla on merkittävä rooli paikallistunteen vahvistamisessa ja paikallisten kulttuuriympäristöjen esiin nostamisessa. Alueen rakentumista ja erilaisia ympäristöjä esittelevät näyttelyt, tapahtumat ja muut tilaisuudet kokoavat asukkaita yhteen, kannustavat yhteisöllisyyteen ja lisäävät oman asuinympäristön tunnettuutta ja arvostusta. Kulttuurituottajat, taidekasvattajat yhteistyössä taiteilijoiden ja taideorganisaatioiden kanssa suunnittelevat sisältöjä eri kohderyhmille vahvistaen alueen asukkaiden, myös lasten ja nuorten, kulttuurista osaamista taiteen keinoin. Lasten ja nuorten taidekeskus Annantalo tuottaa erilaisia tapahtumia ja työpajoja, joissa voidaan myös käsitellä suhdetta ympäristöön ja erilaisten paikkojen merkityksiä. Kulttuurikeskus Caisalla on tärkeä tehtävä helsinkiläisen identiteetin vahvistamisessa inklusion näkökulmasta, jolloin vahvistetaan kuuluvuuden tunnetta yleisesti koko kaupunkiin.

Kettujen kanssa kohti kestäväää tulevaisuutta

Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla on kehitetty varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja lasten kanssa Kettu-malli. Mallissa on seitsemän kettua, joilla on oma tarinansa. Kukin vie jonkin kestävyysilmiön äärelle. Kettujen tarinat eivät tarjoa valmiita vastauksia tai ratkaisuja vaan jättävät ne avoimiksi. Taustalla on ajatus siitä, että lapset pääsevät itse pohtimaan ja kokeilemaan erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja keksien, tutkien ja leikkien.

Mallin kehittämisen lähtökohtana ovat olleet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joiden mukaan varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävään elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. (Vasu 2018, 21) Lisäksi perusteisiin on kirjattu, että varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen. (Vasu 2018, 23) Kettu-mallin tavoitteena on tukea hyvän elämän edellytyksiä vahvistamalla ilmasto- ja ympäristökasvatusta, kiertotalousosaamista ja tulevaisuuden lukutaitoa. Kaupunginmuseon osaamista kulttuuriympäristöistä voidaan hyödyntää, kun Kettu-mallin sisältöjä jatkossa kehitetään. Kaupunginmuseo osallistuu myös aktiivisesti kulttuurikasvatussisältöjen suunnitteluun Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan edustajana yhteistyössä Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kanssa.

Rakennetun ympäristön tutkiminen on yhdessä oppimista

Helsingissä Suomen Arkkitehtuurimuseolla on kiinnostavaa tarjontaa nuorille rakennettuun ympäristöön liittyvien ilmiöiden käsittelyyn. Nuoret osallistuvat itse sisällön suunnitteluun arkkitehtuurin ammattilaisten sekä museon asiantuntijoiden kanssa. Arkkitehtuurimuseon ja Designmuseon yhteinen A&DO Labra kutsuu tutkimaan omaa lähiympäristöä suunnittelijan silmin. Kahteen merikonttiin rakennettu näyttely on kiertävä oppimisympäristö, joka kertoo kiehtovin kuvin ja esinein muotoilusta sekä arkkitehtuurista. Konttinäyttely kiertää eri puolilla Suomea tarjoten näkökulmia lähiympäristön tutkimiseen.

6. Kulttuuriympäristöt osana Helsingin DNA:ta

Kaupungit kasvavat, laajenevat ulospäin ja muuttuvat sisältä käsin. Rakennetun ympäristön muutoksiin vaikuttavat monet kulttuuriset, ekologiset, poliittiset ja taloudelliset voimat. Muutokset tapahtuvat paikkojen ja niiden menneisyyden tuottamissa ympäristöissä. Ympäristömme muutokset sekä säilyttävät että muokkaavat kulttuuriympäristön ominaispiirteitä. Kasvun ja muutoksen pitkät kaaret nostavat esiin vahvoja kehityksen kiintopisteitä, eräänlaista kaupungin muutosta määrittävää perimää. Tällaisten perustavien kiintopisteiden voi ajatella vaikuttavan orgaanisen DNA:n tapaan. Solujen DNA järjestää elollisen luonnon ominaispiirteiden koodistoa ohjaten kasvua ja kehitystä. Kaupunkien analyysissä puhutaan toisinaan urbaanista DNA:sta, kasvua ohjaavasta syvästä koodistosta. Mikä voisi olla Helsingin kasvun ”geneettinen koodi”? Millaisia yleisiä piirteitä kaupungin kasvuun ja muutokseen on liittynyt eri historianvaiheissa, paikoissa ja ympäristöissä, monentyyppisten kasvun kysymysten äärellä?

*Merellisyy*s

Helsingin synnyn merkittävin yksittäinen historiallinen taustatekijä on varmaankin meri, joka määrittää edelleen kaupungin olosuhteita, tuntuu ja on läsnä. Helsinki perustettiin merelliseksi kauppapaikaksi, joka yhdistyi laivaväylien kautta kaukasiinkin kauppakaupunkeihin. Sataman merkitys on ollut kaupungin kasvulle keskeinen, menneisydessä jopa määräävä. Kaupungin sijaintikin on vaihtunut satamapaikan myötä. 1990-luvulla tämä suhde kääntyi ympäri. Kantakaupungin satamat tekivät tilaa uusille asuin- ja palvelualueille.

Kaupungin ranta-alueet ovat aina olleet satamien, telakoiden ja teollisuuden sijaintipaikkoja, jotka ovat säilyttäneet tunnistettavan asemansa nykyaikaan saakka. Kruunuvuorenselkä avoimena vesialueena toimi myös satamana, ankkurointialueena eli redinä, osana satamatoimintojen kokonaisuutta. Myös kaupungin vanhimmat julkiset torit ovat historiallisesti orientoituneet merelle. Rakennetut ranta-alueet ovat

Merellisyy leimaa Helsingin maisemaa ja monia kulttuuriympäristöjä. Lonnan saari kuuluu Suomenlinnan historialliseen linnoitukseen. Entinen sotilassaari avattiin vuonna 2014 kaupunkilaisille ja matkailijoille.
Tommi Korttesniemi / Helsingin kaupunki

muodostaneet kaupungille oman tunnistettavan merellisen julkisivun.

Helsingin merellisyys korostuu myös sen historiallisissa linnoituksissa. Suomenlinnan muurit kohoavat suoraan merestä. Merilinnoituksen ulkopuolelle sijoitui rakentamattomia ampuma-aloja, linnoitusten esplanadeja, jotka Helsingissä olivat avoimia vesialueita. Linnoituksen jäljet ankaruudessaan ja avaruudessaan ilmentävät yhä merellisyyden tunnetta. Helsingin kaupunki sijaitsi 1600-luvun puolivälistä 1700-luvun lopulle likimain saarella, jonka yhdistivät mantereeseen vain sillat ja soinen kannas. Kaupunki sijoittuu osaksi saaristoa, ja merellisyyden vetovoima on edelleen kaupunkikehityksen vahva liikevoima, ilmiön historiallisten, ekologisten ja kulttuuristen tekijöiden varassa.

Vantaanjoki tarjosi Helsingille yhteyden sisämaahan. Mannermaa ja meri kohtaavat Vanhankaupunginkoskella, joka muodostaa rajan kahden vesielementin välillä. Kaupungin historiallinen vesihuolto oli kaupungin sijainnin takia kriittinen kysymys, ja niinpä Vantaanjokea tarvittiin turvaamaan myös kasvavan kaupungin vedensaanti. Kosken partaalle sijoittuivat vedenotto, vedenpuhdistus sekä veden pumppaamiseen tarvittava käyttövoima. Vesihuollon hygienian turvaamiseksi jokilaakso säilyi pitkään asumattomana, millä pyrittiin suojaamaan virtaavaa vettä yhdyskuntajätteen haittavaikutuksilta. Näin myös jokilaaksoa reunustavat avoimet maisematilat, muiden vesialueiden tapaan.

Luonto

Luonto ja maisema ovat lähtökohta, jota vasten kaupungin rakentaminen on kaikkina aikoina piirtynyt. Luonto näkyy maisemarakenteen, luonnonympäristön ja rakennetun ympäristön vuoropuhelussa. Luonto on menneisyydessä saanut tehdä tilaa kaupunkia rakennettaessa, ja ero on sosiaalisessa, kulttuurisessa ja tilallisessa merkityksessä ollut tarkkarajainen. Muuttumattoman perustan kaupungille ovat luoneet lähellä pintaa olevat kallioiden ja luonnonmuodot, joiden päälle ja joita hyödyntäen historiallinen kaupunki on rakentunut.

Historiallinen Helsinki juurtui varhaisvaiheissaan ympäristöönsä pehmeästi. Asemakaava asettui kallioiden maiseman lomaan, kadut kaartuivat kukkuloita väistellen ja tasankoja hyödyntäen. Itsetietoinen ruutukaava muutti 1800-luvun alussa kaupunkitalan arkkitehtoniseksi ympäristöksi. Muutos alkoi empi-

rekaudella ruudin paukkeella, kallioiden väistyessä suorakulmaisten katujen ja kortteleiden alta. Luonto sai uuden aseman empirekaupungin tonttien puutarhoissa, joita istutettiin elämän iloiksi, elannon jatkeeksi, palosuojaksi ja elimelliseksi osaksi kaupunkikuvaa. Kaupungin kasvu toi mukanaan suuret puistoalueet, suurkaupunkien harmoniset ja terveelliset viherympäristöt. Puistojen ilme lehmukseineen ja vaahteroineen omaksuttiin ensin etelästä, ja vähitellen myös paikallisen luonnon piirteet kesytettiin puistoympäristöksi. Puistojen käytävillä mietiskelevä kulkija vaihtui suurkaupungin ihmismassoihin, harrastuksiin ja tapahtumiin, joille viherympäristö tarjosi tilaa. Kaupungin nopeutuva kasvu näkyi puisto- ja viheralueiden tarpeen kasvuna. Suurkaupungin rinnalle syntyi kasvua tasapainottava Keskuspuisto ja vähitellen muut kaupunkirakenteen vihersormet – se, mitä kutsumme nykyaikana lähiluonnoksi.

Kaupunki kasvoi sitä ympäröivään luontoon ja maisemaan. Sodanjälkeinen kaupungin laajentuminen pinta-alaltaan moninkertaiseksi pehmensi kaupunkirakenteen suhdetta luontoon. Rakentaminen alkoi sulautua luonnonympäristöön. Modernit lähiöt pääsivät luonnon virtaamaan talojen väliin kortteleihin, ja puistot sulautuivat rakennusten pihoihin. Luonto ja kaupunki muodostuivat yhdeksi. Luonnon ja rakentamisen suhde sai esikaupungistumisen aallossa uuden merkityksen. Lähiöluonnosta muodostui hybridi, jossa luonnonympäristön lähtökohdat ja sen käyttö muodostavat välitilan rakennetun maiseman ja luonnonmaiseman välillä.

Jos kaupunkia on menneisyydessä rakennettu luontoa valtaamalla, on ekologista kestävyyttä koskeva kriisi muuttanut luontosuhdettamme entistä herkempiin ja huomaavaisempaan suuntaan. Rakentamaton luonto ei enää ole kaupungistumisen resurssi.

Kansainvälinen ja paikallinen

Helsingin rakentajilla ja rakentamisella on aina ollut yhteys kansainvälisyyteen. Arkkitehtuurin kehitys ja kaupunkirakenteen ihanteet Helsingissä ovat olleet osa kansainvälistä kenttää. Helsinki on toiminut monesti myös kulttuurivaikutteiden porttina Suomeen. 1700-luvulla ranskalaisen linnoitustekniikan periaatteita sovellettiin suomalaiseen kalliomaisemaan Suomenlinnassa. Empireajan klassismi löysi helsinkiläiset sovelluksensa pietarilaisen arkkitehtuurin vaikutteista, berliiniläisen arkkitehdin tulkitsemana. Kivikaupunkia

Vanhankaupunginlahti, koski ja Vantaanjoen laakso kertovat Helsingin syntyhistoriasta, mutta se on myös Helsingin teollisuuden ja vesihuollon syntysija. Alue on valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä ja muinaismuistoaluetta.
Skyfoto / Sami Kurikka

Viikin ja Vanhankaupunginselän alueeseen liittyy merkittäviä luonto- ja maisemallisia arvoja.
Sakari Röyskö / Helsingin kaupunki

ryhdyttiin 1800-luvun lopulla rakentamaan Tukholman, Berliinin, Wienin ja Pariisin periaatteiden mukaisesti. Itsenäisyyden alkuvuosikymmenten kaupunkikuvan ihanteet olivat yhteisiä Pohjoismaiden pääkaupunkien asuntorakentamisen kanssa. Sodanjälkeistä lähiöteoriaa sovellettiin puolestaan anglosaksisista esikuvista käsin. Kansainvälisyys näkyy myös vaikutteiden siirtymisessä Suomesta ulospäin, esimerkkinä vaikkapa suomalaiskansallinen jugendarkkitehtuuri, jonka suurimpia yhtenäisiä toteutuksia löytyy juuri Helsingistä.

Helsinki on ollut monien kulttuurien kohtauspaikka. Muuttajia on tullut eri puolilta Suomea, ja tulijat ovat tuoneet mukanaan omia tapojaan ja kulttuuriaan. Suomalainen elämäntapa on heijastunut myös siihen, kuinka kaupunkia on Helsingissä rakennettu ja miten siellä asutaan – sekä menneisyydessä että tänä päivänä. Helsinkiläistä kulttuurista monimuotoisuutta symboloi perinteinen Stadin slang, synteesi kaupungissa puhutuista monista kielistä ja suurkaupungin hengestä.

Tämän päivän kehittyvässä maailmassa Helsingin lähimmät verrokkit löytyvät pohjoismaisista pääkaupungeista, pohjoisen Euroopan ja Itämeren piirin suurkaupungeista, joiden kanssa se kilpailee omaleimaisuudessa, houkuttelevuudessa ja elämisen laadussa. Tänä päivänä kansainvälisyys on innoittanut myös uusimpien pilvenpiirtäjien ihailijoita sekä houkuttavana lupauksina että haasteellisina toteutuksina. Kansainvälisyys on myös tulevaisuudessa aito vuorovaikutteinen haaste kaupungin arkkitehtuurissa ja rakentamisessa.

Yksilöllinen ja yhteisöllinen

Kaupunki ja sen historiallinen arkkitehtuuri heijastavat rakentajiensa ja asukkaidensa yhteiskunnallisia arvoja ja ihanteita. Kaupungin arkkitehtuuri ilmentää rakentajiensa yksilöllisyyttä ja heidän osoittamaansa vastuuta yhteisestä. Yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden tasapaino näkyy monin tavoin kaupungin rakennetussa muodossa. Kaupungin infrastruktuuri, katujen, teiden, lämmön, vesihuollon ja energian järjestelmät, muodostaa kollektiivisen materiaalisen perustan, jonka varaan kaupunki on rakentunut.

Yhteisöllisyys on osa kaupunkielämää ja manifestoituu myös kaupungin rakennetussa muodossa. Helsinki käsittää monia kaupunkikuvallisesti poikkeuksellisen yhtenäisiä kokonaisuuksia. Nämä muodostuvat kuitenkin aina yksilöllisistä kohteista, esimerkkeinä vaikkapa Etu-Töölön tai Puu-Käpylän yhtenäinen mutta moni-il-

meinen rakennuskanta. Historiallisen kaupungin korttelit, kadut ja kokonaiset kaupunginosat ovat muodostuneet identiteetiltään yksilöllisiksi.

Kollektiivinen yhteisöllisyys historiallisessa kaupunkirakenteessa näkyy rakennusjärjestysten määrittämässä rakennuskorkeudessa ja rakennustavassa, josta kaupunkiympäristön luonteenomainen rakeisuus syntyy. Torit, aukiot ja puistot ovat yhteisesti jaettuja kaupunkitiloja. Myös kaupungin historiallinen siluetti ilmentää jakoa yhteiseen ja yksityiseen. Julkiset rakennukset torneineen ja massoineen kohoavat tasakorttelien muodostaman kaupunkikudoksen ylle. Tämä suhde on säilynyt historiallisen kaupungin tunnistettavana, vahvana ominaispiirteenä.

Tiiviin kaupunkiytimen ympärille kasvoi modernina aikana esikaupunkien vyöhyke, joka hahmottuu kehäteiden ja säteittäisten liikenneyhteyksien linkittämänä lähiöalueiden ketjuna. Suunnittelun kohteet muuttuivat, mutta samalla rakenteen yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden tasapaino sai jälleen uusia tulkintoja. Tiiviiden kortteleiden ja katujen sijaan suunniteltiin avoimia asuinsoluja ja lähiöitä. Suljetun rakenteen sijaan ympäristö suunniteltiin avoimeksi. Tiiviin vastapainoksi syntyi väljä kaupunkialue, keskittyneen rinnalle hajajoitettu. Yhtenäinen kaupunkikuva sai tulkintansa lähiöiden rakennusryhmien silueteissa, jotka hahmottuvat veistoksellisina osina suurmaisemaa.

Helsinki on lähtökohdiltaan suunniteltu kaupunki. Suunnittelemattomuus tai vapaa kasvu on menneisyydessä leimattu jopa epätoivotuksi, suorastaan slummiutumisen tunnusmerkiksi. Vahvaa suunnittelun perinnettä tukee myös kaupunki merkittävänä maanomistajana. Toisinaan menneisyyden kaupunkivisiot ja realiteetit eivät kuitenkaan ole kohdanneet, suunnitelmia ovat seuranneet myös pettymykset ja umpikujat. Nykypäivän visio verkostokaupungista haastaa sekä kaupunkikeskustan keskeisyyden että esikaupunkien perifeerisyyden, asettaen uuden kysymyksen ympäristön ominaispiirteiden asemasta tässä muutoksessa.

Helsinkiä on suunniteltu kokonaisuuksista käsin. Täydennysrakentamisessa tarkastelun näkökulma kääntyy, muutos etenee yksittäiskohteesta käsin. Näissä tilanteissa kokonaisuuksien ja yksityiskohtien yhteyden tunnistaminen on tärkeää kaupungin ominaispiirteiden huomioimiseksi. Myös osallisuus avaa uudenlaisia tarkastelutapoja, sekä kokonaisuuksia että yksittäiskohteita koskettavia uusia avauksia. Kaupunki kehittyi jälleen, oman identiteettinsä ja ominaispiirteensä tunnistaen.

Kruunuvuorensillan tuoma muutos Helsingin historiallisessa Kruunuvuorenselän maisemassa on vaikutuksiltaan merkittävä. Joukkoliikennettä, jalankulkua ja pyöräilyä palveleva siltayhteys liittää Laajasalon keskustaan, ja samalla sillasta tulee uusi näköalapaikka merelliseen Helsinkiin. Kruunusillat, Helsingin kaupunki, WSP, Knight Architects

Lopuksi

Helsingin DNA:ta jäljittäessä kohtaa poikkeuksellisen monipuolisen kaupungin. Kaupunki sisältää kasvunsa myötä monentyyppisiä ympäristöjä ja rakentamisen tapoja sekä näiden osien suhteita. Tämän päivän kaupunki kasvaa ennennäkemättömällä tavalla myös uusiin suuntiin, maan alle ja kohti korkeuksia. Kaupungin kasvun vaikutukset eivät rajaudu pelkästään sen hallinnollisten rajojen sisälle vaan säteilevät monin tavoin myös sen ulkopuolelle. Silti jotain pysyvää kaupunkiympäristöstä voi tavoittaa, rakentamisen ja kasvun eri vaiheita yhdistäen.

Kaupungin ominaisuuksien määrittely voi tarjota rakennusaineita kaupungin ominaispiirteiden tukemiseen ja sen yksilöllisen identiteetin muodostamiseen. Yhteisesti tunnistetut kaupungin ominaispiirteet ja historiallisen muutoksen tavat voivat edistää myös julkista keskustelua ja paremman ymmärryksen saavuttamista kaupungista ja sen muutoksesta.

7. Kulturmiljöerna som en resurs

Kulturmiljöprogrammet är en gemensam riktlinje om beaktandet samt skötseln och utnyttjandet av kulturmiljöer i Helsingfors.

Kulturmiljöerna är en helhet som består av den bebyggda miljön, det arkeologiska arvet och landskapet. Det immateriella kulturarvet ansluter sig till kulturmiljöerna som en del av deras historia och användning. Kulturmiljöerna är bevis för olika kulturella faser och för hur människan format sin omgivning i olika tider.

Kulturmiljöerna i Helsingfors är speciella och unika. I förhållande till andra finländska städer syns Helsingfors ställning som huvudstad också i den stora omfattningen av byggda kulturmiljöer av riksintresse (RKY 2009). Kulturmiljöerna som förmedlar information om olika tidsperioder under stadens historia är miljöer som alla kan uppleva och där människorna verkar, bor och lever. Sveaborg, som finns med på Unescos världsarvslista, har en särskild ställning. Märkesobjekt för internationell, modern arkitektur är till exempel Rönnebacka, som är ett av de första områdena i Finland som byggdes med betongelement och där naturvärdena, landskapet och arkitekturen har anpassats till varandra på ett imponerande sätt. Havsområdet utanför Helsingfors och odlingslandskapet i Vanda ådal är nationellt värdefulla landskapsområden.

De internationellt och nationellt erkända kulturmiljöerna är dock bara en del av sanningen och en del av kulturmiljöernas mångfald i Helsingfors. I Helsingfors har man med hjälp av skyddsåtgärder lyckats bevara bebyggda miljöer med stor tidsmässig och typologisk mångfald och olika slags landskapsområden. Kulturmiljöns värden och skyddsbehov bedöms alltid i anslutning till all planläggning. Kulturmiljöerna undersöks och forskningen utnyttjas i planeringen och skötseln. Kulturmiljöprogrammets viktigaste mål är att Helsingfors även i framtiden ska vara en formrik och arkitektoniskt och historiskt intressant huvudstad med flera kulturskikt. Nu är inte historiens slutpunkt och programmet identifierar också betydelsen av de nya lager som ständigt skapas i en stad.

Att underhålla kulturmiljöerna och värna om deras värden är en del av en kulturellt hållbar utveckling. Den bebyggda miljöns historiska lager och de olika kulturmiljöerna som bildats genom dem är en central identitetsfaktor i Helsingfors. Helsingfors särdrag som en europeisk huvudstad är rutnätsplanen i empirestil, det arkitektoniska arvet från 1900-talets början och objekten som representerar modernismen. I Helsingfors historia och utveckling är också havet och den för staden karakteristiska låga silhuetten centrala. Helsingfors har ett starkt arv av trädgårdskonst där herrgårds- och villakulturen samt historiska parker ingår.

Helsingfors är en ung stad. I Helsingfors finns 533 byggnader som rests före år 1900. Detta är 1,5 procent av stadens hela byggnadsbestånd. Byggnaderna från åren 1900–1940 utgör drygt 17 procent av byggnadsbeståndet. Över hälften av byggnaderna i staden är byggda efter år 1970. Med den stora inkorporeningen 1946 åttadubblades Helsingfors areal, vilket för egen del förklarar byggnadsbeståndets relativt unga ålder. Helsingfors fick mer markareal år 1966, när Nordsjö inkorporerades med staden. Efter inkorporeningen 2009 ligger Helsingfors äldsta byggnader, som härstammar från tidigt 1700-tal, i Östersundom.

Utmaningar och möjligheter i anslutning till kulturmiljöerna

Stadens tillväxt och Helsingfors kolneutralitetsmål kommer att påverka stadsplaneringen, byggandet och livscykelutvärderandet, liksom även människornas värderingar, på ett omvälvande sätt. Ny- och renoveringsbyggandet kommer att i allt större utsträckning gå in i varandra och i nybyggandet kommer den redan befintliga bebyggda miljön – områden, byggnader och byggnadsdelar – att utnyttjas mer än hittills. Med tanke på att värna om kulturmiljön är ett viktigt perspektiv också att byggnaderna används så länge som möjligt. De uppsatta målen att förnya staden genom att riva

gammalt och bygga nytt måste granskas ur flera perspektiv. När den cirkulära ekonomin etableras kommer den befintliga bebyggda miljön och det befintliga byggnadsbeståndet att utnyttjas mer. Å andra sidan är det till exempel i stadsförnyelsen viktigt att utveckla områdena som helheter och genom att stärka deras livskraft.

Betydelsen av blåa och gröna miljöer i tacklandet av klimatförändringen och som en grund för stadsbornas välfärd beaktas idag bättre än hittills. Bevarandet av stadsnaturen beaktas i allt byggande mer än någonsin tidigare. Förutom att skydda sällsynta arter och hotade miljöer kommer också den lokala naturen som påverkar stadsbornas trivsel och välbefinnande att skyddas i större omfattning än tidigare. Bevarandet av kulturmiljöerna och kompetent förvaltning och underhåll av dem kopplas också till värnandet om mångfalden i stadsnaturen, vilket stadsstrategin och många internationella åtaganden förpliktar oss till. I bästa fall stödjer värnandet om den gröna och historiskt rika kulturmiljön samt utvecklingen av mångfalden i stadsnaturen varandra som en del av en livskraftig stad.

Med Helsingfors kulturmiljöprogram stärker vi kulturmiljöernas betydelse, framhäver vikten av att värna och sköta om dem samt uppmuntrar stadsborna och besökare att använda dem. Kulturmiljöerna är en central identitetsfaktor för staden, men även för stadsborna.

Stadsmuseets experter på värnandet om kulturmiljöerna, stadsmiljösektorn, de som planerar markanvändningen, företag, sammanslutningar och stadsborna deltar i kulturmiljöarbetet och bidrar med sitt kunnande i egenskap av planerare och experter

och när de värnar om, utvecklar, använder, sköter om och utnyttjar miljöerna. Kulturmiljöarbetet är heltäckande. Kulturmiljöerna påverkas av beslut på stadsnivå som till exempel rör Helsingfors tillväxt och kompletteringsbyggandets effektivitet. Hur väl planläggningen och genomförandet lyckas sammanjämka olika mål påverkar kulturmiljöerna. De påverkas också av hur väl planeringen av reparationer och restaureringen av värdefulla objekt lyckas uppnå hållbara resultat ur byggnadsskyddets perspektiv. Med åtgärderna i kulturmiljöprogrammet stärker och främjar vi uppskattningen av kulturmiljöerna och bevarandet av dem.

Kulturmiljöprogrammet och dess åtgärdsförslag har producerats i ett samarbete mellan både stadens interna intressegrupper och andra intressegrupper. Vi vill framföra ett hjärtligt tack till alla som deltagit i arbetet, verkstäderna och intervjuerna för er insats och för era ställningstaganden och förbättringsförslag.

Programmets åtgärder börjar omsättas omedelbart. Vissa kom igång redan under arbetet med programmet, medan andra kommer att inledas under 2023. Vi vill uppmuntra olika ansvariga instanser att delta i värnandet om vår gemensamma kulturmiljö som en resurs för Helsingfors.

Reetta Heiskanen

Museichef, kultur- och fritidssektorn

Rikhard Manninen

Markanvändningschef, stadsmiljösektorn

I innerstaden fanns (2021)

382 byggnader som rests före 1900

2 177 byggnader som rests åren 1900–1940

I Helsingfors finns (2023) ungefär 5 000 skyddade byggnader eller områden, med andra ord är ungefär 6 % av byggnaderna i Helsingfors skyddade.

Lähdeluettelo

- Aura, Seppo, Liisa Horelli, ja Kalevi Korpela. *Ympäristöpsykologian Perusteet*. Porvoo: WSOY, 1998.
- Elävä perintö. *Elävän perinnön wikiluettelo*. Museovirasto, 2021. Katsottavissa: <https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/>
- FEMMA Planning. *Afrosuomalaiset Helsingissä -hankkeen työpaja ja haastattelut*. Helsinki, 2021.
- Forss, Anne-Mari. *Paikan Estetiikka: Eletyn Ja Koetun Ympäristön Fenomenologiaa*. Helsinki: Yliopistopaino, 2007.
- Hankonen, Ilona. *Ihmisiä Metsässä: Luonto Kulttuuriympäristökysymyksenä*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 2021.
- Hautajärvi, Harri, Juhana Heikonen, Petteri Kummala, Timo Tuomi, ja Ulla E. Blomberg. *Kenen Kaupunki?: Helsingin Kaupunkisuunnittelu Ja Kulttuuriympäristö Törmäyskurssilla*. Helsinki: DOCOMOMO Suomi-Finland, 2021.
- Hautamäki, Ranja. *Kartanot Kaupungissa. Helsingin Kartanoympäristöjen Kaupunkimaistuminen, Säilyttäminen Ja Yhteensovittaminen Kaupunkirakenteeseen*. *Lectio Praecursoria* 8.1.2016." *Ennen Ja Nyt: Historian Tietosanomat* 16, no. 2 (2016): 6.
- Heikkinen Markku 2020: käsikirjoitus Helsingin historia portaaliin Helsingin kansallisen kaupunkipuiston esiselvitystyön työryhmä. *Helsingin kansallisen kaupunkipuiston esiselvitys*. Helsinki: Helsingin kaupunki, kaupunkiympäristön toimiala, 2020.
- Helsingin kaupunginmuseo. *Aarteeni Helsingissä -kysely*. Helsinki: Helsingin kaupunki, kulttuuri ja vapaa-aika, 2021.
- Hyövähti, Maria. *Puistoja Helsingin 1940–50-lukujen asema-kaavoissa*. [Julkaisematon] Helsinki: Helsingin kaupunki, kaupunkisuunnitteluvirasto, 2012.
- Häyrynen, Maunu. *Maisemapuistosta Reformipuistoon: Helsingin Kaupunkipuistot Ja Puistopoliittikka 1880-luvulta 1930-luvulle / Maunu Häyrynen*. Helsinki: Helsinki-seura, 1994.
- Iisalo, Laura, ja Melanie Dower. *Helsinki - People Make the City: Guide to the Local Way of Life : Makers and Keepers, Nordic Living, Hidden Neighbourhoods, Secret Recipes, DIY Projects, Helsinki Black Book + Much More*. Helsinki: Cozy Publishing, 2016.
- Ilonen, Juha (toim). *Kaupungin Piirteet - Stadens Prägel - Outlining a City*. Helsinki: Pro Helsingfors / Pro Helsinki, 2017.
- Jaakkola, Maria. *Helsinki, Finland: Greenness and Urban Form*. Teoksessa: Beatley, Timothy (toim.): *Green Cities of Europe*. Island Press/Center for Resource Economics, 2012
- Jaakkola, Maria, Maria Karisto, Liisa Kuokkanen-Suomi, Raisa Kiljunen-Sirola, ja Rosa Aamunkoi. *Vihreä Ja Merellinen Helsinki 2050: VISTRA Osa I : Lähtökohdat Ja Visio*. Helsinki: Helsingin kaupunki, kaupunkisuunnitteluvirasto, 2016.
- Jaakkola, Maria, Anna Böhling, Mervi Nicklén, ja Anu Lämsä. *Helsingin Viher- Ja Virkistysverkoston Kehittämissuunnitelma: VISTRA Osa II*. Helsinki: Helsingin kaupunki, kaupunkisuunnitteluvirasto, 2016.
- Jaakkola, Maria. *Understanding Green Urban Landscape — A Phenomenological Approach*. Ph.D. Aalto University, 2021
- Kahila, Maarit ja Kirsi Forss. *Rikas ja rakas Helsingin luonto – Kysely Helsingin luonnon monimuotoisuudesta*. Helsinki: Helsingin kaupunki ja Mapita oy, 2018. Katsottavissa: <https://www.hel.fi/static/ymk/lumo/tulokset-LUMO-asukaskysely-2019.pdf>
- Kanerva, Anna ja Ritva Mitchell. *Elävä Aineeton Kulttuuriperintö: Hankkeen Loppuraportti*. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö, 2015.
- Kepsu Saulo 2005: Uuteen maahan – Helsingin ja Vantaan vanhin asutus ja nimistö. Suomen kirjallisuuden seuran toimituksia 1027. Tampere 2005.
- Kurkilahti, Varpu. *Ajatuksia Helsingin kulttuuriympäristöstä: Kooste kesällä 2021 kerätyn kulttuuriympäristökyselyn tuloksista*. Helsinki: Helsingin kaupunginosayhdistykset ry Helka, 2022.
- Laatikainen, Tiina E., Anna Broberg and Marketta Kyttä. *Physical Environment of Positive Places: Exploring differences between age groups*. "Preventive Medicine" ss. 85-91, 2016
- Latvala-Harvilahti, Pauliina, ja Mirva Mattila. *Kulttuuriperinnöt Kestävän Tulevaisuuden Avaimina: Taustaselvitys Kulttuuriperintöstrategian Laatumisen Tueksi*. Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021.
- Liljelund, Teresia, ja Heikki Mäntymäki. *Urban Guide: Helsinki*. Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, 2006.
- Leskinen, Sirpa & Pesonen, Petro 2008: Vantaan esihistoria.
- Museovirasto. *Aineeton kulttuuriperintö: Elävä perintö! Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta: Suunnitelma kansallisesta toimeenpanosta*. Museovirasto, 2015. Katsottavissa: <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/assets/Kansallinen-toimeenpanosuunnitelma.pdf>
- Museovirasto. *Unescon kansainväliset kulttuuriperintösopimukset: Aineettoman kulttuuriperinnön suojelemista koskeva yleissopimus*.
- Mälkki, Mikko, Raine Mäntysalo, Kaisa Schmidt-Thomé, Faculty of Engineering and Architecture, Insinööritieteiden ja arkkitehtuurin tiedekunta, Centre for Urban and Regional Studies, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, Aalto-yliopisto, ja Aalto University. *Economics and Built Heritage: Towards New European Initiatives*. Helsinki University of Technology, 2008.
- Peltola, Katariina. *Ennen II maailmansotaa asemakaavoitettuja helsinkiläisiä puistoja. Tarkastelualueena Kallio, TakaTöölö, Meilahti, Vallila ja Käpylä*. [Julkaisematon] Helsinki: Helsingin kaupunki, kaupunkisuunnitteluvirasto, 2012.
- Perälä, Tiina, Jere Saarikko, Eeva Ruoff, ja Helsingin kaupungin rakennusvirasto. *Katu- Ja Puisto-osaston Hallinnassa Olevien Arvoympäristöjen Määrittely Ja Toimintaohjeet*. Helsinki: Helsingin kaupungin rakennusvirasto, 2008.
- Perälä, Tiina, Matti Liski, ja Eeva Ruoff. *Julkiset Kartanopuistot Ja Huvilapuutarhat Helsingissä: Kunnostus- Ja Ylläpito-ohjelma 2018–2038*. Helsinki: Helsingin kaupunki, kaupunkiympäristö, kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu, 2017.
- Rypkema, Donovan D. *The Economics of Historic Preservation: a Community Leader's Guide*. Washington, D.C: National Trust for Historic Preservation, 1994.
- Salastie Riitta, Raisa Kiljunen-Sirola, Maria Karisto ja Maria Jaakkola. *Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt*. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2014:17.
- Suhonen, V.-P. & Heinonen, Janne 2011: Helsingin keskiaikaiset ja uuden ajan alun kyläpaikat. Inventointiraportti. Museovirasto, Arkeologiset kenttäpalvelut.
- Sädevirta, Sirkka, Salastie, Riitta, Karisto Maria: Korsutietä Näätäkujalle. Helsingin jälleenrakennuskauden pientaloalueet. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosaston selvityksiä, 2003:11.
- Sievänen, Tuija, Aura Kivilaakso, ja Leena Marsio. *Elossa: Luonto Ja Elävä Kulttuuriperintö*. Helsinki: Museovirasto, 2017.
- Tegel, Satu, Jere Jäppinen. *Kasvit - kaupungin vaatteet : Helsingin historiaa puistojen kertomana*.
- Tegel, Satu (toim.). *Vaahteran Varjossa, Syreenin Tuoksussa: Helsingin Rakennettujen Viheralueiden Kasvien Käytön Taustaselvitys*. Helsinki: Helsingin kaupungin rakennusvirasto, katu- ja puisto-osasto, 2009.
- Tuan, Yi-Fu. *Paikan taju: aika, paikka ja minus*. Teoksessa: Knuuttila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.): *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*, s. 15–30. Helsinki: SKS, 2006. (Suomennos artikkelista: Tuan, Yi-Fu: *Sense of Place: Its relationship to Self and Time*. Teoksessa: Mels, Tom (toim.): *Reanimating Places. A Geography of Rhythms*. Aldershot: Ashgate, 2004. (englanniksi))

Unesco. *Intangible cultural heritage and sustainable development. programme and meeting document. UNESCO, 2015.*

Unesco. *Yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta: 2 artikla. UNESCO, 2003.*

Sähköinen lähde:

Lähde:

https://www.hel.fi/hel2/ksv/julkaisut/yos_2014-17.pdf

<https://www.a-kruunu.fi/blogi/placemaking-auttaa-luomaan-merkityksellisempia-kaupunkitiloja>

Museoviraston ylläpitämä muinaisjäännösrekisteri:

<https://www.museoverkko.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

Kirjoittajat ja työhön osallistuneet:

Salla Ahokas	Leena Lassila
Wisam Elfadl	Mikko Lindqvist
Anne Euramaa	Elina Luukkonen
Amanda Halme	Leena Makkonen
Markku Heikkinen	Sakari Mentu
Heini Hämäläinen	Juha Niemelä
Maria Hyövälti	Minttu Perttula
Jere Jäppinen	Anne Salminen
Sanna Granbacka	Sari Saresto
Maria Jaakkola	Hanna Seitapuro
Raisa Kiljunen-Siirola	Taru Tappola
Liisa Kuokkanen-Suomi	Satu TegeI
Varpu Kurkilahti	Nina Vesterinen
John Lagerstedt	Juha Vuorinen
Riikka Lahdensuo	Tuuli Ylikotila

Liitteet

LIITE 1

Osallisuussuunnitelman toteutuminen:

TOIMENPIDE	AJANKOHTA	KOHDERYHMÄ	TAVOITE
Asukasosallisuus			
Verkkokysely: Aarteeni Helsingissä	1.6.–31.8.2021	Kaikki kaupunkilaiset	Kartutetaan ymmärrystä siitä, mitkä paikat ovat kaupunkilaisille tärkeitä ja merkityksellisiä, ja miksi; mistä aineksista syntyy ajatus kulttuuriympäristöistä
Verkkokysely, alueellinen näkökulma yhteistyössä Helka ry:n kanssa	1.6.–22.9.2021	Kaikki kaupunkilaiset, erityisesti kaupunginosa-aktiivit	Kartutetaan ymmärrystä alueellisista kulttuuriympäristöistä ja siitä minkälaista toimintaa kaupunkilaiset toivoisivat kulttuuriympäristöjen säilyttämiseksi ja tukemiseksi.
Uutta Helsinkiä tilaisuudet verkossa	22.9.2021–2.2.2022	ko. alueiden asukkaat	Tietoisuuden nostattaminen kulttuuriympäristöistä ja –ohjelmasta kaupunkiympäristön toimialan järjestämissä alueellisissa tilaisuuksissa.
Koulu yhteistyö	lokakuu 2021 toukokuu 2022	Pitäjänmäen alakoulun 5. luokat. Itäkeskuksen kielilukio.	Koulun lähiympäristön kulttuuriympäristöt tutuiksi.
Afrosuomalaiset Helsingissä kulttuuriympäristön käyttäjinä ja tulkitsijoina. Yhteistyössä Caisa	syyskuu 2021– joulukuu 2022	Helsingin afrosuomalaiset	Ymmärryksen kasvattaminen afrosuomalaisten kulttuuriympäristöön liittyvistä kokemuksista. (haastatteluja, työpajoja, kävelykierroksia, päätösjuhla elokuussa -22)
Inspiraatiopäivä: Teemana Helsingin kulttuuriympäristöt.	9.6.2022	Kaupunginosa-aktiivit ja muut kaupunkilaistoimijat, stadiluotsit	Verkostoituminen tavoitteena. Keskustelua helsinkiläisistä kulttuuriympäristöistä ja keinoista, joilla kulttuuriympäristöjä voitaisiin tuoda näkyvämmäksi ja suojella.

TOIMENPIDE	AJANKOHTA	KOHDERYHMÄ	TAVOITE
Muut sidosryhmät			
Infovartti	20.5.2021	Kaupunkiympäristön toimialan ja Helsingin kaupunginkanslian aluesuunnittelijat	Kulttuuriympäristöohjelmatyön esittely ja vision testaus.
Lautakuntaseminaari	syksy 2021	Poliittiset päättäjät	Kulttuuriympäristöohjelmatyön, -vision ja tavoitteiden esittely.
Työpajat ja keskustelut kaupungin toimialoille toimialoitain	lokakuu 2021–helmikuu2022	Helsingin kaupunginkanslian, kaupunkiympäristön, kasvatuksen ja koulutuksen sekä kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan edustajat	Kaupungin sisäisten prosessien ja keskinäisen yhteistyön toimintatapojen kehittäminen.
Muuttuva Hakaniemi	27.10.2021	Alueella keskeinen kiinteistöomistaja, Työväenyhdistyksen talo kongressikeskuksena, Helsingin kaupunkitilat Oy, kaupunkiympäristön suunnittelijat, kaupunginmuseo	Hakaniemen kulttuuriympäristö ja muutos. Miten keskeisen ominaispiirteet voidaan säilyttää ja ottaa huomioon muutosten suunnittelussa.
Yhteinen keskustelu Helsingin kaupakamarin edustajien kanssa	30.11.2021	Helsingin keskustassa toimivat yritykset ja kiinteistöyhtiöt	Yhteissuunnittelua yritysten syvähaastatteluiden valmistelua varten.
Keskustelu matkailun tiekartasta ja kulttuuriympäristöistä	16.12.2021	Helsingin matkailu, Helsinki Partnersin edustajat	Miten Helsingin markkinoinnissa hyödynnetään kulttuuriympäristöjä?
Haastattelukyselyt yrityksille ja kiinteistösijoittajille	tammikuu 2022	Kiinteistösijoittajat ja suuret kaupan edustajat, kongressikeskus.	Ymmärryksen kartoittaminen kulttuuriympäristön ja rakennussuojelun merkityksestä arvон muodostuksesta sekä korjausrakentamisessa ja käyttötarkoitusten muutoksissa yrityksen näkökulmasta käsin.
Meidän kulttuuriympäristö -keskustelutilaisuus	marraskuu 2022	Kaupungin edustajat, kulttuuriympäristö-viranomaiset, alan järjestöt ja yhdistykset.	Keskustelua kulttuuriympäristöohjelman tuottamista linjauksista ja niiden toteuttamisesta.
Arviointi ja kommentointikierros	syksy 2022 ja alkuvuosi 2023	Lautakunta- ja johtoryhmäesittelyt	Kulttuuriympäristöohjelman linjausten toimenpiteiden esittely.

LIITE 2

Ohjelman linjaukset ja toimenpiteet

Linjaus 1

Helsinkiläisyyttä ovat merellisyys, maisema, luonto ja rakennusperintö sekä moninainen kaupunkikulttuuri.

TOIMENPIDE	TOIMIJAT	AJOITUS	KULUT (jos mahdollista arvioida)
1.1. Kulttuuriympäristöjä ja rakennusperintöä suojellaan, vaalitaan ja käytetään Helsingin keskeisenä voimavarana. Rakennussuojelun tavoitteena on kerrostunut, historiallisesti todistusvoimainen ja ominaispiirteensä säilyttänyt Helsinki.	Kanslia, Kaupunkiympäristö, Kulttuuri- ja vapaa-aika, Kaupunginmuseo	Käynnissä	Virka- tai konsulttityönä eri palveluiden talousarvioiden puitteissa.
1.2. Kulttuuriympäristöt ovat Helsingin matkailun ydintä. Tietoisuutta erilaisista kulttuuriympäristöistä lisätään.	Helsingin matkailu, Helsinki partners, Kaupunginmuseo	Käynnissä	Virka- tai konsulttityönä eri palveluiden talousarvioiden puitteissa.
1.3. Valtakunnallisesti ja helsinkiläisittäin merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen sekä maiseman arvot säilytetään ja huolehditaan kulttuuriympäristöjen hoidon laadusta.	Kaupunkiympäristö / kaupunkitila ja maisema / rakennukset ja yleiset alueet. Kaupunginmuseo	Käynnissä	Kulttuuriympäristöille kohdennetaan budjetin erityisosa, jolla ylläpidetään ja vaalitaan kaupungille keskeisiä rakennettuja kulttuuriympäristöjä.
1.4. Historiallisen ympäristön arvot otetaan huomioon kävelyn ja pyöräilyn kehittämisessä ja kantakaupungin yleisten alueiden käyttöä linjataan yhteistyössä.	Kaupunkiympäristö / kaupunkitila- ja maisema / rakennukset ja yleiset alueet / liikenne ja kadut. Kulttuuri ja vapaa-aika / Kaupunginmuseo.	Käynnissä	Virka- tai konsulttityönä eri palveluiden talousarvioiden puitteissa.
1.5. Kulttuuriympäristöjen ja historiallisesti arvokkaiden rakennusten käytön mahdollisuuksia edistetään yhteistyössä yksityisten toimijoiden ja kolmannen sektorin kanssa.	Kaupunkiympäristö / asemakaavoitus / rakennukset ja yleiset alueet. Kaupunginmuseo.	2023–	Virka- tai konsulttityönä eri palveluiden talousarvioiden puitteissa.
1.6. Kulttuuriympäristöt, luonto ja maisema otetaan huomioon merellisen strategian toteuttamisessa.	Kaupunkiympäristö / yleiskaavoitus / asemakaavoitus / rakennukset ja yleiset alueet. Kaupunginmuseo	Käynnissä	Virka- tai konsulttityönä eri palveluiden talousarvioiden puitteissa.

Linjaus 2

Helsingin kasvaessa kulttuuriympäristön arvot säilyvät ja kehittyvät. Tätä edistetään kaupungin sujuvalla yhteistyöllä, jota kaupunkistrategian mukaiset tavoitteet ja toimintatavat ohjaavat.

TOIMENPIDE	TOIMIJAT	AJOITUS	KULUT (jos mahdollista arvioida)
2.1. Kulttuuriympäristön arvot ja suojelutavoitteet sekä mahdolliset selvitystarpeet tuodaan oikea-aikaisesti esille. Kaavoituksella edistetään rakennussuojelun ja kulttuuriympäristön vaalimista.	Kaupunkiympäristö / asemakaavoitus. Kaupunginmuseo.	2023–	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
2.2. Puistojen ja muiden yleisten alueiden suunnittelua kulttuuriympäristöissä ohjaa kulttuurihistoriallisten arvojen huomioon ottaminen toiminnallisuuden ohessa.	Kaupunkiympäristö / asemakaavoitus, kaupunkitila ja maisema / rakennukset ja yleiset alueet. Kaupunginmuseo.	Käynnissä	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
2.3. Kaupunki ottaa huomioon suunnittelussaan maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti merkittävien viljelyalueiden arvojen säilyttämisen.	Kaupunkiympäristö / asemakaavoitus, kaupunkitila ja maisema / rakennukset ja yleiset alueet. Kaupunginmuseo.	2023–	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
2.4. Kasvatuksen ja koulutuksen rakentamishjelman tarkastelussa otetaan huomioon koulu- ja päiväkotirakennusten ja niihin liittyvien ympäristöjen merkitys osana kulttuuriympäristöä.	Kaupunkiympäristö / rakennukset ja yleiset alueet, rakennusvalvonta. Kaupunginmuseo.	2023–	Toteutetaan virkatyönä.
2.5. Ajankohtaisiin kulttuuriympäristöihin ja korjausrakentamiseen vaikuttavia hallinnollisia uudistuksia ja merkitykseltään vaikuttavia hankkeita käsitellään kaupunkiympäristön, kaupunginmuseon ja Museoviraston yhteistyökokouksissa.	Kaupunkiympäristö / asemakaavoitus, rakennusvalvonta, rakennukset ja yleiset alueet. Kaupunginmuseo.	2023–	Toteutetaan virkatyönä.

Linjaus 3

Helsingin rakennusperintöä korjataan kestävästi ja asiantuntevasti vaalien.

TOIMENPIDE	TOIMIJAT	AJOITUS	KULUT (jos mahdollista arvioida)
3.1. Arvokkaiden rakennusten ja ympäristöjen käyttöä, peruskorjaamista ja hyvää ylläpitoa varten tulee turvata riittävät resurssit.	Kanslia. Kaupunkiympäristö / rakennukset ja yleiset alueet.	2023–	Rakennetuille kulttuuriympäristöille kohdennetaan budjetin erityisosa, jonka kautta ylläpidetään ja vaalitaan kaupungille keskeistä rakennusperintöä.
3.2. Kaupungin omistamien arvohteiden toimintamalli valmistellaan ja otetaan käyttöön. Omistamisen muut strategiset syyt määritellään ja kohteita uudelleen arvotetaan niiden pohjalta. Vuokramallia on uudistettu niin, että se tukee peruskorjausta.	Kaupunkiympäristö / rakennukset ja yleiset alueet	2023–	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
3.3. Koulutuksiin osallistumalla selvitetään kiertotaloussuunnittelun mahdollisuuksia rakennusten rungon ja rakennusosien käyttöiän pidentämiselle.	Kaupunkiympäristö. Oppilaitokset. Museovirasto. Kaupunginmuseo.	2023–	Koulutusmäärärahojen puitteissa.
3.4. Sovitaan keinoista ja laaditaan kaupungin yhteiset ohjeet uusiutuvan energian hyödyntämisen ja rakennus-suojelun yhteensovittamisesta.	Kaupunkiympäristö / rakennusvalvonta. Kaupunginmuseo.	2024–	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
3.5. Kestävän kehityksen tavoitteita edistetään.	Kaupunkiympäristö/ rakennusvalvonta/ rakennukset ja yleiset alueet. Kaupunginmuseo.	2023–	Toteutetaan virkatyönä.
3.6. Entistämisavustukset edistävät kulttuuriympäristöjen vaalimista. Avustuksia tuodaan paremmin esille museon viestinnässä.	Kulttuuri- ja vapaa-aika / Kaupunginmuseo.	2024–	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.

Linjaus 4

Helsinki vahvistaa tietopohjaa kulttuuriympäristöistä. Inventointeja ja selvityksiä teetetään tarkoituksenmukaisessa laajuudessa alueiden kaavoituksen tukena ja arvokohteiden korjaushankkeissa.

TOIMENPIDE	TOIMIJAT	AJOITUS	KULUT (jos mahdollista arvioida)
4.1. Helsingin arkeologinen inventointi päivitetään.	Kaupunkiympäristö / maankäyttö ja kaupunkirakenne. Kaupunginmuseo.	2024–2025	Arkeologisen inventoinnin arvioitu kulu 80 000 €.
4.2. Kaavoitukseen liittyviä kulttuuriympäristön inventointeja tehdään oikea-aikaisesti.	Kaupunkiympäristö / maankäyttö ja kaupunkirakenne. Kaupunginmuseo.	käynnissä	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
4.3. Koulu- ja päiväkotirakennusten inventoinnin päivitys toteutetaan.	Kaupunkiympäristö / rakennukset ja yleiset alueet / tilapalvelut. Kaupunginmuseo.	2022–	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
4.4. Kirjastojen, liikunta- ja urheilupaikkojen inventointeja edistetään resurssien puitteissa.	Kaupunkiympäristö / rakennukset ja yleiset alueet. Kulttuuri- ja vapaa-aika / tilapalvelut, Kaupunginmuseo	2025–	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
4.5. Arvoympäristötietokantaa ylläpidetään ja maisemakulttuurikohteiden inventointeja jatketaan	Kaupunkiympäristö / kaupunkitila ja maisema	käynnissä	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
4.6. Tutkitaan kulttuuriympäristöjen taloudellisia vaikutuksia.	Osallistutaan ympäristöministeriön hankkeeseen	2023?	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
4.7. Kannustetaan tekemään kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten säilyttämisen hallintasuunnitelmia (SHS)*.	Kaupunkiympäristö / rakennukset ja yleiset alueet / rakennusvalvonta. Kaupunginmuseo.	2023–	Hankkeeseen ryhtyvä teettää suunnitelman.

*
SHS tarkoittaa rakennuksen arkkitehtonisten arvojen, ylläpidon ja käyttötapojen yhteensovittamista keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä.

Linjaus 5

Digitaaliset ratkaisut edistävät kulttuuriympäristötiedon käytettävyyttä ja saavutettavuutta.

TOIMENPIDE	TOIMIJAT	AJOITUS	KULUT (jos mahdollista arvioida)
5.1. Kulttuuriympäristötiedon jakamista sähköisissä karttapalveluissa parannetaan.	Kaupunkiympäristö / asemakaava-koordinointi. Kaupunginmuseo.	2023–	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
5.2. Kaupunkitietomallia hyödynnetään kulttuuriympäristötiedon jakamisessa.	Kaupunkiympäristö. Kaupunginmuseo.	2024–	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
5.3. Helsinkiläisen rakennuskulttuuritiedon avaamista verkossa edistetään.	Kaupunginmuseo	2023	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
5.4. Historiallisten kohteiden ja kävelyympäristöjen merkitsemistä seinälaatoihin, infotauluihin ja digitaalisin ratkaisuin edistetään resurssien mukaan. Kaupungin sisäistä toteuttamisprosessia sujuvoitetaan.	Kaupunkiympäristö / kaupunkitila ja maisema. Kaupunginmuseo.	käynnissä	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
5.5. Helsingin historiasta kerrotaan digitaalisesti.	Kaupunginmuseo	2023–	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.

Linjaus 6

Helsinki viestii aktiivisesti kulttuuriympäristöistään, kannustaa yhdessä tekemiseen, osallistaa ja tarjoaa kulttuuriympäristökasvatusta. Samalla vahvistetaan kulttuurista ja sosiaalista kestävyttä sekä kotoutumista.

TOIMENPIDE	TOIMIJAT	AJOITUS	KULUT (jos mahdollista arvioida)
6.1. Viestintää ja tietoisuutta kulttuuriympäristöistä, niiden hoidosta, käytöstä ja vaalimisesta lisätään.	Kaupunkiympäristö / viestintä. Kulttuuri- ja vapaa-aika / viestintä ja markkinointi	2023–	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
6.2. Kaupunginmuseo osallistuu Uutta Helsinkiä-tilaisuuksiin kulttuuriympäristön vaalimisen asiantuntijana. Kaupunginmuseon Kulttuuriympäristön suojelun ajankohtaisia -tietopaketti tuotetaan sisäiseen koulutukseen.	Kaupunginmuseo	käynnissä	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
6.3. Yhteisölle merkittävien kulttuuriympäristöjen ja yksittäisten rakennusten dokumentointia ja tiedon keruuta tehdään yhdessä kaupunkilaisten kanssa.	Kulttuuri- ja vapaa-aika / kulttuurikeskukset, kaupunginmuseo. Kanslia / stadiluotsit	2023–	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
6.4. Kulttuuriympäristökasvatusta toteutetaan yhdessä Kaskon ja koulujen kanssa.	Kaupunginmuseo, koulut, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala	käynnissä	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
6.5. Kulttuurikeskukset toimivat alueellisena alustana ja luotsina taide- ja kulttuurilähtöiselle osallistavalle työlle.	Kaupunkiympäristö / asemakaavoitus. Kulttuuri- ja vapaa-aika / kulttuurikeskukset, kaupunginmuseo	2023–	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
6.6. Adoptoi monumentti ja puistokummit-toimintaa jatketaan ja kehitetään.	Kaupunginmuseo. Kaupunkiympäristö / rakennukset ja yleiset alueet.	käynnissä	Toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa.
6.7. Helsingin kaupunginmuseo toteuttaa kulttuuriympäristöteemasta näyttelyn 2024.	Kaupunginmuseo	2023–2024	Toteutetaan Kaupunginmuseon talousarvion puitteissa.
6.8. Kansainvälisiin kulttuuriympäristöverkostoihin osallistumista lisätään.	Kaupunginmuseo	2023–	Toteutetaan koulutusmäärärahojen puitteissa.
6.9. Kulttuuriympäristöohjelman vaikutuksia arvioidaan kaupunginmuseon ja kaupunkiympäristön toimialan yhteistyönä 2026 ja 2028.	Kaupunkiympäristö Kulttuuri- ja vapaa-aika / Kaupunginmuseo	2026 ja 2028	Toteutetaan resurssien puitteissa.

Kaupunkitasoisten ohjausdokumenttien analyysi

Ohjelman/suunnitelman nimi Kulttuuriympäristöohjelma

Vaikutus YK:n kestävän kehityksen tavoitteeseen

	1 Ihminen	2 Laatu	3 Ilmastonmuutos	4 Koulutus	5 Sukupuolien tasa-arvo	6 Puhtaus ja ympäristö	7 Edullinen ja puhdas energia	8 Kasvu ja työpaikat	9 Teollisuus, innovaatio ja rakentaminen	10 Yhteiskunnan tasa-arvo	11 Kaupunkien ja ihmisten ympäristö	12 Kestävä kulutus ja tuotanto	13 Ilmastonmuutos	14 Vesi ja meriympäristö	15 Maailmanlaatu	16 Rauhasta, oikeutta ja oikeudenmukaisuutta	17 Yhteistyö ja osallisuus
Suora positiivinen	☐	☐	☒	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☒	☒	☐	☒	☒	☐	☒
Epäsuora positiivinen	☒	☒	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐
Ei vaikutusta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐
Epäsuora negatiivinen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Suora negatiivinen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tarvitaan lisätietoja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kaupunkistrategian kestävyystavoitteet, joita ohjelma erityisesti edistää

Kasvun paikka – Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025 sisältää useita tavoitteita, joita kaupunkiympäristöohjelma tukee. Strategia toteaa menestyvän kaupungin tasapainoisen muutoksen tarpeen. Kaupunki ei ole vain fyysinen rakennelma, vaan yhteisö, jossa on pysyvyyttä ja vaihtuvuutta. Kaupunki on kaupunkilaisensa summa. Nykyinen globaalitalous suosii kasvavia ja monopolisia kaupunkia, mikä edellyttää elinkeinojen ja työn jatkuvaa muokautumista. Tavoitteena onkin toimiva ja kaunis kaupunki, jonka rohkeat investoinnit tukevat kasvua ja tulopohjaa. Kaupunki työskentelee aktiivisesti myös kaupunginosien eriarvoistumisen ehkäisemiseksi.

Arvio ohjelman/suunnitelman tavoitteiden vaikuttavuudesta suhteessa SDG-tavoitteisiin ja strategian tavoitteisiin

Ohjelma keskittyy erityisesti kulttuuriympäristöjen vaalimiseen ja kaupungin muiden tavoitteiden yhteensovittamiseen sekä kaupunkilaisten omaehtoisen toiminnan tukemiseen erilaisissa kulttuuriympäristöissä. SDG 11 on keskeisin kestävä kehityksen tavoite, jota ohjelma edistää. Lisäksi ohjelman tavoitteet tukevat monia muitakin SDG tavoitteita erityisesti ekologiseen kestävyYTEEN ja luontoympäristöihin sekä hyvinvointiin ja kestävään matkailuun liittyen. Ohjelmalla on tärkeä rooli sovittaa yhteen kestävä kasvun ja kaupungille tärkeiden kulttuuriympäristöjen roolia.

Yritysvaikutusten arvioinnin kysymykset

Arvioinnin lähtökohtia

Kulttuuriympäristöohjelman yritysvaikutuksia on arvioitu kaupunginhallituksen 30.5.2016 yritysvaikutusten arviointia koskevan päätöksen mukaisen ohjeistuksen ja kysymyksenasettelun avulla. Kysymyksiin on pyritty hakemaan vastauksia siinä määrin kuin se on ohjelmatasoisissa vaikutuksissa ohjelman laajuus ja taso huomioon ottaen mahdollista.

Kulttuuriympäristöohjelman tavoitteet ja merkitys:

Kulttuuriympäristöohjelma koostuu kuudesta tässä raportissa esitellystä linjauksesta ja 37 toimenpiteestä, joilla on tarkoitus edistää kulttuuriympäristöjen merkitystä kaupungin vetovoimatekijänä. Linjaukset ja toimenpiteet koskevat merellisen maiseman, luonnon ja rakennusperinnön sekä kaupunkikulttuurin säilyttämistä ja kehittämistä sujuvaa yhteistyötä vahvistaen ja ottaen huomioon kaupungin kehittämistä koskevat muut strategiset tavoitteet. Tavoitteena on myös rakennusperinnön kestävä korjaaminen, kulttuuriympäristön tietopohjan vahvistaminen, tiedon helppo saavutettavuus digitaalisesti ja kulttuuriympäristöjä koskevan viestinnän ja kulttuuriympäristökasvatuksen lisääminen.

Ohjelmavaiheen yksityiskohtainen arviointi yritysvaikutusten näkökulmasta ei ole mahdollista ja tässä yhteydessä vaikutuksia onkin arvioitu yleisellä tasolla. Kulttuuriympäristöohjelmassa esitettyjen toimenpiteiden yritysvaikutuksia on syytä arvioida tarvittaessa jatkossa toimenpiteiden yksityiskohtaisemman suunnittelun ja toteutuksen yhteydessä. Alla on esitetty kulttuuriympäristöohjelman toimenpiteitä, joilla on tunnistettu olevan yritysvaikutuksia. Työssä on haastateltu kiinteistösijoittajien ja toimijoiden edustajia ja raportin luku 5 kuvaa kulttuuriympäristön laajoja taloudellisia vaikutuksia. Ohjelmassa on myös esitetty kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten säilyttämisen hallintasuunnitelmien (SHS) laatimista hankkeeseen ryhtyvän toimesta. SHS tarkoittaa rakennuksen arkkitehtonisten arvojen, ylläpidon ja käyttötapojen yhteensovittamista keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä.

Seuraavilla kulttuuriympäristöohjelman toimenpiteillä on arvioitu olevan yritysvaikutuksia:

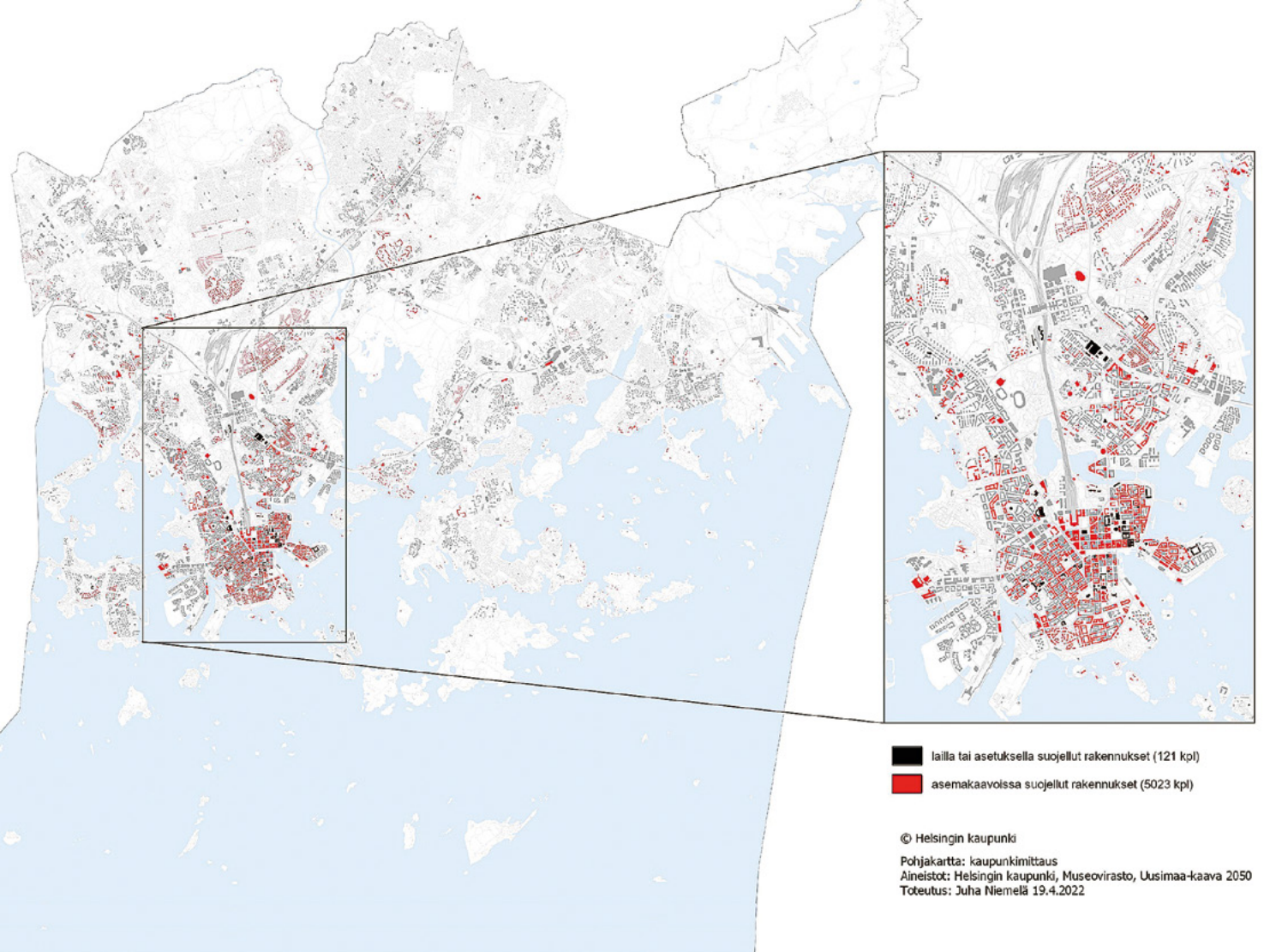
- 1.2. Kulttuuriympäristöt ovat Helsingin matkailun ydintä. Kulttuuriympäristöt houkuttelevat matkailijoita Suomesta ja muualta.
- 1.5. Kulttuuriympäristöjen ja historiallisesti arvokkaiden rakennusten käytön mahdollisuuksia edistetään yhteistyössä yksityisten toimijoiden kanssa.
- 3.6. Valtion entistämisavustukset edistävät kulttuuriympäristöjen vaalimista. Avustuksia tuodaan paremmin esille museon viestinnässä.
- 4.6. Tutkitaan kulttuuriympäristöjen taloudellisia vaikutuksia.
- 4.7. Kannustetaan tekemään kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten säilyttämisen hallintasuunnitelmia (SHS).
- 5.3. Helsingiläisen rakennuskulttuuritiedon avaamista verkossa edistetään.

Vastauksia yritysvaikutusten arvioinnin kysymyksiin:

Vaikutusten laajuus

- Montaako yritystä asia koskee, montako työpaikkaa on kyseessä? Millaisia yrityksiä/yritysjoukkoa asia koskee? Onko kyseessä esim. korkeaa erityisosaamista edellyttävät tai tiettyä ammattiryhmää koskevat työpaikat?

Kulttuuriympäristöohjelman toimenpiteet kohdistuvat koko kaupungin alueelle, mutta pääpaino on kuitenkin ensisijaisesti Helsingin kantakaupungin ja ydinkeskustan alueella, jossa sijaitsee eniten suojeltuja rakennuskohteita. Näillä alueilla sijaitsee merkittävä määrä työpaikkoja ja asukkaita. Valtaosa Helsingin työpaikoista, eli noin 250 000 työpaikkaa sijaitsee kantakaupungin alueella. Asukkaita kantakaupungissa on noin 200 000.

Mihin asioihin vaikutukset kohdentuvat

- Omistajiin kohdistuvat vaikutukset

Vaikutukset kohdistuvat erityisesti kantakaupungin ja ydinkeskustan osalta kiinteistönomistajiin, joita ovat yksityisten lisäksi kaupunki ja valtio. Vaikutuksia kohdentuu myös kiinteistöissä toimiviin yrityksiin, jotka mainituilla alueilla ovat valtaosin korkean osaamisen asiantuntijavaltaisia yrityksiä ja myös kaupan ja ravintola-alan sekä muita palveluita tarjoavia yrityksiä, jotka toimivat kulttuurihistoriallisesti merkittävässä ympäristössä tai rakennuksissa. Hyvä näkyvyys ja kulttuuriympäristön sekä arvokiinteistöissä toimimisen tuoma lisäarvo vaikuttavat yritysten sijoittumiseen kaupungissa.

- Välillisesti vaikutukset kohdistuvat henkilöstöön, asiakkaisiin, saavutettavuuteen (työntekijät / asiakkaat / logistiikka / pysäköinti), toimitiloihin, kilpailun edistämiseen aluetasolla tai / ja kaupunkitasolla sekä näkyvyyteen ja imagoon.

Ohjelma ei suoraan vaikuta kustannuksiin. Muihin päätöksiin perustuva rakennussuojelun huomioon ottaminen korjaussuunnittelussa ja rakentamisessa voi tuottaa lisäkustannuksia. Suojelulla on vaikutusta korjaustapoihin, materiaalivalintoihin ja mahdollisesti myös tarvitaan erityisosaamista. Samalla korjausrakentamisella on merkittävä työllistävä vaikutus: sen suunnittelu ja toteuttaminen työllistää eri alojen ja ammattien osaajia.

Ohjelmassa pyritään edistämään säilyttämisen hallintasuunnitelmien laatimista. Säilyttämisen hallintasuunnitelmien (SHS) laatiminen tuottaa kustannuksia hankkeeseen ryhtyvälle, mutta se on suunnittelun apuväline, ja edesauttaa projektien toteuttamista. SHS tarkoittaa rakennuksen arkkitehtonisten arvojen, ylläpidon ja käyttötapojen yhteensovittamista keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä.

Vaikutusten kohdentumisen tarkkaa arviota ei ohjelmatasolla voi tehdä, arviointia tulee tarkentaa toimenpiteiden jatkosuunnittelussa. Kulttuuriympäristöllä on vaikutusta kaupungin imagoon, kaupunkikuvaan ja vetovoimaan yleisellä tasolla.

Miten vaikutukset ajoittuvat

- Ovatko vaikutukset pysyviä, väliaikaisia vai ajanjaksosta riippuen vaihtelevia? Voidaanko ajoituksella vaikuttaa?

Kulttuuriympäristöohjelman vaikutukset ovat pitkäaikaisia, koska ohjelman tavoitteena on säilyttää Helsingin kulttuuriympäristöjen ominaispiirteet. Tavoitteena on sujuvoittaa yhteistyötä ja päätösten ennakoitavuutta. Käsillä oleva ohjelma kokoaa yhteen helsinkiläisen kulttuuriympäristön erityispiirteet ja kertoo Helsingin tarinan. Ohjelmassa esitetyt toimenpiteet ovat jo osittain käynnissä osana kaupungin eri palveluiden toimintaa. Osa toimenpiteistä käynnistyy vuosina 2023 ja 2024 ja jatkuu osana kaupungin palvelujen toimintaa. Tavoitteena on tuoda esiin yhteinen päämäärä kulttuuriympäristöjen vaalimisessa ja kehittämisessä. Oikea-aikaisen yhteistyön vahvistaminen sujuvoittaa lupaprosesseja sekä tuo ennakoitavuutta yritysten toiminnalle. Kaikilla toimenpiteillä voidaan katsoa olevan välillisiä pysyviä ja väliaikaisia vaikutuksia, joita voi arvioida vasta toimenpiteiden toteuttamisen ohjelmoinnin yhteydessä. Esimerkiksi korjausrakentamisen suunnittelu ja toteutus voi olla lyhytaikainen prosessi, mutta vaikutuksiltaan pitkäaikainen.

Mitä muita vaikutuksia

- Onko päätöksellä vaikutuksia tarjonnan monipuolistumiseen asukkaiden, muiden yritysten tai matkailijoiden näkökulmasta?
- Mahdollistaako päätös hyviä seurausvaikutuksia?
- Myönteiset, kielteiset ja työnaikaiset vaikutukset
- Miten kielteisiä vaikutuksia voi lieventää?
- Miten päätös vaikuttaa kaupungin imagoon yritysmuonteisenä kaupunkina?

Kulttuuriympäristöissä ja suojelluissa rakennuksissa toimivien ja rakennuksia omistavien tahojen toiminnan käynnistymistä ja toiminnan edellytyksiä voidaan parantaa ja nopeuttaa lupaprosesseja sujuvoittamalla. Ohjelmassa esitettyjen toimenpiteiden tavoitteena on tuoda esiin kulttuuriympäristön arvo ja kaupungin tarina sekä niiden merkitys kaupunkilaisille, matkailijoille ja yritysten toiminnalle. Kaupungin tarina, brändi ja erilaiset kaupunginosat kulttuuriympäristöineen tarjoavat yrityksille monipuolisia toimintaympäristöjä. Yritykselle on brändiarvoa tunnetusta osoitteesta tai

rosoisesta sijainnista esim. teollisuushistoriallisesta ympäristöstä.

Rakennusten arvon huomioiva korjaaminen ja oikea-aikainen ylläpito vahvistavat myös alueen arvoa ja viihtyisyyttä. Kulttuuriympäristön vaaliminen tuottaa vetovoimaisia kohteita niin kaupunkilaisille kuin matkailijoillekin ja vetovoimaiset kohteet taas houkuttelevat lisää palveluja alueelle.

Kerroksellinen ja eri-ikäinen kulttuuriympäristö kiinnostaa ja innostaa. Laadukas kulttuuriympäristö palveluineen tarjoaa houkuttelevan sijainnin myös muille keskustahakuisille toimintoille, kuten hotelleille ja muille matkailua tukeville toimintoille. Samoin keskustahakuiset toimistotyöpaikat hyötyvät viihtyisästä ympäristöstä ja ravintolapalveluista. Myös esikaupunkialueiden keskustoissa on potentiaalia saada kulttuuriympäristöä korostamalla houkuttelevampia asukkaiden, asiakkaiden ja yritysten näkökulmasta. Viihtyisällä kulttuuriympäristöllä on vaikutuksia myös kaupunkiympäristöjen laadulle ja sitä kautta mm. kaupungin vetovoimaan, imagoon ja osajien houkutteluun.

- Syntyykö päätöksestä kustannuksia kaupungille?

Kulttuuriympäristöohjelman tavoitteena on Helsingille tärkeiden kulttuuriympäristöjen ominaispiirteiden säilyttäminen ja kehittäminen kaupungin vetovoimatekijänä. Ohjelmassa ei esitetä maankäyttöön liittyviä päätöksiä, vaan päätökset tehdään edelleenkin selvitysten perusteella kaavoituksessa ja hankekohtaisesti muussa päätöksenteossa. Yksittäisiin hankkeisiin ja suunnitelmiin kohdistuvia vaikutuksia ei ohjelmavaiheessa ole mahdollista eritellä.

Kulttuuriympäristöohjelman toimenpiteet mahdollistavat nykyistä koordinoitummin resurssien ohjaamisen kulttuuriympäristöjen huomioon ottamiseen. Tavoitteena on saada edistettyä kulttuuriympäristöjen huomioon ottamista kaupungin eri palveluissa. Toimenpiteiden toteuttaminen toteutetaan virka- tai konsulttityönä eri palveluitten talousarvioiden puitteissa. Toimenpiteiden kuluina ohjelmassa tuodaan esille tarve erillisrahoituksesta, jolla ylläpidetään ja vaalitaan kaupungille keskeistä rakennusperintöä.

Helsinki